Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverkets rapportserie 2003:12 R

Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket 2003

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning i historia vid svenska universitet och högskolor
Producerad av Högskoleverket
Högskoleverkets rapportserie 2003:12 R
ISSN 1400-948X
Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Staffan Wahlén**
Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning
Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2003

Tryckt på miljömärkt papper

Innehållsförteckning

Sammanfattning 7

Högskoleverkets beslut 9
Utvärdering av grund- och forskarutbildning 9
Uppföljning 9

Högskoleverkets reflexioner och slutsatser 11
En god men ibland sårbar utbildningsmiljö på både universitet och högskolor 11
Forskande lärare 12
Förhållandevis få studenter på grundutbildningens högre nivåer 12
Fler doktorander måste kunna rekryteras även från högskolor 13
Förändringar i forskarutbildningen 13
Bristande internationell studentrörlighet 13
Sned könsfördelning men ökande intresse för genushistoria 14

Utgångspunkter och tillvägagångssätt 15

Bedömargruppens rapport 17

Missiv 19
Utvärdering av historieutbildningar vid svenska universitet och högskolor 19

Historieämnet vid svenska universitet och högskolor 21
Introduktion 21
Ämnesutveckling 21
Viktiga aspekter för kvalitetsutveckling 23

Samlade iakttagelser och rekommendationer 27
Allmänt 27
Den akademiska miljön 27
Grundutbildningen 29
Forskarutbildningen 35
Jämställdhet, genus och etnicitet 38
Samverkan och internationalisering 38
Marknaden 40
Bedömargruppens rekommendationer 41

Blekinge tekniska högskola 45
Bedömargruppens intryck 45
Bedömargruppens rekommendationer 49

Göteborgs universitet 51
Bedömargruppens intryck 51
Bedömargruppens rekommendationer 56

Högskolan Dalarna 57
Bedömargruppens intryck 57
Bedömargruppens rekommendationer 61
Högskolan i Gävle 63
Bedömargruppens intryck 63
Bedömargruppens rekommendationer 67
Högskolan i Halmstad 69
Bedömargruppens intryck 69
Bedömargruppens rekommendationer 72
Högskolan i Jönköping 73
Bedömargruppens intryck 73
Bedömargruppens rekommendationer 76
Högskolan Kristianstad 77
Bedömargruppens intryck 77
Bedömargruppens rekommendationer 81
Högskolan på Gotland 83
Bedömargruppens intryck 83
Bedömargruppens rekommendationer 86
Karlstads universitet 87
Bedömargruppens intryck 87
Bedömargruppens rekommendationer 90
Linköpings universitet 93
Bedömargruppens intryck 93
Bedömargruppens rekommendationer 97
Luleå tekniska universitet 99
Bedömargruppens intryck 99
Bedömargruppens rekommendationer 104
Lunds universitet 105
Bedömargruppens intryck 105
Bedömargruppens rekommendationer 110
Mitthögskolan 111
Bedömargruppens intryck 111
Bedömargruppens rekommendationer 115
Mälardalens högskola 117
Bedömargruppens intryck 117
Bedömargruppens rekommendationer 120
Stockholms universitet 123
Bedömargruppens intryck 123
Bedömargruppens rekommendationer 128
Södertörns högskola 131
Bedömargruppens intryck 131
Bedömargruppens rekommendationer 136

Umeå universitet 137
Bedömargruppens intryck 137
Bedömargruppens rekommendationer 142

Uppsala universitet 143
Bedömargruppens intryck 143
Bedömargruppens rekommendationer 148

Växjö universitet 149
Bedömargruppens intryck 149
Bedömargruppens rekommendationer 153

Örebro universitet 155
Bedömargruppens intryck 155
Bedömargruppens rekommendationer 159

Bilaga: Sammanställning av kvantitativa uppgifter 161

Bilaga: Svenska avhandlingar i historia 1997–2001 163
Peter Aronsson • 10 december 2002

Sammanfattning

Både grundutbildningen och forskarutbildningen i historia är generellt av god klass. Studier i ämnet bidrar enligt studenter och lärare till att utveckla studenternas kritiska tänkande och att urskilja, formulera och lösa problem. Undervisningen fungerar generellt väl dessutom finns det överallt lärare som både undervisar och forskar.

En god men ibland sårbar utbildningsmiljö på både universitet och högskolor

Historia förekommer som huvudämne i lägst kandidatexamen vid 20 lärosäten. Forskarutbildning ges vid nio universitet. Universiteten har i allmänhet många lärare och många studenter på alla nivåer och kan ge en bred utbildning. Men även de mindre lärosätena erbjuder enligt bedömargruppen ofta en stimulerande miljö för ämnet, där litenheten kan kompenseras av möjligheterna till tvärvetenskapligt och mångvetenskapligt samarbete. Miljön är dock ibland personberoende och kan bli sårbar.

Liksom i flera andra ämnes- och programutvärderingar framförs att studenternas förkunskaper i ämnet är mycket varierande. Högskoleverket har i tidigare utvärderingsrapporter tagit upp detta problem och då pekat på nödvändigheten av pedagogiskt utvecklingsarbete för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för alla studenter. Verket noterar även när det gäller historieämnet många goda exempel på pedagogisk uppfinningsrikedom i planering och genomförande av undervisning och examination.

Forskande lärare

Lärarnas vetenskapliga och pedagogiska kompetens framhålls generellt som hög. Inte minst kan man notera det stora forskningsintresset bland alla kategorier av lärare på såväl högskolor som universitet. Bedömargruppen påpekar dock att det är nödvändigt att på institutionsnivå planera det samlade uttaget av tid för forskning. Det måste alltid finnas tillräckligt många kvalificerade lärare som kontinuerligt medverkar i undervisningen. Tid för forskning måste enligt Högskoleverkets mening tas ut på ett sådant sätt att studenterna alltid får tillgång till välkvalificerade lärare som är tillgängliga i rimlig omfattning.

Bedömargruppen rekommenderar också att de tillsvidareanställda lärarna får sammanhängande tid för forskning inom ramen för anställningen, såsom sker vid några av lärosätena. Högskoleverket anser att institutioner och fakulteter bör sträva mot att åstadkomma förutsättningar för sådana anställningsförhållanden.

Förhållandevis få studenter på grundutbildningens högre nivåer

Antalet studenter som fortsätter på C- och D-nivå är begränsat. Högskoleverket anser att det är viktigt för ämnets fortsatta utveckling att fler studenter väljer att gå vidare på högre nivåer. Information om arbetsmarknaden för historiker är viktig för att studenterna ska våga satsa på högre studier i historia. Ett sätt att skaffa underlag för denna information är att följa upp tidigare studenter och doktorander i enkätstudier. Sådana studier ger också återkoppling på uppläggning och genomförande av utbildning. Högskoleverket understryker vikten av uppföljning av tidigare studenter och behovet av andra arbetsmarknadsundersökningar.

Fler doktorander måste kunna rekryteras även från högskolor

Bedömargruppen framhåller det som ett problem att universiteten endast i begränsad utsträckning antar forskarstuderande som genomgått grundutbildning vid andra lärosäten. Fler studenter från universiteten och från högskolor utan forskarutbildning måste ges tillfälle att konkurrera om doktorandplatser på lika villkor. Härigenom ges också ett bättre incitament för högskolorna att satsa på en vidare uppbyggnad av en god utbildning på C- och D-nivå, utan att därför nödvändigtvis själva ha ambitionen att införa forskarutbildning. Fler nationella forskarskolor behövs för att ge möjlighet till ökad rörlighet.

Förändringar i forskarutbildningen

Bedömargruppens uppfattning om forskarutbildningen är i det stora hela positiv. De förändringar i dess struktur och uppläggning som genomförts efter 1998 är omfattande. Avhandlingarnas andel av den totala utbildningen har ökat och handledningen förefaller ha blivit mer strukturerad. Det tycks finnas en medveten strävan att göra det möjligt för doktoranderna att genomföra utbildningen inom den stipulerade tiden. Det finns dock stora skillnader i doktorandernas arbetsförhållanden. Det bör vara en strävan för institutionerna att åstadkomma så goda förutsättningar som möjligt för *samtliga* doktorander.

Bristande internationell studentrörlighet

Det internationella studentutbytet beskrivs som närmast icke-existerande. Detta kan delvis bero på att mycket av forskningsanknytningen i grundutbildningen baserar sig på arbete i lokala eller regionala arkiv. Det är önskvärt att institutionerna gör fler insatser för att studenterna ska kunna genomföra en del av sina studier vid ett lärosäte i annat land.

Sned könsfördelning

Liksom i flera andra humanioraämnen finns en generell övervikt av män bland lärare, doktorander och studenter på C- och D-nivå inom grundutbildningen samt en övervikt av kvinnor på grundutbildningen i övrigt. Detta är något som flera universitet och högskolor arbetar aktivt för att förbättra, men större ansträngningar behöver göras.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda
högskolor/universitet

Utvärderingsavdelningen
Staffan Wahlén
BESLUT 2003-03-11
Reg.nr 643 3592-01

Utvärdering av grund- och forskarutbildning

Grundutbildning och forskarutbildning i historia är välfungerande, och studier i ämnet bidrar enligt studenter och lärare till att utveckla studenternas kritiska tänkande och förmåga att urskilja, formulera och lösa problem.

Högskoleverket ser därför ingen anledning att ifrågasätta examensrätten vid något av de utvärderade lärosäten, dvs. Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Högskolan på Gotland, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mitthögskolan, Mälardalens högskola, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet Växjö universitet samt Örebro universitet.

Uppföljning

Bedömargruppen konstaterar att historieämnets ställning inom Blekinge tekniska högskola behöver stärkas. Vidare fann gruppen att lärarsituationen vid Mitthögskolan vid tiden för dess platsbesök var otillfredsställande. Båda lärosätena genomför för närvarande förbättringar. Högskoleverket kommer att genomföra en uppföljning av utvärderingen vid dessa lärosäten inom ca ett år. Uppföljning vid samtliga lärosäten ska vidare genomföras inom tre år. De ska då redogöra för de åtgärder de vidtagit för att utveckla och förbättra utbildningen.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Staffan Wahlén i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Ståhle.

Högskoleverkets reflexioner och slutsatser

Högskoleverket vill inledningsvis framföra ett tack till bedömargruppen för ett gediget, välgjort och omfattande arbete med ingående analyser av ämnet i stort och vid de enskilda lärosätena. Gruppen har också tagit initiativ till en specialundersökning av doktorsavhandlingarnas inriktning under de senaste fem åren, vilken har genomförts av professor Peter Aronsson. Denna undersökning ger en intressant bild av forskarutbildningens och ämnets utveckling under senare år och pekar på förändringar av de teoretiska grundvalarna.

Det är glädjande att såväl grundutbildningen som forskarutbildningen i historia generellt bedöms positivt. Utvärderingen visar att studier i ämnet enligt lärare och studenter bidrar till att utveckla studenternas kritiska tänkande och att urskilja, formulera och lösa problem, att undervisningen generellt fungerar väl och att det överallt finns lärare som både undervisar och forskar.

En god men ibland sårbar utbildningsmiljö på både universitet och högskolor

Historia förekommer som huvudämne i lägst kandidatexamen vid 20 lärosäten. Forskarutbildning ges vid nio universitet. Ämnet har många studenter, doktorander och lärare, men variationen mellan de institutioner som erbjuder historia beskrivs som betydande. Universiteten har i allmänhet många lärare och många studenter på alla nivåer och kan ge en bred utbildning. Men även de mindre lärosätena erbjuder enligt bedömargruppen ofta en stimulerande miljö för ämnet, där litenheten kan kompenseras av möjligheterna till tvärvetenskapligt och mångvetenskapligt samarbete. Miljön är dock ibland personberoende och kan bli sårbar. Det är lärosätenas ansvar att se till att ämnet får tillräckliga förutsättningar för att kunna utvecklas ytterligare.

Liksom i flera andra ämnes- och programutvärderingar framförs att studenternas förkunskaper i ämnet är mycket varierande. Högskoleverket har tidigare tagit upp detta problem, exempelvis i utvärderingen av matematikämnet (Högskoleverkets rapportserie 2002:5 R) och pekade då på nödvändigheten av pedagogiskt utvecklingsarbete för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för alla studenter. Verket noterar också när det gäller historieämnet många goda exempel på pedagogisk uppfinningsrikedom i planering och genomförande av undervisning och examination. Här kan bland annat nämnas modellen med studiegrupper vid universitetet i Karlstad, och det ”historiska nedslag” i lokala arkiv som görs redan på A-nivå vid Högskolan i

Gävle. Särskilda datorsatsningar görs till exempel vid Umeå universitet med det så kallade HumLab. Flera lärosäten satsar på distansutbildning varibland Högskolan på Gotland har en ovanligt stor andel distansstudenter.

På C- och D-nivåerna är stödet för arbetet med uppsatser en central kvalitetsfråga. Många lärosäten arbetar med utveckling av handledningen och med att upprätta tydliga kriterier för bedömning. Vid exempelvis Mitthögskolan skrivs uppsatserna inom projekt som anknyter till lärarnas forskning. C-uppsatsen är en empirisk studie och D-uppsatsen en förstudie till en tänkt avhandling. Vid Stockholms universitet har ett utvecklingsarbete om uppsatsarbetet resulterat i en strikt arbetsgång med fasta hålltider för arbetsseminarier och inlämning av PM och av uppsatsmanus. Detta har lett till förbättrad genomströmning. Flera lärosäten, bland annat Uppsala universitet har utarbetat utmärkta PM för uppsatsskrivning.

Forskande lärare

Lärarnas vetenskapliga och pedagogiska kompetens framhålls generellt som hög. Inte minst är det glädjande att kunna notera det stora forskningsintresset bland alla kategorier av lärare på såväl högskolor som universitet. Bedömargruppen påpekar dock att det är nödvändigt att på institutionsnivå planera det samlade uttaget av tid för forskning. Det måste alltid finnas tillräckligt många kvalificerade lärare som kontinuerligt medverkar i undervisningen. Tjänstledigheter för forskning måste enligt Högskoleverkets mening tas ut så att studenterna alltid får tillgång till välkvalificerade lärare som är tillgängliga i rimlig omfattning.

Bedömargruppen rekommenderar också att de tillsvidareanställda lärarna får sammanhängande tid för forskning inom ramen för anställningen, såsom sker vid några av lärosätena. Här tycks Högskolan Kristianstad utgöra ett föredöme med möjlighet för doktorer att ta ut två månader och för docentkompetenta lärare att ta ut tre månader under läsåret. Högskoleverket anser att institutioner och fakulteter bör ha som mål att sträva mot att åstadkomma förutsättningar i denna riktning.

Förhållandevis få studenter på grundutbildningens högre nivåer

Liksom i många andra discipliner som utvärderats tidigare är antalet studenter som fortsätter på C- och D-nivå begränsat, på flera håll mycket begränsat. Högskoleverket anser att det är en viktig uppgift för ämnets fortsatta utveckling att fler studenter väljer att gå vidare på högre nivåer. Som gruppen framhåller, är information om arbetsmarknaden för historiker viktig för att studenterna ska våga satsa på högre studier i ett ämne som historia. Ett sätt att få sådan information är att följa upp tidigare studenter i enkätstudier. Sådana studier ger också återkoppling på uppläggning och genomförande av

utbildning vilken kan användas vid revidering av kursplaner och utbildningsplanering. Den databas över alla som disputerat i historia vid Stockholms universitets historiska institution som institutionen upprätthåller sedan 1919 är unik. Högskoleverket vill understryka vikten av både uppföljning av tidigare studenter och doktorander och av att genomföra arbetsgivarundersökningar.

Fler doktorander måste kunna rekryteras även från högskolor

Bedömargruppen framhåller det som ett problem att universiteten endast i begränsad utsträckning antar forskarstuderande som genomgått grundutbildning vid andra lärosäten. Högskoleverket instämmer i bedömargruppens slutsats att studenter från universiteten och studenter från högskolor utan forskarutbildning måste ges tillfälle att konkurrera om doktorandplatser på lika villkor. Härigenom ges också ett bättre incitament för högskolorna att satsa på en fortsatt uppbyggnad av en god utbildning på C- och D-nivå, utan att därför nödvändigtvis själva ha ambitionen att införa forskarutbildning. Den utbyggnad av forskarskolor i ämnet som bedömargruppen föreslår är ett annat utmärkt sätt att åstadkomma en mer omfattande rörlighet.

Förändringar i forskarutbildningen

Bedömargruppens uppfattning om forskarutbildningen är i det stora hela positiv. De förändringar i dess struktur och uppläggning som genomförts efter 1998 är omfattande. Avhandlingarnas andel av den totala utbildningen har ökat och handledningen förefaller ha blivit mer strukturerad. Det tycks finnas en medveten strävan att göra det möjligt för doktoranderna att genomföra utbildningen inom den stipulerade tiden. Samtidigt framhåller bedömargruppen att det finns stora skillnader i doktorandernas arbetsförhållanden, även mellan doktorander vid samma institution, beroende på vilka villkor som gällt för antagning. De som ingår i forskarskolor har tillgång till egen arbetsplats, datorutrustning, särskilda anslag för resor m.m. De som antagits med egen finansiering har det oftast betydligt sämre förspänt. Det bör vara en strävan för institutionerna att åstadkomma så goda förutsättningar som möjligt för *samtliga* doktorander. Detta är också ett förhållande som bör uppmärksammas av den kommitté rörande forskarutbildning som tillsattes av regeringen den 5 december 2002.

Bristande internationell studentrörlighet

Högskoleverket finner bristerna beträffande det internationella studentutbytet bekymmersamma. Visserligen är det rimligt att mycket av forskningsanknytningen i grundutbildningen baserar sig på arbete i lokala eller regionala arkiv, men det är önskvärt att institutionerna gör större ansträngningar för att

studenterna ska genomföra en del av sina studier vid ett lärosäte i annat land. Den bristande färdighet i andra främmande språk än engelska som bedömargruppen pekar på kan bidra negativt till den begränsade rörligheten.

Sned könsfördelning men ökande intresse för genushistoria

Bedömargruppen kommenterar den sneda könsfördelningen i ämnet. Liksom i flera andra humanioraämnen finns en generell övervikt av män bland lärare, doktorander och studenter på C- och D-nivå inom grundutbildningen samt en övervikt av kvinnor på grundutbildningen i övrigt. En jämvikt på lärarsidan och doktorandsidan finns på några få lärosäten, däribland Örebro universitet och Södertörns högskola. Många lärosäten arbetar aktivt för att förbättra situationen, men större ansträngningar behöver göras. Det är intressant att genusperspektiv under senare år har blivit en allt vanligare utgångspunkt för avhandlingsarbete. Det finns dock, som gruppen påpekar, inget ”automatiskt samband mellan jämställdhet och genusperspektivets integrering inom historieutbildningen”.

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Sedan januari 2001 har Högskoleverket arbetat i enlighet med det regeringsuppdrag som innebär att samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina ska utvärderas inom en sexårsperiod. Utvärderingen omfattar både grund- och forskarutbildning. När det gäller generella examina utvärderas huvudämnet, dvs. ämnesutbildningar som ges t.o.m. kandidat- eller magisternivå. Samtliga lärosäten i landet som ger en viss utbildning ingår i någon av de nationella ämnes- eller programutvärderingarna.

Utbildningarnas kvalitet står i centrum i utvärderingarna, och syftena är huvudsakligen:

- att bidra till institutionens/enhetens egen kvalitetsutveckling,
- att granska om utbildningen svarar mot mål och bestämmelser i högskolelagen och högskoleförordningen,
- att ge information till studenter.

Högskolelag, högskoleförordning och högskolans egna mål är utgångspunkter för utvärderingarna. De kvalitetsaspekter som ingår i verkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av målen i högskolelag och högskoleförordning. Granskningarna görs i ett helhetsperspektiv som omfattar förutsättningar för, genomförande av och resultaten av utbildningarna.

Den utvärderingsmodell som tillämpas består av tre delar: en självvärdering som institutionen (enheten) genomför, en extern bedömning inklusive platsbesök som genomförs av en grupp ämnessakkunniga, samt en uppföljning. Den externa bedömargruppens referensramar och värdegrunder utgör viktiga utgångspunkter i bedömningen. Mer information om det generella tillvägagångssättet finns på Högskoleverkets hemsida: www.hsv.se

I utvärderingen av *grundutbildning* i historia ingår 20 institutioner (motsvarande). Dessa finns vid Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Högskolan på Gotland, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet.

I utvärderingen av *forskarutbildningen* i ämnet ingår nio institutioner (motsvarande). De finns vid Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet. Vid

Södertörns högskola pågår en relativt omfattande forskarutbildningsverksamhet, men högskolan har inte examensrättigheter på forskarutbildningsnivå.

Utvärderingsarbetet har genomförts i en projektorganisation bestående av ett sekretariat och en extern bedömargrupp. Bedömargruppen har haft två ordförande:

- Professor Martin Fritz, Göteborgs universitet, Ekonomisk-historiska institutionen (huvudansvarig)
- Professor Kersti Ullenhag, Uppsala universitet, Ekonomisk-historiska institutionen

Övriga ledamöter i bedömargruppen har varit:

- Studerande André Ahlin, Mälardalens högskola
- Professor Sverre Bagge, Universitetet i Bergen
- Professor Carl-Axel Gemzell, Köpenhamns universitet
- Studerande Mikael Hallenius, Högskolan Dalarna
- Professor Marjatta Hietala, Universitetet i Tammerfors
- Doktorand Märit Gunneriusson Karlström, Uppsala universitet
- Professor Marianne Liljeström, Åbo universitet
- Professor Jens E. Olesen, Universitetet i Greifswald
- Doktorand Lina Sturfelt, Lunds universitet
- Professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi
- Sekretariatet har utgjorts av projektansvarig Staffan Wahlén och utredare Eva Åström

Lärosätena genomförde självvärderingarna under våren 2002 och bedömargruppens platsbesök – en heldag per lärosäte – ägde rum under våren och hösten 2002. Vid varje platsbesök deltog tre–fem ledamöter från bedömargruppen. Under besöken samtalade bedömarna med institutionsledning, fakultetsledning/lärosätets ledning, lärare, studenter på samtliga nivåer och doktorander.

Institutionerna (motsvarande) gavs i januari 2003 möjlighet att kommentera de beskrivande delarna av bedömargruppens rapport.

Bedömargruppens rapport

Missiv

Till Högskoleverket

2003-03 –04
Reg.nr: 6433592–01

Utvärdering av historieutbildningar vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket initierade i början av år 2002 en utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning inom historia. För bedömningen anlitades följande bedömargrupp:

Studerande André Ahlin, Mälardalens högskola
Professor Sverre Bagge, Universitetet i Bergen
Professor Carl-Axel Gemzell, Köpenhamns universitet
Studerande Mikael Hallenius, Högskolan Dalarna
Professor Marjatta Hietala, Universitetet i Tammerfors
Doktorand Märit Gunneriusson Karlström, Uppsala universitet
Professor Marianne Liljeström, Åbo universitet
Professor Jens E. Olesen, Universitetet i Greifswald
Doktorand Lina Sturfelt, Lunds universitet
Professor Nils Erik Villstrand, Åbo Akademi.
Ordförande för gruppen har varit Professor Martin Fritz, Göteborgs universitet, Ekonomisk-historiska institutionen (huvudansvarig) och professor Kersti Ullenhag, Uppsala universitet, Ekonomisk-historiska institutionen.

Utgångspunkten för utvärderingen har varit de kvalitetsaspekter som tillämpas vid Högskoleverkets nationella ämnes- och programutvärderingar. Institutionernas (motsvarande) självvärderingar och information som framkommit vid platsbesöken har utgjort underlag för bedömningen. Vidare har gruppen uppdragit åt professor Peter Aronsson, Linköpings universitet, att genomföra en studie av inriktningen på svenska doktorsavhandlingar i historia mellan 1997 och 2001. Studien ingår i denna rapport som bilaga.
Härmed överlämnas bedömargruppens yttrande till Högskoleverket.

För bedömargruppen

Martin Fritz och Kersti Ullenhag

Historieämnet vid svenska universitet och högskolor

Introduktion

Människan förhåller sig till tidsdimensionen genom en kategorisering i dåtid, nutid och framtid. Historieforskningen riktar ur olika teoretiska perspektiv sitt intresse mot det förflutna, skapar och förmedlar kunskap om historia, häri inbegripet historiens roll i nuet och villkoren för kunskap om det förflutna. Historieforskningen, med en lång tradition som vetenskap, har tillgång till en omfattande metodisk arsenal som fortlöpande utvecklas i inomvetenskaplig dialog och praxis. Historikerna har goda möjligheter att producera kunskap som fyller högt ställda krav på pålitlighet i frågor av såväl samhällelig som existentiell relevans. I kraft av sin professionalitet är historikern en generalist med potential att verka inom ett stort antal sektorer av samhället, och historia är ett humanistiskt kulturbärande ämne. Historiska undersökningar vilar på ett empiriskt fundament i form av ett källmaterial, vilket begränsar antalet möjliga vetenskapligt hållbara tolkningar av en bestämd företeelse.

Det historiska studiet ger sina utövare en möjlighet att bättre vinna fotfäste och orientera sig i samtiden. Historiestudiet är också av betydelse när det gäller att utveckla kritisk observans och förmåga att sovra i informationsflödet. Det ger den historiestuderande en möjlighet att på ett konstruktivt och nyanserat sätt utöva ett aktivt medborgarskap. Överhuvudtaget har historien en viktig kritisk funktion som måste vidareutvecklas och skärpas om vi vill att den ska bli ett korrektiv till endimensionalitet och konformism.

Historikerna intar inbördes olika kunskapsteoretiska positioner. Bedömargruppen konstaterar svårigheten att i ett sådant läge formulera entydiga, stipulativa ämnesdefinitioner. Istället görs inledningsvis en ansats till en beskrivning av ämnets utveckling under senare decennier. Vi tar därefter upp ett antal viktiga utgångspunkter för vår utvärdering till diskussion, vilka vi sedan återknyter till – med de erfarenheter vi fått genom läsning av självvärderingar och de genomförda platsbesöken – i ett sammanfattande avsnitt.

I Sverige finns en rik differentiering av historievetenskapen, med t.ex. ekonomisk historia, idé- och lärdomshistoria och kyrkohistoria. I praktiken existerar inga vattentäta skott mellan dem, men de utgör egna ämnen och ingår därför inte i denna utvärdering.

Ämnesutveckling

I disciplinen historia föreligger en mångfald riktningar. Det finns också en ökad medvetenhet om att historievetenskapen – liksom historikern – präg-

las av sin tids förutsättningar och värderingar. En huvudtendens under de båda senaste årtiondena är den allt större vikt som läggs på kultur, språk och symboler, liksom på grupper, individer och genus, snarare än som tidigare på klass.

Historievetenskapens nya inriktning har en bakgrund i socialhistoriens starka ställning från 1960-talet och framåt, både inom den franska Annales-skolan och i Storbritannien och USA. Socialhistoria var viktigt inte enbart som ämne i sig, utan gjorde också anspråk på hegemoni och hade en totalhistorisk ambition. Samhällsvetenskaplig teori och kvantitativa metoder spelade en stor roll.

En ändring i ”kulturell” riktning skedde emellertid, bl.a. i och med framväxten av mentalitetshistorien, som i hög grad utvecklades ur socialhistorien. Utgångspunkten blev i många fall ett erkännande av det otillräckliga i de traditionella materialistiska, rationella eller ”lagbundna” förklaringarna. Riktningen tog sin början i Annales-skolan under 1960- och 1970-talen och kom att påverka historikermiljön i en rad länder. I likhet med socialhistorien uppfattade sig mentalitetshistorien inte som en specialdisciplin, utan som ett nytt tankesätt som hade ambitioner att förnya alla delar av ämnet, såväl socialhistoria, politisk historia som ekonomisk historia.

Den senare utvecklingen genom riktningar som ”New Cultural History”, Cultural Studies, mikrohistoria, genushistoria och påverkan av olika typer av postmodernistiskt tänkande kan betraktas dels som en reaktion mot, dels som ett vidareförande av mentalitetshistorien. Större vikt lades vid språket som en självständig historisk faktor (”den språkliga vändningen”) och olika former av diskursanalys.

Därmed vände man sig också bort från de stora generella teorierna, och den tidigare starka anknytningen till samhällsvetenskaperna fick konkurrens av anknytningen till humanistiska discipliner såsom etnologi, kulturantropologi, litteraturvetenskap och konstvetenskap. Man kan med denna utveckling tala om en ökad tvärvetenskaplighet, där gränserna mellan de olika disciplinerna delvis förflyttats, delvis tunnats ut. Mikrohistorien söker närma sig basplanet i samhället och lägger stor vikt på att tränga in i de enskilda aktörernas handlingar och förståelse av situationen. Vardagslivets villkor som de upplevs av den vanliga, ”lilla” människan – till skillnad från eliten – är ett viktigt forskningsområde.

Mycket av det som sagts i ovanstående belyses och bekräftas i den genomgång av de sista fem årens avhandlingar i historia som Peter Aronsson, Växjö och Linköpings universitet, gjort för bedömargruppens räkning och som redovisas som bilaga till föreliggande rapport.

Intressant nog gör de nya strömningarna sig gällande inte enbart i historieämnet utan också i växande grad inom samhällsvetenskaperna. Detta innebär att historia nu kan sägas vara på offensiven till skillnad från situationen omkring 1970. Visserligen har historikerna anammat mycket av samhällsvetenskaperna och mycket av samhällsvetenskaplig teori är i dag självklarheter inom historieämnet, men parallellt härmed sviktar tron på generella teorier

även inom samhällsvetenskaperna och det har skett en omsvängning från kvantitativa till kvalitativa metoder. Härav följer ett ökat behov av historisk kunskap och metod.

När det gäller historieämnets relation till det svenska samhället, präglas detta av en tydlig ambivalens. Å ena sidan har ämnets ställning försvagats kraftigt i den svenska grund- och gymnasieskolan, medan det å andra sidan finns ett starkt – och under senare år snarast ökat – intresse för historia: historiska romaner och andra allmänt tillgängliga framställningar, TV-program och lokalhistoriska kurser. Tillströmningen till universitet och högskolor av studenter som vill läsa historia är imponerande. Historia, liksom humaniora i övrigt, seglar i den meningen för närvarande i medvind. Samtidigt har historieämnet och historikernas status minskat i andra offentliga sammanhang, t.ex. vad gäller medverkan i statliga utredningar och i rekryteringen till myndigheter och verk.

Viktiga aspekter för kvalitetsutveckling

Bedömargruppen vill under sex rubriker lyfta fram följande aspekter som viktiga för kvalitetsutvecklingen inom historieämnet:

Den akademiska miljön

Den svenska högskolan har under senare år genomgått en kraftig expansion. Historieundervisning bedrivs i dag till och med lägst kandidatnivå vid 20 lärosäten. Många av dessa är ännu förhållandevis små. Resurserna per student har samtidigt minskat kraftigt, enligt försiktiga beräkningar med minst 20 procent, under de senaste tio åren. Vi försöker i föreliggande utvärdering utröna hur den akademiska miljön fungerar under dessa nya villkor och i starkt divergerande lokala sammanhang. I vad mån görs kvalitetshöjande insatser inom ramen för existerande resurser? Vi har även frågat oss var gränsen för de små högskolornas storlek kan anses ligga. Vilka fördelar och nackdelar har de små lärosätena jämfört med de större? Hur sårbar och personberoende är miljön i de enskilda fallen? Möter studenterna lärare som representerar olika historiesyner och forskningsinriktningar? Hur förhåller det sig med lokaler och infrastruktur, dvs. tillgången till bibliotek, arkiv, bokhandel och datorer? En angelägen fråga är hur kontakterna mellan lärare och studenter fungerar.

Historieämnets förekomst – och i vissa fall litenhet – vid 20 olika enheter aktualiserar även frågan om förekomsten/önskvärdheten eller kanske nödvändigheten av specialisering och profilering. Vilka medvetna val sker, vilken profilering förekommer och på vilka grunder har man valt förekommande profiler?

Grundutbildningen

Historieämnets ställning i den svenska skolan har under senare år försvagats kraftigt. Det betyder att förkunskaperna bland studenterna i ämnet, framför

allt beträffande kronologin, är mycket varierande och generellt tycks bli allt sämre. Detsamma gäller förkunskaperna i främmande språk, vilka är helt avgörande för studenternas möjligheter att följa den internationella kunskapsutvecklingen. Härtill kommer att många studerande är lite äldre och kan ha glömt en hel del av sina skolkunskaper. Samtidigt är det angeläget att inte minst de nya högskolorna runt om i landet kan möta det bildningsintresse och den studiemotivation som ofta finns hos den äldre ”begåvningsreserv” som tidigare inte har haft studiemöjligheter.

En viktig resurs – i form av både studenttillströmning och de ekonomiska medel som följer med denna – utgör de lärarstuderande. Variationer i lärarutbildningens inriktning får härigenom konsekvenser för historieämnet, för de lärarstuderandes integration i undervisningen samt för antalet studerande på olika nivåer. Lärarstuderande kan ha andra intressen och behov än övriga studerande i fråga om bredd eller fördjupning i studierna. Vi frågar oss hur ämnesenheterna/institutionerna löser dessa problem.

Samtidigt som förkunskaperna blivit sämre, studerandepopulationen alltmer heterogen och studenternas behov mer varierande har det skett en urgröpning av de resurser som ämnesinstitutioner/enheter kan lägga på undervisning och handledning. Hur fördelas de knappa lärarresurserna på olika nivåer? I vilken utsträckning används föreläsningar, seminarier, hemuppgifter etc.? Vilka examinationsformer tillämpas och hur garanteras rättssäkerhet och återkoppling vid bedömningen av de studerandes prestationer, t.ex. i form av uppsatser?

All akademisk undervisning värd namnet måste vara forskningsanknuten. Högskolelagen (2, 3 §§) stadgar att utbildningen ska vila på vetenskaplig (eller konstnärlig) grund och att verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och undervisning. En grundförutsättning för att dessa krav ska kunna uppfyllas är att det skapas forskningsutrymme för lärarna. I vilken utsträckning finns det lokala arbetstidsavtal som stipulerar forskningsutrymme för lärarna och i vilken utsträckning respekteras dessa avtal? Hur garanteras och finansieras överhuvudtaget kontinuerlig forskningsaktivitet? I det sammanhanget är, inte minst vid de små högskolorna, fördelningen av administrativa uppgifter viktig. Hur regleras denna fördelning i arbetstidsavtalen? Finns det något system som förhindrar att enskilda individer betungas alltför mycket av administrativa uppdrag och avskiljs alltför länge från forskning och undervisning?

Forskarutbildningen

På doktorandnivå innebär forskarutbildningsreformen 1998 (den s.k. Thamreformen) bland annat ett krav på att en doktorsexamen ska kunna genomföras på en tid som motsvarar högst fyra års heltidsstudier med full finansiering. Reformen förefaller att vara konstruerad först och främst utifrån en teknisk/naturvetenskaplig modell (laborationer, sammanläggningsavhandling etc.), således för en specialistutbildning, och den framstår därmed som mindre

anpassad till humanioras förutsättningar och krav. Vilka konsekvenser har reformen fått för balansen mellan avhandlingsskrivande och kursläsning? I vilken mån bevaras till exempel den allmänna litteraturkursen för doktorsexamen? Historiker har traditionellt hävdat generalistkompetens, men en reducering och specialisering av litteraturstudiet begränsar referensramen och försvagar möjligheterna att finna varierade teman för fortsatt forskning.

Jämställdhet, genus och etnicitet

Med kvinnohistoria och genushistoria har kvinnors och mäns olika möjligheter, liksom diskussionen om kön som social konstruktion, getts ökat utrymme i den historievetenskapliga debatten. Det är i detta sammanhang av intresse att se hur representationen av kvinnor och män ser ut/fungerar vid landets lärosäten, både vad gäller lärarkår, doktorander och studenter, samt vilket genomslag genushistorien fått i kurslitteratur och forskning.

Sverige är idag ett land med stor etnisk och social mångfald och frågan bör ställas i vilken mån som detta avspeglas inom historiska studiemiljöer. Även den sociala mångfalden är av intresse att undersöka.

Samverkan och internationalisering

Samarbete och internationalisering är viktiga förutsättningar för en öppen och stimulerande forskningsmiljö. Hur ser samspelet mellan olika lärosäten ut? Vad görs för att bryta isolering och motverka inavel vid lärarrekrytering? I vad mån uppmuntras och underlättas för studenterna att byta miljö, t.ex. på C-, D- eller doktorandnivå? Hur fungerar i detta sammanhang högskolornas forskningsanknytning till större lärosäten, samarbetet i forskarskolor, nätverk etc.?

Liksom i de allra flesta andra länder har historieämnet i Sverige haft en stark koppling till studiet av nationalstaten. Med europeisering och globalisering ställs oundvikligen frågan om graden av internationalisering ute på ämnesenheterna, både när det gäller ämnesval, t.ex. i uppsatser och doktorsavhandlingar, och när det gäller internationell publicering. Vi frågar oss hur det ser ut med kontakter med miljöer i andra länder och hur utbytet av lärare och studenter fungerar. I detta sammanhang aktualiseras åter frågan om studenternas språkkunskaper, inte bara i engelska utan även i de andra stora språken och inte minst om de behärskar de nordiska, liksom vad det kan finnas för andra hinder för studentutbyte – ekonomiska, psykologiska etc. – samt hur man på olika lärosäten arbetar för att övervinna dessa. Vi frågar oss också huruvida den nya forskarutbildningen kan ha en negativ inverkan på internationaliseringen av den svenska historieforskningen: få doktorander torde ha tid att både hinna lära sig ett eller flera främmande språk tillfredsställande och dessutom hinna med att orientera sig i internationella arkiv och excerpera internationella material.

Marknaden

Stöd från den lokala marknaden är viktigt, särskilt för de nya och mindre lärosätenas överlevnad. Det aktualiserar frågan om relationerna – lärosätets, institutionens, ämnets – till den omgivande miljön.

Marknaden för forskningsfinansiering rymmer såväl offentliga som privata finansiärer. Vilken roll spelar överhuvudtaget den externa forskningsfinansieringen för utvecklingen inom historieämnet?

Historikernas arbetsmarknad är intressant av två skäl. I den mån man inom lärosätet har kunskap om var de studenter som avslutat sina studier med fördjupning i ämnet senare verkar, kan man effektivisera rekryteringen till ämnet. Kännedom om efterfrågan på historiker kan också förväntas ha eller få konsekvenser för de kurser och program ämnet bygger upp eller engagerar sig i. Historikern betecknades inledningsvis som generalist med en bred kompetens. Många av de utexaminerade studenterna arbetar som lärare eller vid arkiv, och historia räknas som ett museiämne. Man kan vidare förvänta sig att möta historiker som journalister eller i utredningsuppdrag inom olika förvaltningar.

I vilken utsträckning som en doktorsexamen i historia öppnar upp för andra karriärer än forskarens är också väsentlig kunskap.

I utvärderingsarbetet framstår det därmed som angeläget att undersöka i vilken mån det görs uppföljningar av de studenter och doktorander som studerat historia vid olika lärosäten.

Samlade iakttagelser och rekommendationer

Allmänt

Inledningsvis vill bedömargruppen betona att historieämnet vid landets universitet och högskolor i allmänhet har en stark ställning. Det är etablerat och välskött med många studenter i förhållande till andra humanistiska ämnen, framför allt på de lägre nivåerna. Det har även väl meriterade lärare.

Frågan om huruvida den högre utbildningen uppfyller sin övergripande målsättning ”att bidra till studenternas personliga utveckling som reflekterande människor och samhällsmedborgare” uppmärksammades för första gången på nationell nivå i Studentspegeln 2002 (Högskoleverkets rapportserie 2002:21R, sid. 4). Frågan belystes där utifrån en studentenkät. En av utgångspunkterna för enkäten var, att ”det övergripande samhälleliga målet för högre utbildning” rymmer ”en förväntan att utbildningens också skall bidra till demokratins utveckling och skapa förståelse mellan olika grupper” (sid. 16). Studenterna i enkäten uppfattade inte att studierna bidragit till deras samhällsengagemang eller fördjupat deras förståelse för människor med annan bakgrund.

Studenterna i historia har en annan upplevelse. De vitsordar att deras studier har fördjupat deras förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar och att urskilja, formulera och lösa problem, dvs. precis det som uttrycks i högskolelagen. Många studenter har under platsbesöken bekräftat att studierna inneburit att de värderar och granskar den samhällsinformation som ges i olika media på ett nytt sätt och att de har fördjupat sitt intresse för och förbättrat sin möjlighet att utöva ett mer aktivt medborgarskap. Många har också understrukit att studierna varit personlighetsutvecklande.

Ämnets mångvetenskapliga och tvärvetenskapliga karaktär innebär att historiestuderande ställs inför uppgifter av de mest varierande slag. Därtill kommer ämnets höga krav på förmåga till skriftlig och muntlig framställning. Det är för oss tydligt att studier i historia i Sverige, framför allt på de högre nivåerna, leder till både goda ämneskunskaper och god generalistkompetens.

Den akademiska miljön

Forskning och utbildning i historia till minst kandidatnivå förekommer i Sverige vid 20 lärosäten med mycket olika storlek och bakgrund och i viss mån inriktning. Lärarantalet varierar mellan två tillsvidareanställda lektorer vid ett par högskolor till sexton lärare, varav tio professorer, vid Stockholms

universitet. År 2001 var antalet helårsstudenter inom grundutbildningen: 46 vid högskolan i Halmstad, 47 vid Blekinge tekniska högskola, och mer än fem gånger så många vid Göteborgs, Lunds, Stockholms och Uppsala universitet. Forskarutbildning är etablerad sedan länge vid de äldre universiteten och utgör där en omfattande verksamhet, med t.ex. ett sjuttiotal doktorander vid Lunds och Stockholms universitet och ca 40 i Uppsala. Högskolorna erbjuder inte forskarutbildning i historia och det gör inte heller Karlstads universitet. Vid flera av högskolorna finns ambitioner att på kortare eller längre sikt införa forskarutbildning.

Universiteten har oftast en god bredd i sin grundutbildning, forskarutbildning och forskning. Flera av högskolorna har också en tillfredsställande bredd i grundutbildning och forskning, trots deras mer begränsade resurser. Försök till profilering förekommer, vanligtvis mot regional- och lokalhistoria, men vi har också mött inriktningar mot miljöhistoria, teknikhistoria och genushistoria. Profileringen mot regional- och lokalhistoria kan stödja sig på lokalt intresse och profitera på lokala arkiv etc. Samtidigt kan det finnas anledning att varna för att en sådan inriktning, eftersom risken för isolering ökar om den blir alltför stark och ensidig.

De högskolor som har färre studenter, inga eller endast få forskarstuderande och få lärare saknar möjlighet att själva skapa en bred forskningsmiljö. Ett särskilt problem utgör här miljöernas instabila karaktär.

Vid de mindre lärosätena finns ett nära samarbete mellan lärare och studenter, vilket ofta inte är möjligt vid de större institutionerna. Vid de mindre miljöerna är det dessutom vanligt att även lärosätets mest kvalificerade lärare tjänstgör inom grundutbildningen. Trots den många gånger alltför tunga arbetsbördan förekommer forskning överallt, vilket ofta bidrar till att undervisningen får anknytning till pågående projekt, dvs. en naturlig forskningsanknytning. Det innebär att undervisningen vid vissa av de minsta högskolorna håller en väl så hög kvalitet som undervisningen vid universiteten.

På många mindre lärosäten ingår historia i flerämnesinstitutioner. Dessa omfattar som mest tolv ämnen. Oftast är det då humanistiska ämnen, inklusive moderna språk, som har förts ihop. På några orter ingår historieämnet i institutioner där samhällsvetenskapliga och humanistiska områden samsas. Detta kan leda till samarbetssvårigheter, men det finns också flera exempel på fruktbart samarbete över ämnesgränser. Begränsade lärarresurser i historia kompenseras t.ex. av möjligheten att organisera ämnesövergripande kurser inom både grund- och forskarutbildning. Gemensamma seminarieserier anordnas med hjälp av lärare från näraliggande ämnen. Samverkan förekommer bl.a. med ekonomisk historia, idéhistoria och teknikhistoria.

Sammantaget finner vi goda förutsättningar och miljöer för grundutbildningen i historia. Flera högskolor har emellertid genom sin litenhet en sårbar miljö som är starkt beroende av enskilda personer.

Två högskolor hade vid tidpunkten för vår utvärdering en otillfredsställande miljö på sätt som närmare redogörs för i lärosätesbedömningarna.

Båda dessa lärosäten arbetade med förändringar för att komma till rätta med problemen. Vi anser att det är önskvärt att det inom något år görs en uppföljning på dessa båda orter för att undersöka resultatet av förändringarna.

Grundutbildningen

Studenterna

Enligt självvärderingarna läste under 2001 totalt drygt 9 000 studenter historia på olika nivåer och med olika inriktningar. Det motsvarar storleken på en mindre kommun. En stor del, på många lärosäten ungefär hälften, läser inom lärarutbildningen och enligt vad som kom fram vid platsbesöken avser ytterligare ett stort antal av dem som läser ämnet som fristående kurs att bli lärare. Ca en femtedel (1 400) av det totala antalet studenter läser på C- och D-nivå, de allra flesta vid universiteten. Kvinnorna är i majoritet totalt, men på C- och D-nivå är fördelningen jämnare.

Antalet helårsstuderande är knappt 3 000, varav något mer än en sjättedel på C- och D-nivåerna. Återigen svarar universiteten för det stora flertalet. Störst, mätt i antal helårsstudenter, är Stockholms universitet med 307, tätt följt av Göteborgs universitet med 304. Andelen på de högre nivåerna är besvärande liten på flera lärosäten. Det gäller framför allt Gävle, Halmstad, Jönköping och Kristianstad. Ännu mer prekärt är läget om man betraktar D-nivån separat.

Ett stort problem för utvecklingen av historieämnet på flera mindre lärosäten är det att förhållandevis få studenter fortsätter till C- och framför allt D-nivå. Studenterna ser här inte någon naturlig användning av fortsatta studier, bl.a. eftersom det på många håll uppfattas som omöjligt att antas till forskarutbildning vid universiteten. Detta förhållande är olyckligt, inte minst på grund av att det är på dessa stadier som identiteten som historiker etableras.

Rekryteringen till C- och D-nivå påverkas också på ett avgörande sätt av historieämnets nära anknytning till den lärarutbildning där 40 poäng i ett och samma ämne länge varit tillräckligt för grundskollärarexamen. Lärarutbildningsreformen 2001 fordrar 60 poäng inom ett ämnesområde för att en person ska bli behörig att undervisa på grundskolans senare år och i gymnasieskolan, men dessa poäng ska inkludera ämnesdidaktik. Avgörande för utbildningens innehåll blir huruvida didaktikmomenten kommer att åvila historiedidaktiker eller pedagoger. I det förra fallet torde förutsättningarna öka för en fruktbar integration mellan ämnesaspekter och didaktiska aspekter.

Det konstateras på samtliga lärosäten att nybörjarnas förkunskaper blivit, om inte generellt sämre, så åtminstone mycket mer varierande. Vid ett par högskolor har man genomfört diagnostiska prov för nybörjare i historia och dessa visar att den historiska allmänbildningen är låg, även om resultaten år 2002 var bättre än tidigare. På ett lärosäte planerar institutionen att införa en

två- eller trepoängs introduktionskurs som ska ge grundläggande kronologisk kunskap och problematisera centrala historievetenskapliga begrepp.

De bristande förkunskaperna är i stor utsträckning ett resultat av historieämnets ställning inom gymnasieskolan. Historia är obligatoriskt ämne endast inom de två studieförberedande programmen och det estetiska programmet, där det tilldelats 100 poäng (motsvarar 80 klocktimmar). Gymnasiekommittén, som i januari 2003 lade fram sitt förslag till gymnasieskolans framtida utformning, föreslår att historia nu ska bli ett obligatoriskt ämne för alla elever. Enligt förslaget ska ämnet ska tilldelas 50 gymnasiepoäng (40 klocktimmar), vilket motsvarar en timme i veckan under ett läsår. Detta är ett steg framåt, i den meningen att alla gymnasieelever hädanefter ska läsa historia. Reformen är dock, enligt vår uppfattning, helt otillräcklig om statsmakterna menar allvar med att en förståelse för det förflutna är väsentlig för att förstå nutiden och vill använda utbildningen i historia som ett medel i arbetet med den demokratiska fostran som utgör ett av skolans övergripande mål.

Flera lärosäten beskriver nybörjarnas oförmåga att skriva korrekt svenska som ett problem. Svagheten slår igenom också i B- och C-nivåns uppsatser. Ett sätt att bidra till att öva upp studenternas förmåga att uttrycka sig skriftigt är hemtentamina och andra skriftliga hemuppgifter, där både innehåll och språk kommenteras. Detta är normalt möjligt endast på de högre nivåerna, där antalet studenter är förhållandevis litet. Andra stödformer är så kallade skrivstugor, dit studenterna kan gå för att få kontinuerlig hjälp med att utveckla sin skrivförmåga.

Bristande kunskaper i främmande språk gör att krav på kurslitteratur på andra språk än svenska och engelska mycket sällan förekommer. Även litteratur på danska och norska väcker ofta protester.

Lärarna

Den stora skillnaden i lärartillgång vid de olika lärosätena har kommenterats i avsnittet *Den akademiska miljön ovan* (se också bilaga 1).

Det har tillkommit professorer vid flera av högskolorna och några har anställt gästprofessorer på hel- eller deltid för att hjälpa till med att bygga upp en forskningsmiljö. Avsikten är att sedan anställa egna professorer. Att öka antalet lärare och att anställa lärare med hög kompetens anser vi vara en riktig strategi, även på de lärosäten där man inte planerar att inrätta forskarutbildning i ämnet.

Lärare med samma tjänsteställning vid olika lärosäten har – som nämnts tidigare – mycket olika tjänstgöringsvillkor. I vissa fall saknar lärarna kunskap om sitt arbetstidsavtal, i andra finns arbetstidsavtal som tillämpas mer eller mindre konsekvent. För avräkningen av undervisningstimmar mot klocktimmar tillämpas olika omvandlingstal, rätten att räkna tjänstgöringstid för sammanträden och administrativa uppgifter varierar mellan olika lärosäten, och det gör även möjligheten till pedagogisk utveckling och forskning.

Högskolelagens 2 kap. 5 § säger att ”i en lektors arbetsuppgifter skall det … normalt ingå både utbildning och forskning.” Dessutom framhålls i samma kapitels 1 §: ”Till en lärares uppgifter hör också att följa utvecklingen inom det egna ämnesområdet och den samhällsutveckling i övrigt som har betydelse för lärarens arbete vid högskolan.” De tillsvidareanställda historielärarnas möjlighet att följa lagen inom anställningens ram varierar emellertid i praktiken. De lokala arbetstidsavtalen medger normalt för lektorer att 10 till 20 procent av totalarbetstiden avsätts för kompetensutveckling inklusive egen forskning. På vissa håll har vi funnit exempel på att detta utrymme i praktiken försvinner, på andra att möjligheten till forskning är betydligt större än 20 procent. På ett lärosäte hade samtliga tillsvidareanställda disputerade lektorer årligen två månaders sammanhängande forskningstid under terminstid. Deras docentkompetenta kollegor hade på motsvarande sätt tre månader.

Som jämförelse kan nämnas att fördelningen i tid mellan forskning och undervisning i såväl Norge som Danmark är 50–50 för både lektorer (motsvarande) och professorer. I gengäld finns det i Sverige större tillgång till externa forskningsmedel. Den stora avhängigheten av dessa kan i vissa fall medföra svårigheter för den lokala planeringen av både forskning och undervisning. Tillgången till externa forskningsmedel innebär heller inte tillräckliga förutsättningar för att lärarna ska kunna forska kontinuerligt.

Det ovan sagda innebär att det är en viktig ledningsfråga hur lärarnas tid för undervisning, forskning och administration fördelas inom ramen för de existerande resurserna. Forskningsutrymmet måste värnas i de lokala arbetstidsavtalen och dessa avtal måste respekteras. Det är också ett starkt önskemål från lärarnas sida att få möjlighet till sammanhängande forskningstid.

Lärarnas arbetssituation beskrivs på de flesta håll som ansträngd. Detta beror inte minst på de uppgifter som inte utgörs av undervisning, handledning och forskning. I synnerhet slår alla de olika administrativa uppgifterna hårt mot de ”stora” ämnena vid de mindre lärosätena. Tunga administrativa uppdrag som dekan, prefekt och studierektor i flerämnesinstitutioner tillfaller ofta kvalificerade lärare i historia. Den kompensation som ämnet får svarar inte alltid mot uppdragets omfattning.

Arbetsbelastningen inom grundutbildningen har ökat under den senaste tioårsperioden, samtidigt som antalet ansökningar till ämnet minskat. Numera antas ofta alla behöriga sökande till alla nivåer och undervisningsgrupperna är idag både större och framför allt mer heterogena än tidigare. Detta medför merarbete med omtentor och ytterligare handledning. Att lärarna dessutom i princip alltid är tillgängliga via e-post är utomordentligt uppskattat av studenterna, men bidrar till att förvärra en redan stressad arbetssituation.

Sammantaget finner vi att kompetensen bland lärarna är hög, att deras arbetssituation varierar kraftigt mellan olika lärosäten inbördes och att de i allmänhet har alltför begränsade möjligheter till kontinuerlig forskning i tjänsten.

Grundutbildningens uppläggning

Innehållsmässigt inleds undervisningen i historia på A-kursen normalt med en kronologisk översikt över världshistoria och svensk historia. På flera lärosäten ingår här också metodövningar och viss teori som knyts till den kronologiska genomgången. Man fortsätter på B-nivå med fördjupningsalternativ och en metodkurs, som oftast innehåller källkritik. Vidare ingår på samtliga lärosäten en uppsats. På C- och D-nivåerna är valfriheten stor, men kurserna innehåller alltid teori- och metodkurser och en uppsats om minst tio poäng. Vid två lärosäten erbjuds fördjupningskurser på E-nivå (80–100 poäng). Dessa kurser uppfattar vi som intressanta initiativ som framför allt ger en förberedelse för forskarstudier. Idag har de emellertid mycket få studenter.

Vid Uppsala universitet införs från och med höstterminen 2003 en ny magisterutbildning vid humanistiska fakulteten. Den omfattar två terminers heltidsstudier (40 poäng), varav tio poäng i annat humanistiskt ämne än huvudämnet, samt en uppsats om 20 poäng. Vi anser att denna typ av magisterutbildning är ett gott initiativ för att föra upp examen på en högre och internationell nivå. Så länge den finns enbart vid Uppsala universitet bidrar den emellertid till att minska rörligheten i den akademiska världen; den gör det svårt för studenter som avlagt magisterexamen med mindre omfattning vid andra lärosäten att konkurrera med Uppsalas studenter om plats inom forskarutbildningen där.

Förutom ovan nämnda baskurser som ges som fristående kurser, och – ofta i modifierad form –inom lärarutbildningarna, erbjuder de flesta institutioner också kortkurser med olika inriktning. Kortkurserna gör det möjligt för institutionerna att både förbättra sin ekonomi och rekrytera nya studenter, men de kan också bidra till att resurserna splittras. Vår uppfattning är emellertid att om dessa kurser erbjuds i måttlig omfattning får de enbart positiva effekter. De väcker intresse för historieämnet och blir därmed ett utmärkt redskap för lärosätena i arbetet med högskolans tredje uppgift, dvs. samverkan med det omgivande samhället. Att de dessutom bidrar till att generera ökade resurser är ingen nackdel.

De studenter som bedömargruppen förde diskussioner med var i allmänhet positiva till den generella uppläggningen och till genomförandet av grundutbildningen i historia, även om framför allt lärarstudenterna på en del håll önskade sig mer kronologi och översikt. Teori- och metodundervisningen ser mycket olika ut på olika lärosäten, både avseende innehåll och momentens placering och integration i undervisningen. De studenter på C-nivå som inte på de lägre nivåerna introducerats i olika teoretiska perspektiv inom historievetenskapen upplevde detta som en brist. Samtidigt var många av de studenter vi mötte entusiastiska och glada över att ha fått nya insikter i framför allt kritiskt tänkande och ny förståelse för historiska sammanhang redan i början av studierna. Enligt vår uppfattning bör teoriinslag införas redan på A-nivå och då vara tydligt integrerade med de kronologiska momenten.

Ämnets resurser medger i allmänhet inte särskilt mycket undervisning och handledning, men det är relativt stor skillnad mellan olika lärosäten. Generellt visar självvärderingarnas uppgifter att föreläsningarna dominerar på A-nivån med en spridning mellan två och tio timmar per vecka och ett medianvärde på fyra. Seminarier förekommer också på denna nivå, men i begränsad och varierande omfattning. Från och med B-nivån minskar andelen föreläsningar och ökar andelen seminarier och gruppundervisning. Det läggs också vissa resurser på handledning av uppsatser redan från B-nivån. Rena föreläsningar upphör nästan helt på C- och framför allt på D-nivån, till förmån för seminarier och handledning, och den totala undervisningsmängden för varje student per vecka blir mindre. Samtliga lärosäten hävdar att antalet undervisningstimmar minskat och att undervisningsgrupperna ökat i storlek under de senaste fem till tio åren.

Goda exempel

Trots ofta bristfälliga resurser finns exempel på särskilda pedagogiska insatser värda sin efterföljd. Bland dessa kan nämnas:

- Vid ett par lärosäten får studenterna på A-nivå genomgå diagnostiska prov. Resultaten kan sedan användas både i institutionens planering av utbildningen och för att ge studenterna en uppfattning om hur de bör lägga upp sina studier.
- Det förekommer på något håll att studenterna delas in i så kallade studiegrupper, som diskuterar och formulerar historiska problem med anslutning till ett valt tema och sedan lämnar in skriftliga inlämningsuppgifter och en avslutande PM. Dessa grupper får stöd av en amanuens, vanligen en D-student, i förseminarier där man också diskuterar studieteknik, PM-skrivande, etc. Så kallade studentmentorer har liknande uppgifter vid andra lärosäten.
- Vid ett lärosäte får studenterna redan på A-nivå göra ett ”historiskt nedslag” i ett lokalt arkiv. Studien redovisas i en PM och presenteras vid ett seminarium.
- Ett lärosäte har utvecklat en datormiljö för human-, kultur- och tekniska/naturvetenskapliga ämnen som bland annat används i undervisningen inom grundutbildningen. Det framstår som ett spännande verktyg i arbetet med att utveckla och bredda undervisningen i historieämnet. Det finns liknande goda exempel även på andra lärosäten. Här finns en potential för vidareutveckling och IT-anpassning av undervisningen.

C- och D-uppsatser

Vi har noterat olika uppläggningar av undervisningen på uppsatsseminarierna, framför allt på C-nivå. Ofta görs en kraftinsats i början av terminen för att få studenterna att välja ämne och ansats. De seminarier vid vilka uppsatserna ventileras förläggs sedan till slutet av terminerna, dvs. i januari respektive maj–juni. På några orter förekommer inga kontinuerliga seminarier

däremellan. Vi anser att återkommande seminarier under terminstid är önskvärda; då kan eftersläntrares uppsatser diskuteras och särskilda problem ventileras. Detta ger studenterna en uppfattning om vilka krav som ställs och förbereder dem inför opposition och ventilering av den egna uppsatsen.

Vi har vidare sett att studenterna ofta är osäkra på hur man skriver uppsats och vilka bedömningskriterier som gäller för B-, C- och D-uppsatser. Här finns emellertid också exempel på lärosäten som gjort ansträngningar att i informationsmaterial klargöra vilka krav som ställs och hur fordringarna skiljer sig åt mellan olika nivåer. På förhand etablerade kriterier underlättar för studenterna att genomföra uppsatsarbetet och för lärarna att bedöma. Även återkopplingen blir härigenom lättare. Vi vill starkt rekommendera att så noggranna kriterier för bedömning av uppsatser som möjligt utarbetas på alla lärosäten.

Examination

Examinationen är varierad. Förutom salsskrivningar, huvudsakligen på A-nivån, förekommer olika varianter av hemskrivning, PM som ventileras på seminarier, diskussionsseminarier, enskilda tentamina baserade på inlämnade PM samt, företrädesvis på högre nivåer, traditionella muntliga tentamina.

Att det finns förhållandevis få studenter på högre nivåer gör att antalet kandidat- och framför allt magisterexamina med historia som huvudämne är litet. Vid samtliga universitet och högskolor togs under 2001 ut sammanlagt 143 kandidatexamina och 86 magisterexamina med historia som huvudämne. Här svarade några av universiteten för det stora flertalet. Den förhållandevis låga examensfrekvensen framstår som ovanlig i ett internationellt perspektiv. Samtidigt bör det framhållas att en del studenter som läst 80 poäng i historia istället tar ut lärarexamen eller examen med annat huvudämne.

Som framhållits i en annan utvärdering (rörande latin, grekiska och nygrekiska) är det ur rättssäkerhetssynvinkel problematiskt att examinator ofta är allenarådande vid bedömning av prestationer. Det kan bädda för godtycke. Vi efterlyser också större möjlighet till överprövning av bedömningar i efterhand. I det sammanhanget är det angeläget – både med hänsyn till rättssäkerheten och till den återkoppling som studenterna ofta saknar – att man beträffande C- och D-uppsatserna inför skriftliga omdömen, vari betyget motiveras och examinator anger vad som är bra eller mindre bra i uppsatsen. I t.ex. Danmark erhåller de studerande sådana omdömen på motsvarande nivåer. De är också viktiga att ha när man söker arbete eller stipendier.

Kursutvärdering och övrigt studentinflytande

Kursutvärderingar kan betraktas både som kvalitetssäkringsinstrument och som instrument för studentinflytande. De genomförs mer eller mindre systematiskt inom grundutbildningen på samtliga lärosäten. På flera, dock långtifrån alla, lärosäten sker det också en rimlig återkoppling av resultaten till studenterna. Enligt vår uppfattning bör skriftliga kursutvärderingar vara

praxis, men de kan givetvis kompletteras med muntliga värderingar. Vi vill också framhålla att det är angeläget att studenterna uppmuntras att påverka undervisningen under kursens gång. På de högre nivåerna inom grundutbildningen och inom forskarutbildningen, där grupperna är små, förs ofta kontinuerliga samtal under kursens gång. Detta är naturligt, men nackdelen är att i de fall då lärare och studenter inte är överens beaktas inte alltid studenternas synpunkter.

Studenternas kunskap om sina möjligheter till formellt inflytande i nämnder och beredande grupper är i normalfallet förbluffande liten, i många fall obefintlig. Okunskapen och ointresset gäller i synnerhet studenter på fristående kurser. Den studentmedverkan som ändå förekommer verkar dock fungera tillfredsställande.

Ett gemensamt problem för de institutioner i vilka fler ämnen än historia ingår är att studentrepresentationen ibland kan bli otydlig. Vi vill peka på betydelsen av att institutionerna medverkar till att alla studenter oavsett ämne eller nivå känner till vem som är deras representant och därmed kan utnyttja sin rätt att påverka utbildningen.

Forskarutbildningen

Även när det gäller forskarutbildningen är historia ett förhållandevis stort ämne. Det fanns år 2001 ca 240 aktiva doktorander vid de universitet som erbjuder forskarutbildning. Enbart under 2001 färdigställdes 32 avhandlingar och under perioden 1998–2001 lades sammanlagt 98 avhandlingar fram, flest vid Uppsala och Lunds universitet.

Sedan 1998 präglas utbildningen av den forskarutbildningsreform som kom det året. Den s.k. Thamreformen har inneburit ökad social och ekonomisk trygghet för doktoranderna, men samtidigt har den lett till att forskarmiljöerna blivit mindre. Vi har frågat oss dels vad det på sikt kommer att innebära för seminariekulturen om antalet antagna doktorander fortsätter att sjunka, dels hur man hanterar den stress som skapas för doktorander (och handledare) i och med den nya strukturen på forskarutbildningen. Många av de doktorander som antagits efter att reformen genomförts oroar sig för hur de ska kunna konkurrera med avhandlingar som det tagit många fler år än fyra att skriva. Här krävs måhända en attitydförändring inom historikersamhället. Det förekommer t.ex. diskussioner om att betrakta den tid inom vilken en forskarstuderande genomfört sitt avhandlingsarbete som en kvalitetsfaktor, och att därför utfärda särskilda intyg till dem som med gott resultat klarat av att skriva sina avhandlingar inom den stipulerade tiden.

Tabell 1: Antal antagna doktorander 1998–2001

	1998		1999		2000		2001	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Uppsala universitet	–	–	–	1	2	2	1	10
Lunds universitet	3	2	3	–	–	2	4[1]	9[2]
Göteborgs universitet	1	3	–	1	1	–	2	2
Stockholms universitet	4	–	1	1	2	2	1	1
Umeå universitet	1	–	–	2	1	–	1	3
Växjö universitet	–	–	4	9	1	1	1	4
Örebro universitet	–	–	5	4	–	–	1	–
Luleå tekniska universitet	–	–	–	–	–	–	–	2
Totalt	9	5	13	18	7	7	11	31

Antalet antagna under fyrårsperioden 1998–2001 har minskat markant i jämförelse med tidigare år. Mellan 1997 och 1998 gick antalet ned med tre fjärdedelar i de humanistiska ämnena. Sedan dess har antagningstalen hållit sig på en låg nivå med undantag för de nya universiteten Växjö och Örebro, som hade intag för första gången 1999. Under 2001 och framför allt under 2002 har antalet antagna åter börjat stiga, dels beroende på många disputationer under de senaste åren, dels på grund av mer liberala principer för antagning. Somliga doktorander får finansiering via fakultetsanslaget, andra får doktorandanställning eller anslag i form av stipendier på externa medel, och åter andra finansierar sin forskning med privata medel. Dessutom är det numera möjligt att studera på halvtid under sammanlagt åtta år.

Detta innebär att det finns forskarstuderande med mycket olika villkor. På samma institution kan finnas de som har doktorandanställning från första början och har tillgång till eget arbetsrum, dator, telefon och resebidrag, och samtidigt de som har deltidsarbete, inget skrivbord, ingen dator eller ingen e-postadress. Fakulteterna och institutionerna förefaller att agera för en utjämning av villkoren, vilket vi anser vara positivt.

Vi har iakttagit en brist i rörlighet mellan högskolor och universitet vid antagning till forskarutbildningen. Det finns en stark tendens att anta dem som genomgått grundutbildning vid den egna institutionen. Det kan finnas goda anledningar till det. Inte minst känner man till dessa sökande väl och vet vad de kan prestera, och i ett läge där det är press på både institutionen och doktoranden att utbildningen skall kunna genomföras på en begränsad tid är det frestande att agera på detta sätt. Projekt med extern finansiering

[1] Samtliga inom den nationella forskarskolan.

[2] Varav sju inom den nationella forskarskolan.

bidrar också till en benägenhet att anställa dem man känner till och som eventuellt redan arbetat med de frågeställningar som är aktuella. Vi vill emellertid starkt framhålla att studenter med grundutbildning från annat lärosäte kan tillföra forskarutbildningen nya och intressanta perspektiv. Vidare är det enligt vår uppfattning väsentligt att ge bättre möjligheter till studenter från högskolor utan egen forskarutbildning att konkurrera om platserna i forskarutbildningen. Detta är en grundläggande rättvisefråga.

För att doktoranderna ska kunna slutföra sin forskarutbildning inom fyra år fordras att uppläggningen av utbildningen och kraven på avhandling och kurser är rimliga i förhållande till den anslagna tiden. En åtgärd som vidtagits av praktiskt taget samtliga institutioner är att man har ändrat förhållandet mellan kurser och avhandling. Numera motsvarar avhandlingen normalt 120 poäng, på ett lärosäte 110 och på två 100. Detta är en naturlig och sannolikt nödvändig utveckling, men den minskade kursdelen ger doktoranderna en mer begränsad referensram, något som kan hota deras framtida legitimitet som professionella historiker. Den minskning av avhandlingsarbetet som reformen ändå i normalfallet förutsätter innebär att behovet av postdoktorstjänster som kan ge ytterligare meritering ökar. Bedömargruppen anser att den nuvarande bristen på postdoktorstjänster är ett allvarligt problem.

Den nya individuella studieplanen betraktas på en del lärosäten med skepsis av både handledare och doktorander. Dess betydelse torde klarna först när de nya doktorandernas studietid går mot sitt slut.

Doktorander som utför 20 procents institutionsarbete har rätt till fem års heltidsanställning. Arbetet sker ofta i form av undervisning eller handledning på grundutbildningen, vilket ger doktoranden tillfälle att på ett tidigt stadium skaffa pedagogisk erfarenhet och meritering som kan vara till god nytta vid anställning vid universitet eller annan verksamhet. Undervisningsmöjligheterna varierar mellan lärosätena från inga alls till 20 procent för alla som vill, kombinerat med mentorsstöd eller särskild pedagogisk utbildning. Vid ett lärosäte erbjuds till och med tio veckors förlängt doktorandstöd för dem som genomgår högskolepedagogisk kurs. Vi vill framhålla att undervisningen bör ses som ett viktigt inslag i forskarutbildningen och att den är en naturlig del av forskarutbildningen i många länder. Reglerna om en förlängning av anställningen i ett år kan också bidra till att avhandlingsarbetet får tid att mogna, vilket vi betraktar som en fördel. Vi vill samtidigt betona att det i normalfallet måste vara doktorandens eget val att medverka i undervisningen.

Vi vill slutligen kommentera det faktum att många av de lärosäten som saknar forskarutbildning i historia har som mål att utveckla en sådan inom en inte alltför avlägsen framtid. Trots att det finns engagerade och skickliga lärare och forskare vid samtliga utvärderade lärosäten är miljöerna, enligt vår uppfattning, i de allra flesta fall alltför små och instabila för att bära en egen forskarutbildning. Statsmakterna bör i stället satsa på nationella forskarskolor och en utbyggd samverkan mellan universitet och närliggande högskolor.

Jämställdhet, genus och etnicitet

Historia skiljer sig inte från andra humanistiska ämnen när det gäller fördelningen mellan män och kvinnor på olika nivåer. På alla lärosäten utom i Lund, Umeå och vid Mitthögskolan är antalet kvinnliga studenter större än antalet manliga. På de högre nivåerna är männen sammantaget i majoritet. Bland lärarna finns betydligt fler män än kvinnor; fem lärosäten har inte någon enda tillsvidareanställd kvinnlig lärare.

Trots den sneda könsfördelningen bland lärarna tycks genusperspektivet vara väl uppmärksammat inom svensk historieundervisning. Särskilt bland de kvinnliga lärarna finns ett betydande kvinno- och könshistoriskt intresse och en livlig forskningsverksamhet som är erkänd och välförankrad inom ämnet. Det existerar dock inte något automatiskt samband mellan jämställdhet och genusperspektivets integrering inom historieutbildningen.

Den genusinriktade forskningen har under det senaste årtiondet vunnit terräng inom den svenska historieforskningen och många avhandlingar har nu en sådan inriktning. Detta bekräftas av Peter Aronssons genomgång av doktorsavhandlingar (se bilaga). Han skriver: ”Under perioden 1997–2001 kan elva avhandlingar kategoriseras som kvinnohistoria, två som manshistoria och sex som genushistoria” (sid. 180). En genomgång av Aronssons tabeller visar att tio av de elva ”kvinnohistoriska” och fem av de sex ”genushistoriska” avhandlingarna har kvinnliga författare medan de två ”manshistoriska” är skrivna av män. Aronsson skriver vidare: ”Alltså har hela 19 av 112 avhandlingar använt sig av könsmarkörer i sina titlar. Som jämförelse kan nämnas att bara fyra använder sig av klass, varav tre tillsammans med könskategorier […] Vi kan sammanfatta med att endast det könsteoretiska tänkandet mot slutet av 90-talet har haft ett sådant genomslag att vi kan tala om en trend som bryter mot traditionen …” (sid. 185).

Etnicitet tycks inte vara en lika framträdande utgångspunkt inom undervisningen och forskningen i historia. När det gäller grundutbildningen har den historiska etnicitetsaspekten uppmärksammats särskilt vid Södertörns högskola, som har ett särskilt uppdrag och som anpassar kursinnehåll och kursuppläggning med hänsyn till sin mångkulturella studentprofil. Aronsson påpekar (sid. 181) att endast en avhandling under perioden 1997–2001 använder sig av begreppet ”etnisk”, men han tillägger att det ”kan förväntas bli en vanligare markör om samma dynamik mellan politiskt-offentligt intresse och avhandlingsskrivande fortsätter som vi sett på det kvinnohistoriska fältet.”

Samverkan och internationalisering

Institutioner och enheter som har en begränsad miljö kan förstärkas genom att samverka med institutioner på andra orter som bedriver undervisning och forskning i historia. Viktiga initiativ har tagits i den riktningen. Här ska särskilt nämnas de årliga studierektorsmötena i historia, som utnyttjas bl.a. för att kalibrera kursplaner och litteraturlistor och för att jämföra kvaliteten på

uppsatser. Ett gemensamt projekt har genomförts beträffande C-uppsatser och för närvarande pågår en undersökning av B-uppsatser i ämnet.

Nationella och internationella forskarskolor är en utmärkt form för att åstadkomma en bättre rörlighet och samverkan mellan lärosäten inom ramen för forskarutbildningen. Den nationella forskarskola i historia som inrättades 2001 tycks oss fungera väl, med utmärkta förutsättningar för de doktorander som antagits i hård nationell konkurrens. Av sammanlagt 124 sökande antogs i första omgången tolv. Fler forskarskolor i historia bör inrättas. En bättre tillgång till forskarskolor skulle kunna underlätta övergången till forskarutbildning för studerande från högskolor som saknar forskarutbildning.

Nätverkssamarbete förekommer och kan vidareutvecklas, i varje fall inom Sverige och Norden.

Om man med internationalisering avser svenska studenters studier vid utländska universitet, är situationen i historieämnet usel. Många lärosäten redovisar inte en enda student som tillbringat någon tid vid något lärosäte i annat land och de stora universiteten anger endast enstaka vistelser. Det ges flera förklaringar till detta förhållande. Många studenter är äldre och har familj och andra åtaganden som gör att de inte kan vara borta från hemmet någon längre tid. En annan förklaring är att studietakten är högt uppdriven och att utlandsstudier kan medföra förlängning av studietiden, i synnerhet eftersom det svenska utbildningssystemet skiljer sig så markant från alla andra och möjligheten att evaluera utlandsstudierna kan skapa problem. En tredje är studenternas bristande färdigheter i främmande språk (förutom engelska).

Vi anser att det är nödvändigt att ämnet gör större ansträngningar för att uppmuntra studenterna att vidga sina perspektiv genom utlandsstudier. På flera lärosäten framhålls att lärarna har internationella kontakter. Dessa bör utnyttjas bättre i detta sammanhang.

Lärosätena redovisar betydligt fler studenter från andra länder som läser historia i Sverige. Oftast är det emellertid fråga om kortare kurser som ingår i introduktionskurser om Sverige, men några få exempel finns också på ambitiösa program med hela kurser i historia som erbjuds på engelska.

På forskarutbildningen, där de studerande är äldre, är anknytningen till familj och hemort ofta ännu starkare än inom grundutbildningen. Det hindrar inte att även doktoranderna måste uppmuntras till utlandsstudier. Detta sker också, men med varierande resultat. Några lärosäten har skrivit in i studieplanerna att det är önskvärt att doktoranderna tillbringar viss tid vid universitet i annat land. De flesta lärosäten ger sina doktorander bidrag till medverkan i internationella konferenser, några kräver också sådan medverkan.

Om internationalisering tolkas som internationell inriktning och internationella inslag i utbildningen, är situationen inom grundutbildningen bättre. På alla lärosäten finns redan på A-kursen mer eller mindre kvalificerad litteratur om internationell historia, inklusive Asien och Afrika. På högre nivåer finns valfria kurser med internationell inriktning. Det stora problemet här är återigen studenternas bristande språkfärdigheter.

Samtidigt är det tydligt att huvudinriktningen när det gäller uppsatser och specialarbeten på grundutbildningen är lokal- och regionalhistorisk. Detta beror både på ett berättigat intresse för lokal och regional historia och på tillgången till lokala arkiv som gör att studenterna på ett tidigt stadium kan börja utföra forskningsuppgifter med primärt källmaterial.

De flesta lärosäten uppger att de engagerar externa föreläsare från många olika länder. Dessa inslag bör uppmuntras och där så är möjligt inlemmas i utbildningen.

Inom forskarutbildningen är inriktningen på avhandlingsarbetena i huvudsak svensk. Aronsson (sid. 183) skriver: ”När det gäller den rumsliga avgränsningen behåller det nationella paradigmet ett starkt grepp […] Lokal och regional historia står fortfarande för en liten del av den akademiska forskningen vilket tyder på att det fortsatt ses som en mindre forskningsvärd uppgift att studera frågeställningar och förändringsprocesser på denna nivå […] Det är måhända överraskande att den mot utlandet orienterade forskningsinsatsen faktiskt har minskat ganska kraftigt, mest beroende på ett minskat intresse för de svenska utrikespolitiska relationerna.”

Vi vill framhålla att historievetenskapliga teorier och problemställningar är internationella. De svenska exemplen diskuteras – och bör i än högre utsträckning diskuteras och jämföras – i internationella sammanhang.

Vi menar dock att detta inte är tillräckligt. Institutioner och enheter bör också aktivt sträva till en kompetens att handleda examensarbeten som behandlar geografiska områden utanför Sveriges nuvarande gränser och inspirera studenterna till sådana ämnesval. Att så sker kan uppfattas som ett inslag i den europeiska integrationsprocessen och ger också svenska historiker en optimal beredskap att agera på internationella arenor i uppgifter gällande exempelvis konfliktlösning, jämställdhetsfrågor eller biståndsarbete.

För att underlätta mobiliteten inom Europa för studenter och på arbetsmarknaden genomförs i dag förändringar i examenssystem i ett stort antal länder. Sverige har hittills ställt sig kallsinnigt till den examensstruktur som föreslås i den s.k. Bolognaprocessen. Dock pågår för närvarande inom Utbildningsdepartementet en översyn av den svenska examensordningen. Vi vill framhålla att en generell svensk anpassning till en internationell examensstruktur är ett nödvändigt inslag i internationaliseringen av den högre utbildningen i Sverige.

Marknaden

De försvagade ekonomiska resurserna har inneburit ett ökat intresse från institutionerna/enheterna att erbjuda ett antal korta kurser som efterfrågats externt och som ger välkomna resurstillskott i ett ekonomiskt frostigt klimat. Kortkurserna ger lokal förankring och torde locka nya grupper till universitetet. Det finns, inte minst vid de små lärosätena, betydande extramurala engagemang genom kurser, föreläsningar etc. för en bredare allmänhet.

Den externa forskningsfinansieringen reser särskilda frågor. Den kan exempelvis både leda till vikariesättning som drabbar grundutbildningen negativt, och bidra till en orättvis arbetsfördelning mellan de tillsvidareanställda lärarna. I kombination med de minskade fakultetsanslagen kan den ökade möjligheten till extern finansiering – inom särskilda utomvetenskapligt prioriterade forskningsfält – dessutom komma att styra forskningsprojekten och därmed vilka ämnen som doktoranderna i projekten väljer. Frågan om huruvida möjligheten till extern forskningsfinansiering leder till ett marknadstänkande på bekostnad av inomvetenskapliga val och forskningens frihet har inte följts upp i diskussionerna på lärosätena. Den frågan förefaller vara alltför tidigt väckt för historieämnets del. Dock kan den vara viktig för framtiden.

En mycket stor andel av studenterna utbildas till lärare, men den generalistkompetens som studierna ger gör att personer som läst historia på grundutbildnings- och/eller forskarutbildningsnivå blir användbara på en bred arbetsmarknad inom både den offentliga och den privata sektorn. För att lärosätena ska kunna sprida kunskap om dessa möjligheter krävs bland annat att de skaffar sig kunskap om arbetsmarknaden för historiker. Den kunskapen finns knappast i dag. Uppföljningar av tidigare studenter och doktorander görs endast sporadiskt. På ett lärosäte finns emellertid en databas över samtliga personer som disputerat i ämnet sedan lång tid tillbaka. Denna ger en utmärkt möjlighet att följa var tidigare doktorander hamnat på arbetsmarknaden. Liknande initiativ bör genomföras på många fler lärosäten och omfatta inte enbart doktorander.

Bedömargruppens rekommendationer

Vi har i rapporten framfört olika synpunkter på utbildningen i historia vid svenska universitet och högskolor. För att förbättra grundutbildning och forskarutbildning i ämnet vill vi sammanfattningsvis rekommendera följande åtgärder för övervägande och beslut på olika nivåer i utbildningssystemet.

Statsmakterna

- Ämnet historia har en inneboende förmåga att väcka samhällsengagemang och att vara personlighetsutvecklande; att hjälpa sina studerande att finna fotfäste och orientera sig i samhället. Vi stödjer därför förslaget från gymnasiekommittén att historia blir obligatoriskt ämne för alla i gymnasieskolan. Vi finner dock det föreslagna antalet poäng i ämnet alltför litet. Fler undervisningstimmar är ett oundgängligt krav inom både grundskolan och gymnasieskolan.
- Samverkan inom forskning och forskarutbildning mellan högskolor och universitet bör uppmuntras genom att fler nationella forskarskolor skapas. Det är angeläget att studenter från högskolorna får möjlighet att bedriva forskarutbildning. Att skapa fungerande och stabila forskningsmiljöer vid de små lärosätena är för närvarande knappast möjligt.

- För att gynna den internationella rörligheten bland studerande och lärare och för att bidra till att öka andelen svenska studenter som genomför en del av sina studier utomlands, bör en anpassning ske till den examensstruktur som föreslås inom den s.k. Bolognaprocessen.
- Under 2002 utökades de ekonomiska resurserna för grundutbildningen i humaniora. Fortfarande är emellertid ämnet historia, enligt vår uppfattning, underförsörjt inom såväl grundutbildning som forskarutbildning.

Lärosäten

- För att tillgodose det framtida behovet av historiker i samhället och av lärarkrafter vid universitet och högskolor är det angeläget att det skapas fler anställningar som postdoktor för historiker.
- Lärarna måste få utrymme för kontinuerlig forskning i tjänsten. Lärosätenas arbetstidsavtal behöver förbättras och respekteras med hänsyn till det.
- Tunga administrativa uppdrag (dekan, prefekt, studierektor) bör inte åläggas samma person under längre tid. Institutionerna måste ges kompensation som står i proportion till arbetsinsatsen och lärarnas administrativa insatser behöver regleras i arbetstidsavtalen.

Fakulteter (motsvarande)

- För att miljön för grundutbildningen ska vara tillräckligt stark bör det finnas minst tre disputerade tillsvidareanställda lärare i ämnet.
- Tiden för tillsvidareanställda lärares egen forskning och annan kompetensutveckling enligt de lokala arbetstidsavtalen måste kunna tas ut under sammanhängande perioder.
- Ledigheter för forskning och administrativa uppdrag får inte leda till att studenterna möter enbart eller huvudsakligen tillfälliga vikarier som lärare.

Institutioner och enheter

- Institutionerna och enheterna bör uppmärksamma behovet av en god introduktion till studierna såväl på grundutbildningen som på forskarutbildningen.
- Teori och metod bör integreras i undervisningen redan på grundutbildningens A-nivå.
- Studenter på grundutbildningen bör uppmuntras att genomföra en del av sin utbildning vid universitet i annat land, antingen inom ramen för utbytesprogram eller genom utnyttjande av institutionens egna kontakter.
- Institutioners och enheters vetenskapliga kompetens bör i högre grad än nu möjliggöra och uppmuntra till att studenterna för sina examensarbeten väljer ämnen som inbegriper geografiska områden utanför Sveriges gränser.

- Institutioner och enheter bör utarbeta strategier för att få fler studenter att läsa vidare på och slutföra C- och D-nivåerna inom grundutbildningen.
- Institutioner och enheter bör i samarbete utarbeta strategier som ökar möjligheten för studenter från lärosäten utan egen forskarutbildning att antas som doktorander vid universiteten.
- Vid rekrytering av lärare och doktorander bör behovet av en jämn könsfördelning särskilt beaktas.
- De senaste årens regleringsbrev har ålagt lärosätena att anordna särskild utbildning för forskarhandledare. Samtliga handledare bör genomgå sådan utbildning.
- Institutioner och enheter bör med omsorg informera sig om gällande arbetstidsavtal.
- Institutioner och enheter bör regelbundet göra uppföljningar av examinerade studenter och doktorer för att dels undersöka arbetsmarknaden för historiker, dels få återkoppling på utbildningens uppläggning och innehåll.

Blekinge tekniska högskola

Profil: generell
Tillsvidareanställda lärare 2001 : 1 kv, 1 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv
varav övriga disputerade lärare: 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 56 kv, 37 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 21,53
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 11
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 6,95
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 8
C-uppsatser som examinerats 2001: 13
D-uppsatser som examinerats 2001: 3

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Inom Blekinge tekniska högskola (BTH) återfinns historieämnet under hösten 2002 som ett av sju ämnen på Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap (IHS). Här är det ett av institutionens två magisterämnen. Historia kan läsas som fristående kurs samt från och med höstterminen 2002 inom ramen för Humanistiskt program och Samhällsvetarprogrammet.

Efter en utredning som genomförts internt inom högskolan, och efter diskussioner inom institutionen, har beslut fattats om en delning av IHS som bland annat innebär att historieämnet flyttas över till Institutionen för ekonomi och management. Delningen beskrivs som en del i en strategi som syftar till att integrera de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnena i de tekniska och ekonomiska, och vice versa. Fram till nu har de humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnenas ställning inom högskolan varit mer oklar.

Det är även bedömargruppens intryck att historieämnets roll inom högskolan inte är tillräckligt tydliggjord. Såväl lärare som studenter uppfattar ämnet som lågprioriterat/marginaliserat, med sämre resurser än de tekniska utbildningarna när det gäller bland annat gästföreläsare och internationellt utbyte. Att högskolans ledning uppmärksammar och försöker åtgärda den situationen är positivt.

Den interna fördelningen av medel skiljer sig åt mellan olika ämnessektorer. Efter interna justeringar av statliga medel är förhållandet 1 till 1,9 mellan storleken på H/S-sektorns och N/T-sektorns ersättning per student (uttryckt i HÅS och HÅP) under år 2002. Detta innebär en utjämning jämfört med tidigare år. Något som ytterligare spär på en allt mer ansträngd budget är att man inom IHS har en jämförelsevis mycket låg andel externa medel.

Det senaste året har varit turbulent på flera sätt för historieämnet. Förutom utredningen ovan, har institutionen under den tiden även genomgått två prefektbyten. Samtidigt har högskolans forskningsledare lämnat Karlskrona, och eftersom han tidigare medverkade i arbetet med att handleda och bedöma uppsatser i historia, försvann en viktig resurs. Även förändringar i

kursutbudet har genomförts. Det pedagogiska påbyggnadsår som tidigare fanns för de studenter som ville skaffa sig en lärarexamen lades t.ex. ner inför höstterminen 2002. Studenterna får nu vända sig till andra lärosäten för att avlägga examen.

Vid IHS tillämpas ett system med ämnes- och kursansvariga lärare. Den ämnesansvarige representerar ämnet på möten, seminarier och konferenser, har ansvar för kursplanering, kurskatalog/information, studieplaner och budgetarbete samt för behörighets- och kompletteringsbedömningar. Arbetet som ämnesansvarig i historia budgeterades under 2002 med 80 klocktimmar per termin. Arbetet som kursansvarig gav två klocktimmar per poäng och på den tiden skulle kursens schema läggas, salar bokas, studenterna informeras, kopiering skötas och litteratur beställas till bibliotek och bokhandel. Alla lärare vid IHS hade dessutom 2,5 procent av sin tjänst avsatt för personalmöten och ca tio procent avsatt för pedagogiskt utvecklingsarbete.

Enligt historieämnets båda lärare innebär det här systemet att man har stor frihet och kontroll över sina egna kurser och sin undervisning, men att de administrativa sysslorna samtidigt tar betydligt mer tid än vad de budgeteras för: ”Vi gör nästan all administration som lärarna vid andra lärosäten inte behöver sköta själva.”

Under platsbesöket framkom att uppfattningarna om högskolans nyligen utbyggda bibliotek är delade. Antalet tryckta böcker och tidskrifter är inte särskilt stort; ”Det är ju ett nytt och fint bibliotek men jag hade hellre sett att de köpt lite fler böcker”, menade en student. Dessutom fungerade tidigare inte fjärrlåneservicen särskilt bra för historiestudenterna. Institutionsledningen framhåller dock att bibliotekets tillgång till elektroniska/digitala källor är bra och att ombyggnaden inneburit att studenterna fått flera nya studieplatser.

Det går att beställa även arkivmaterial via biblioteket. Men detta är inte alltid nödvändigt, eftersom tillgången till lokala arkiv och museer är god i Karlskrona. Karlshamns och Karlskronas lasarettsarkiv, Folkrörelsearkivet i Bräkne Hoby, Kommunarkivet och Lantmäteriets arkiv beskrivs som guldkorn. Sedan 1998 är Örlogsstaden Karlskrona upptagen på Unescos lista över världskulturarv. Marinmuseum i Karlskrona är en av de aktörer som deltar i samarbetet kring kulturarvet.

Tillgången till datorer är god. Högskolan disponerar över ungefär en dator per student. Även doktoranderna har egna datorer.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Rekryteringen till ämnet är i första hand regional.

Lärarresursen är begränsad och antalet undervisningstimmar har enligt lärarna minskat med ca 20 procent de senaste två åren. Detta leder till att historiestudenterna får jämförelsevis lite lärarledd undervisning. Redan på B-nivå finns en läskurs som genomförs utan någon som helst undervisning. Det är för tidigt, menar både studenterna och bedömargruppen. På den här nivån

behöver lärarna finnas med som diskussionspartners i lärandet. Av D-nivåns fyra valbara temakurser förekommer lärarledd undervisning på en.

Men lärarna får inte sin tid att räcka till och i det läget prioriterar de undervisningen på A-nivån och handledningen inom uppsatskurserna på B- till D-nivåerna. Till och med denna hårda prioritering innebär att båda lärarna undervisar ”mer än budgeten tillåter” (på obetald övertid).

”Så fort man sätter sin fot på universitetet ska man mötas av teori och metod” – det anser historieämnets lärare och så är även grundutbildningen upplagd. Studenterna läser kurser i teori och metod på alla nivåer i grundutbildningen.

Utöver A-kursens två metodpoäng och fyra obligatoriska poäng i ekonomisk historia utgörs A-nivån av kronologiska kurser. Den lärarledda undervisningen ägnas här i första hand åt problematisering. Ren faktainlärning får studenterna ägna sig åt själva. Under platsbesöket demonstrerade studenterna ett väl utvecklat kritiskt tänkande i reflexionerna om sitt ämne och sin undervisning.

Även på B-nivå ingår kurser i metod och ekonomisk historia. Här kombineras de med en genuskurs, en litteraturkurs och en uppsatskurs. Det är ett krav att B-uppsatsen ska innehålla primärkällor och ett forskningsproblem (metod, forskningsläge och gärna teori). I C-uppsatsen ska studenterna även klara av att tillämpa ett teoretiskt perspektiv i sin analys. Studenterna har flera valmöjligheter på D-nivån, varav en innebär att de kan läsa D-kursen utan att skriva uppsats. D-uppsatsen behövs endast om man har tänkt avlägga magisterexamen.

Under våren 2002 provades för första gången ett system med s.k. arbetsseminarier istället för slutseminarier i B-uppsatskursen. Det innebar att man införde en seminarieform som inte var examinerande, utan studenterna kunde lämna fram uppsatser som inte var riktigt färdiga, få respons på dessa, göra kompletteringar och sedan få sina uppsatser godkända. Detta uppskattades mycket av studenterna som undgick den stress som ett examinerande seminarium ansågs innebära och det ökade genomströmningen inom B-kursen och därmed även tillströmningen till höstens C-kurs. Därför provas arbetsseminarier även i den C-uppsatskurs som ges under hösten 2002.

Bedömargruppen vill inte avråda någon från att prova nya pedagogiska lösningar i undervisningen, att sådana försök förekommer är tvärtom ett sundhetstecken. Dock ställer sig gruppen tvekande till systemet med arbetsseminarier, framför allt eftersom det i bedömningen och betygssättningen av uppsatserna skapar svårigheter som lärarna ännu inte hanterat. Därtill kommer att studenterna under seminarierna inte får möjligheter att diskutera färdiga uppsatser.

De internationella inslagen inom grundutbildningen återfinns i första hand i litteraturen, dvs. med ämnesinriktning mot andra länder och med andra författare än svenska. För studenter vid IHS finns inom ramen för Socrates/

Erasmus en utbytespartner – Europa-Universität Viadrina med två studentplatser. Under de senaste fem åren har ingen historiestudent nyttjat någon av dessa platser.

Tre doktorander – ingen egen forskarutbildning

Högskolan har interna forskningsmedel. Dessa används i första hand till forskningsprojekt inom de tekniska områdena och till finansiering av doktorander. Under 2002 finansierar fakulteten tre doktorandtjänster i historia. Detta är positivt. Doktoranderna berikar ämnesmiljön och bidrar med viss undervisning inom grundutbildningen.

Två av doktoranderna är formellt antagna till forskarutbildningen vid Växjö universitet. Där har de även sina handledare. En av dem deltar i nationella forskarskolans kurser men är inte formellt antagen dit. Den tredje doktoranden är knuten till, och till hälften finansierad av, Humboldt-Universität i Berlin. Hennes huvudhandledare är den f.d. forskningsledaren vid BTH, numera anställd vid Örebro universitet.

Samtliga doktorander har sina arbetsplatser vid IHS i Karlskrona och två av dem undervisar på 20 procent inom grundutbildningen. Internt inom Blekinge tekniska högskola har doktorander på IHS och IFP (Institutionen för fysisk planering) gemensamma seminarier.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Att studenterna erbjuds representation i BTH:s alla beredande och beslutande organ och att studentrepresentanterna utses genom studentkåren, kom som en överraskning för nästan samtliga studenter som bedömargruppen talade med under platsbesöket.

Kursutvärderingar genomförs efter varje kurs. Lärarna har dessutom som mål att kommentera studenternas synpunkter och motivera varför förändringar sker eller inte sker. Detta är en ambition som bedömargruppen uppskattar. Under B-kursens s.k. mitterminsmöten träffas studenter och lärare, dricker kaffe tillsammans och pratar igenom kursen.

Lärarna vid Blekinge tekniska högskola har ingen generell rätt till forskning eller annan kompetensutveckling i tjänsten och detta gäller även historielärarna. Den ene läraren anställdes vid halvårsskiftet 1999 med ett löfte om 25 procents forskning och detta löfte har infriats under 1,5 år. Sedan upphörde forskningsutrymmet. Inför 2003 har båda historielärarna beviljats 200 timmar forskning i tjänsten.

Lärarna är missnöjda med bristen på forsknings- och kompetensutvecklingsmöjligheter, och bedömargruppen ger dem rätt. Att undervisande lärare forskar kontinuerligt och på så sätt håller sig à jour med utvecklingen inom ämnet, är en grundläggande förutsättning för att kvaliteten i utbildningen ska kunna upprätthållas.

Båda lärarna har högskolepedagogisk utbildning.

De kvinnliga studenterna är numera i majoritet på *samtliga* nivåer inom grundutbildningen. Detta är ovanligt.

Bedömargruppens rekommendationer

De nuvarande förutsättningar som erbjuds historieämnet inom Blekinge tekniska högskola är enligt vår uppfattning inte acceptabla. Förändringar som kan innebära att ämnets ställning stärks planeras dock av högskolans ledning. Vi rekommenderar därför att Högskoleverket inom något år återkommer till Blekinge tekniska högskola för en uppföljning av genomförda förändringar. Vi vill understryka både behovet av åtgärder som syftar till en bättre integrering av historieämnet i högskolan och behovet av en stabilisering av historieämnet genom en utökning av antalet tillsvidareanställda lärare från två till tre.

- Andelen lärarledd undervisning i grundutbildningen bör utökas.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Ett sätt att minska lärarnas nuvarande arbetsbörda kan vara en profilering av ämnet som bland annat bör leda till att handledningen av uppsatser blir mindre arbetskrävande. Karlskrona har långa traditioner som sjömilitärt centrum och besitter ett förnämligt marinmuseum. Staden äger idag som miljö världskulturarvsstatus. De möjligheter som här erbjuds till en nationell profilering med internationell bäring bör övervägas.
- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.

Göteborgs universitet

Profil: medeltid, nyare tids historia (övergångsproblem), genusordningar
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 7 m
varav professorer: 1 kv, 3 m
varav docentkompetenta lektorer: 4 m
varav övriga disputerade lärare: –
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: 1 kv
Antal doktorander 2001: 12 kv, 17 m
Antal disputationer 1998–2001: 16

Antal studenter 2001: 446 kv, 437 m
Helårsstudenter på A- och B- nivå 2001: 255,8
Helårsstudenter på C- och D-nivå nivå 2001: 48,5
Antal C-uppsatser som examinerats 2001:11
Antal D-uppsatser som examinerats 2001: 5

Bedömargruppens intryck[3]

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Vid Historiska institutionen i Göteborg präglas idag forskningen, forskarutbildningen och de högre nivåerna inom grundutbildningen av tre ämnesområden: medeltidshistoria, kultur- och socialhistoria under tidigmodern period samt modern historia. Två perspektiv skär genom dessa tre: det västsvenska perspektivet och genusperspektivet. En särskild professur finns i kvinnohistoria. De lärare som bedömargruppen mötte framhöll att den regionala förankringen är en aspekt av historieämnets demokratiska uppdrag. Med ett perspektiv nerifrån och en anknytning till lokala organisationer som hembygds- och släktföreningar vill man lyfta fram ”historieämnets samhällsrelevans i en tid när historia tenderar att bli underhållning”. Specialiseringen underlättar för både handledare och studenter/doktorander; detta inser bedömargruppen men anser samtidigt att det är viktigt att ämnesprofilen inte blir alltför avgränsad.

Historiska institutionen svarar för grundutbildning till och med magisternivå, samt för forskarutbildning och forskning. Ämnet ingår i universitetets lärarutbildning för årskurserna 4–9 inom grundskolan och i gymnasielärarutbildningen. Vidare ges flera kortare kurser på A-nivå (t.ex. Sverige och förintelsen, Västsverige och Göteborg genom tiderna) och ett antal regionalt baserade och finansierade kurser, i första hand i samarbete med Högskolan i Borås. Inom grundutbildningen är kortkurserna på A-nivå ett sätt för institutionen att hantera ett minskat söktryck och därmed minskade intäkter, samtidigt som de bidrar till att föra ut historieämnet i samhället.

---

[3] Vid besöket i Göteborg var institutionsledningen närvarande såväl vid mötet med lärarna inom grundutbildningen som vid mötet med lärarna inom forskarutbildningen.

Det totala antalet studerande är stort och tämligen konstant. Däremot har mängden studenter på C- och D-nivåerna minskat med 50 procent mellan 1998 och 2001. Att antalet studenter på de högre nivåerna minskar anser både institutionen och bedömargruppen vara bekymmersamt, eftersom det bland annat kan leda till svårigheter att rekrytera lämpliga forskarstuderande.

Institutionen har en låg intern tilldelning per studerande och anser sig ekonomiskt missgynnad, både i förhållande till övriga historieinstitutioner i landet och i relation till övriga ämnen inom den humanistiska fakulteten. Enligt fakultetens representanter beror den låga tilldelningen till historieämnet dels på att den del av anslaget som går till filosofisk fakultet är lägre än vid flera andra universitet, dels på att fakultetens ”stora” ämnen (t.ex. historia) måste bidra till att täcka kostnaderna för ett antal mindre ämnen. För närvarande är endast fem procent av tilldelningen relaterade till helårsprestationer och antalet disputationer, något som institutionen anser vara till dess nackdel. Denna andel kommer att höjas.

De externa forskningsanslagen uppgår till 20 procent av institutionens budget eller knappt två miljoner kronor. Därutöver har professorn i kvinnohistoria erhållit 9,3 miljoner kronor från Riksbankens Jubileumsfond för projektet ”Kön och den sociala reproduktionen av eliter i ett komparativt perspektiv”. Hon har även sökt fortsättningsanslag. Projektet är dock förlagt till den flervetenskapliga Institutionen för arbetsvetenskap.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

A-kursen består huvudsakligen av en kronologisk översikt, men i undervisningen betonas även frågor om metod, historiesyn och framställningssätt. Studenternas varierande förkunskaper ställer stora krav på undervisningens omfattning och uppläggning. Institutionen planerar därför att under hösten 2003 införa en två- eller trepoängs introduktionskurs, som ska ge grundläggande kronologisk kunskap och problematisera centrala historievetenskapliga begrepp.

B-nivån innehåller tematiska kurser, en teori- och metodkurs och en uppsatskurs. Metod- och teorimomenten upplevs av många studenter som svåra, och avståndet mellan A- och B-nivå beskrivs som stort, möjligen som en följd av A-kursens starka betoning av överblick. Avhandlingar, huvudsakligen institutionens egna, introduceras på B-nivå och diskuteras. Temakurserna spänner över ett brett område, förutom institutionens profilområden erbjuds t.ex. kurser som behandlar sydamerikansk historia.

Grundutbildningen har, trots förhållandevis begränsade resurser, en inriktning och progression som enligt bedömargruppens intryck är rimlig. Införandet av en kortare ”propedeutisk” kurs skulle kunna bidra till bättre studieresultat och en ökad förståelse för teori och metod bland studenterna. Avståndet mellan A-nivåns kronologiska genomgång och de alltmer teoretiska ansatserna från och med B-nivån förefaller i dag vara stort.

De studenter som bedömargruppen mötte beskrev dessutom B-kursen som ganska dåligt planerad. Vilka temakurser som skulle ges meddelas exempelvis sent och litteraturförteckningarna är inte alltid fullständiga vid kursens början. Dessutom ansåg studenterna att tempot är mycket högt. Men kontakten med lärarna beskrev de som god och lärarnas hjälpsamhet som stor.

Uppläggningen av C- och D-kurserna liknar den för B-kursen, men kraven på uppsatserna ställs högre. På B-nivån ska studenterna kunna visa akribi, alltså ha lärt sig att behärska hantverket, på C-nivån ska de enligt lärargruppen kunna ställa en fråga beträffande ett historiskt problem och besvara den, och D-nivån kräver därutöver att de kan motivera både fråga och svar. Flera av de lärare som bedömargruppen mötte menade att studenterna hade svårigheter med inslagen av teori och metod även på C-kursen.

Examinationen är i huvudsak skriftlig. Ibland förekommer hemtentamina, och temakurserna kan också examineras muntligt i grupp – något som studenterna framhöll som givande.

På C- och D-nivåerna skedde en kraftig nedgång i prestationsgrad under läsåret1999/2000, vilket möjligen kan förklaras av minskade handledningsresurser. Liksom vid andra lärosäten är det i Göteborg uppsatserna som är stötestenen. Antalet slutförda sådana har varierat under de senaste åren och minskade markant under 2001. Uppsatsämnena har tidigare för det mesta valts ur en förslagslista med en mängd olika inriktningar. Nu pågår arbete med att anpassa denna lista till institutionens forskningsprofil, framför allt för att underlätta för studenterna att lokalisera och utnyttja källor och litteratur.

Regelbundna uppföljningar av examinerade studenter görs inte. Dock har institutionen inom ramen för självvärderingen genomfört en mindre enkät som visar att många f.d. studenter ägnar sig åt fortsatta universitetsstudier. Några har dessutom sökt sig till läraryrket och ytterligare andra har gått vidare till arbeten inom administration och förvaltning.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Verksamheten inom forskarutbildningen har under de senaste åren präglats av forskarutbildningsreformen från 1998 och den heltidsfinansiering av doktoranderna och tidsbegränsning av utbildningen som denna stipulerar. Under reformens första år koncentrerade man sig på att ”avveckla” dåvarande doktorander och det rådde i princip antagningsstopp under tre år. De doktorander som antagits före reformen fick av fakulteten tvååriga anställningar för att slutföra utbildningen och komma fram till disputation, och i samma syfte beviljade institutionsstyrelsen ur eget driftsanslag löneanslag för kortare perioder – två à tre månader – för doktorander som bedömdes behöva stöd under forskarutbildningens avslutande. Under tiden anställdes nästan inga nya doktorander och de få som ändå antogs hade extern finansiering.

Det är först från och med höstterminen 2001 som fyra doktorander har antagits enligt de nya villkoren. Dessa erbjuds två års utbildningsbidrag och

två års doktorandanställning. Institutionen räknar enligt självvärderingen med att det totala antalet doktorander successivt kommer att minska i och med att gamla forskarstuderande disputerar och nya inte rekryteras i motsvarande mån.

Bedömargruppens uppfattning, efter diskussioner med doktorander, institution och fakultet, är att det är först nu som det blivit tydligt hur man vill organisera och genomföra de förändringar som föranleds av reformen 1998 och att man på institutionen behöver fundera ytterligare över hanteringen av bland annat individuella studieplaner och deras förhållande till handledningen, samt på forskarkursernas innehåll och utformning. Bland de doktorander som bedömargruppen mötte kom det fram mycket varierande synpunkter på utbildningen, alltifrån missnöje till mycket positiva erfarenheter av både handledning och undervisning. Flera ansåg att institutionens krav på avhandlingen (och kanske även doktorandernas krav på sig själva) är alltför höga.

Av de poäng som utgör kursdelen inom forskarutbildningen (40 poäng enligt självvärderingen) rör hälften historiografi och teori och metod och resten utgörs av en allmän litteraturkurs. Enligt doktoranderna är informationen om kurserna – deras innehåll, omfattning och förläggning – inte alltid enhetlig och fullständig. De efterlyste också mer teoritillämpning i undervisningen.

Institutionens forskning och forskarutbildning har tidigare haft ett flertal olika inriktningar, men på senare år har profilen blivit snävare. Inte enbart den genushistoriska forskningen utan även annan arbetslivshistorisk forskning har flyttat över till Institutionen för arbetsvetenskap. I flera fall har detta inneburit att doktorander lämnats utan tillräckligt stöd sedan deras handledare lämnat institutionen. Samtidigt är forskningen om sydamerikanska förhållanden under avveckling. Avsikten är nu att institutionens kvarvarande lärare/forskare i huvudsak ska svara för handledning inom ramen för den nuvarande och smalare profilen. Doktorander med specialitet utanför institutionens profil förefaller i dag att vara dåligt integrerade i den större doktorandgruppen.

Institutionen har valt att koncentrera sin grund- och framför allt forskarutbildning till ett begränsat antal kronologiska, historiska och historievetenskapliga områden. Detta innebär att man nyttjar det kunnande som lärargruppen besitter på ett konstruktivt sätt. Samtidigt vill dock bedömargruppen varna för att en överdrivet koncentrerad profil kan leda till att studenterna och framför allt doktoranderna ges en alltför smal utbildning.

Att man inte på ett naturligt sätt lyckats integrera den särskilda professuren i kvinnohistoria i institutionens verksamhet ser bedömargruppen som olyckligt. Det är en förlust inte minst därför att innehavaren har många tvärvetenskapliga och internationella kontakter. De tre externfinansierade doktorander med genushistoriska perspektiv som genomför sina studier vid institutionen tycks dock i huvudsak vara integrerade i det interna arbetet. Att professuren i kvinnohistoria inte fullt ut integrerats i institutionens verksamhet kompense-

ras, enligt bedömargruppens åsikt, inte av att man har en forskarassistent med särskild inriktning på genus.

Vid Göteborgs universitet har i genomsnitt fyra personer om året disputerat i historia under de senaste fyra åren.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Det formella studentinflytandet är mest tydligt på fakultetsnivå. Inom institutionen finns en ämnesgrupp som studenterna själva väljer. Denna utser bl.a. representanter till institutionsstyrelsen och fungerar i övrigt som en instans som enskilda studenter kan vända sig till med synpunkter på undervisning och studieförhållanden vid institutionen. Bedömargruppen uppfattar dock ämnesgruppens ställning och representativitet som diffus. Det förefaller som om de studenter som ingår i den utför ett engagerat arbete, men mer kan sannolikt göras för att stödja gruppen och för att få fler studenter att engagera sig.

Lärarnas tid för kompetensutveckling/egen forskning uppgår enligt självvärderingen till mellan 15 och 25 procent av heltidstjänst för lektorer och ca 50 procent för professorer. Det har inte framkommit att det skulle finnas några hinder för lärarna att ta ut denna tid. Dock saknas ”forskningstid” i redovisningen av lärarnas tjänstgöring i institutionens självvärdering.

Jämställdhet och genus

Könsfördelningen bland lärarna är sned. Av de tillsvidareanställda lärarna är en kvinna och sju män. Dessutom finns en kvinnlig forskarassistent.

Genusperspektivet beaktas i litteraturen inom grundutbildningen, och institutionens forskarassistent genomför kurser med genusinriktning inom både grund- och forskarutbildningen. Det är emellertid bedömargruppens intryck att den långa tradition som kvinnohistorien, sedermera genushistorien, har vid Göteborgs universitet för närvarande inte utvecklas till sin fulla potential.

Internationalisering

Internationalisering är inte institutionens starkaste sida. Med undantag för de avhandlingar om utomeuropeiska länder, framför allt i Sydamerika, som nu håller på att slutföras, är mycket av den forskning som utförs av doktoranderna grundad på empiriskt material från Sverige, i huvudsak Västsverige. Samarbete med internationella forskare förekommer mycket sparsamt. Bedömargruppen uppfattar att doktoranderna bara i undantagsfall uppmuntras till eller själva tar initiativ till nordiska eller andra internationella kontakter, till att tillbringa tid vid universitet i andra länder eller till att delta i internationella konferenser. Det förefaller som om de flesta internationella kontakterna tas inom det genusvetenskapliga området.

Även inom grundutbildningen tycks det internationella utbytet vara mycket begränsat.

Bedömargruppens rekommendationer

Institutionen har under några år arbetat aktivt för att anpassa forskarutbildningen efter de nya villkor som gavs i och med reformen 1998 och man har kommit en bit på väg. Bedömargruppen rekommenderar dock ytterligare ett antal åtgärder:

- Institutionen bör, om man vill göra allvar av sin målsättning att prioritera genus i utbildning och forskning, undersöka möjligheterna att dra nytta av professuren i kvinnohistoria fullt ut.
- Institutionen bör även överväga möjligheterna att bredda lärargruppens kompetens genom att knyta till sig lärare med annan inriktning än den nu aktiva lärargruppens. Den nuvarande profilen på verksamheten framstår som alltför koncentrerad.
- Doktoranderna bör uppmuntras till fler internationella kontakter i sin forskarutbildning.

Även inom grundutbildningen bör ett antal åtgärder genomföras:

- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.
- Avståndet mellan A- och B-nivåerna framstår som alltför stort och det vore en fördel om progressionen mellan dessa båda nivåer jämnades ut.
- Institutionen bör stärka studenternas möjligheter att organisera sig och kanalisera sina synpunkter.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är inte tillfredsställande. Denna bör beaktas vid framtida nyanställningar.

Institutionen behöver se över den egna organisationen och informationen både inom grundutbildningen och forskarutbildningen.

Högskolan Dalarna

Profil: historiedidaktik
Tillsvidareanställda lärare 2001: 3 kv, 9 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 2 m
varav övriga disputerade lärare: 2 kv, 4 m
varav adjunkter: 3 m
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 220 kv, 133 m
Helårsstudenter på A-nivå år 2001: 71,10
Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 38,50
Helårsstudenter på C-nivå år 2001: 22,50
Helårsstudenter på D-nivå år 2001: 4,50
C-uppsatser som examinerats år 2001: 23
D-uppsatser som examinerats år 2001: 5

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Vid Högskolan Dalarna finns två campus: Campus Borlänge och Campus Falun. Undervisning i historia erbjuds vid Campus Falun, som en del av ämnesområdet Kultur och lärande. Där ges även undervisning i religion, socialantropologi och samhällsvetenskap.

Högskolans organisation är utformad som en matris där programansvar skiljs från ämnesansvar och där budgetansvaret är placerat centralt på respektive campus. Från och med år 2003 införs en ny organisation som bland annat innebär att fem storinstitutioner inrättas och att budgetansvaret placeras på institutionsnivå. Historieämnet kommer då att höra till Institutionen för humaniora och språk.

I den nuvarande organisationen gör ämnesansvarig varje år en bedömning av förväntad studenttillströmning och söker anslag till verksamheten utifrån denna. Varken i självvärderingen eller under platsbesöket antyddes att historieämnets ekonomiska ramar skulle vara otillräckliga. Däremot påverkas anslagen av att antalet studenter nu sjunker och detta har bland annat lett till att årets A-kurs enligt studenterna varit mindre undervisningsintensiv än tidigare kurser.

Ursprungligen erbjöds undervisning i historia bara som fristående kurser vid högskolan. Numera ges merparten av undervisningen inom ramen för lärarutbildningen, ungefär 60 procent av studenterna hör hit, och ämnet har en historiedidaktisk prägel. I den reformerade lärarutbildning som trädde i kraft höstterminen 2001 ställs emellertid inga krav på kunskaper på D-nivå av de blivande lärarna. För historieämnet innebär detta stora och växande problem att rekrytera studenter till C- och D-kurserna och man diskuterar nu en profilering av ämnet för att locka till sig nya kategorier av studenter och samtidigt intressera lärarstudenterna för fortsatta historiestudier. Flera av lärarna diskuterade under platsbesöket en inriktning mot lokalhistoria och med tyngdpunkt i Det historiska industrilandskapet kring Stora Kopparberget och Falun – världsarv sedan år 2001.

När den nya lärarutbildningen infördes vid Högskolan Dalarna år 2001, ingick ingen undervisning i historia under det första året, och på våren 2002 förekom ingen antagning överhuvudtaget till lärarutbildningen. Detta bidrog till att söktrycket till historiekurserna sjönk drastiskt. År 2002 blev enligt lärarna ”ett förlorat år för historieämnet”. På grund av det vikande söktrycket undervisar historielärarna nu i allt större utsträckning i historia vid andra avdelningar inom högskolan, exempelvis i idéhistoria inom lärarutbildningen, i ekonomisk historia inom samhällsvetenskap, i kristendomens historia inom religionsvetenskap och i Västerlandets historia på Kulturvetarprogrammets bastermin. Ännu har dock ingen lärare blivit uppsagd och det är möjligt att ingen heller kommer att bli det. Prognosen ser mer lovande ut inför de kommande årens antagningar.

Det betyder i så fall att ämnet får behålla sin – enligt studenternas, campusledningens och bedömargruppens samstämmiga intryck – starka lärargrupp intakt, och detta bör i sin tur innebära att här finns en klar utvecklingspotential inför framtiden. Att ämnet redan har en anställning som professor utlyst, och att diskussioner förs mellan Världsarvsrådet, rektor och företrädare för KTH om att anställa en professor i teknikhistoria, gör inte förutsättningarna sämre.

Biblioteksresursen har utökats under senare år och nu projekteras även en utbyggnad av lokalerna. Med ett större bibliotek får studenterna ett välbehövligt tillskott av studieplatser – i dag sitter man gärna hemma och arbetar – och lärarna får fler arbetsrum så att de slipper dela rum med varandra. Tillgången på datorer beskrivs i både självvärderingen och av studenterna som god och stora delar av studentinformation och kursadministration hanteras via Internet.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

För närvarande ger Högskolan Dalarna kurser i historia från A- till D-nivå varje termin. En majoritet av studenterna läser historia inom ramen för lärarutbildningarna, övriga studerar antingen på fristående kurs eller som en del av Kulturvetarlinjen. De olika studentkategorierna blandas i kurserna. Rekryteringen är i huvudsak regional och enligt campuschefen i Borlänge ökar både andelen regionalt rekryterade och andelen yngre studenter.

A-kursen utgörs av två kronologiska kurser som omfattar fyra respektive fem poäng, samt tre skrivuppgifter som sammantaget motsvarar elva poäng. Studenterna skriver ett lokalhistoriskt PM kopplat till den kronologiska kursen i nordisk historia, gör en s.k. processkrivning kopplat till kursen i världshistoria och avslutar A-nivån med en tvåpoängsuppsats.

Bedömargruppen uppskattar lärarnas tydliga ambition att redan tidigt knyta samman teori- och metoddelarna i undervisningen, och de studenter som bedömargruppen träffade beskrev skrivinslagen som både nyttiga och spännande. Men det är också en uppläggning med relativt svåra och tidskrävande arbetsuppgifter, och det är gruppens intryck att de kronologiska insla-

gen möjligen ges alltför begränsat utrymme, i synnerhet med tanke på att det är bara på A-nivån som kronologiska översiktskurser ges.

En av A-nivåns kronologiska kurser handlar om världshistoria, och från och med hösten 2002 ges denna på engelska och samläses av svenska och utländska studenter. Detta gäller även två av de sammanlagt åtta fördjupningskurserna på B- och C-nivåerna.

B-nivåns fyra fempoängskurser utgörs av en kurs i ekonomisk och social historia, en valbar fördjupningskurs (åtta olika alternativ), en metod- och teorikurs och en uppsatskurs. B-nivån har enligt studenterna kritiserats en del under årens lopp och den har också varit utsatt för en del förändringar. Kritiken har riktats mot att kursutbudet varit ofokuserat.

Bland lärarna finns en strävan att utveckla ämnet i riktning mot forskning och forskarutbildning, men denna ambition verkar inte riktigt korrelera med studentgruppens förväntningar. Enligt lärarna är det på C- och D-nivåerna som studenterna utvecklar en historikeridentitet och det är här som forskningsinriktningen slår igenom på allvar. Den växer av allt att döma fram under ett visst motstånd, eftersom studenterna själva hävdar att den forskningsinriktade C-kursen inte ger en blivande lärare särskilt mycket i utbyte och att de höga krav som ställs i C-uppsatsarbetet avskräcker. På C-nivån arbetar man med uppsatsen en hel termin, parallellt med en fördjupningskurs och en kurs i historievetenskap (teori och metod). Under höstterminen 2002 läser bara tre studenter C-kursen i historia. Ingen av dessa planerar att läsa D-kursen nästa år.

Om någon av de nuvarande C-studenterna skulle ändra sig kommer han eller hon att välja inriktning på D-nivå, antingen mot historiedidaktik eller mot en mer forskningsförberedande variant. Det senare alternativet ges i samarbete med historiska institutionen vid Uppsala universitet och motsvarar den första halvan av den obligatoriska läskursen inom forskarutbildningen i Uppsala.

För C- och D-uppsatserna finns inga specifika kriterier, vilket bedömargruppen finner anmärkningsvärt. Kraven beror enligt lärarna på uppsatsens innehåll. Men alla ”ska visa att de klarar hantverket”.

I övrigt är det bedömargruppens intryck att studenterna får gott stöd i uppsatsarbetet på C- och D-kurserna. Högskolan finansierar t.ex. varannan resa till arkiv i Uppsala och Stockholm. Detta är både ovanligt och mycket positivt. I närheten finns dessutom flera lokala arkiv, t.ex. Storas Ensos arkiv och Dalarnas folkrörelsearkiv. Bibliotekets fjärrlånessystem fungerar enligt studenterna tillfredsställande.

Men trots de relativt goda förutsättningarna är ändå genomströmningen låg på C- och D-nivåerna och enligt självvärderingen är detta, tillsammans med det vikande söktrycket på samma nivåer, ämnets största utmaning inför framtiden.

Föreläsningar och seminarier dominerar undervisningen på de två inledande nivåerna, medan seminarier och individuell handledning är vanligast

på de två avslutande. Examinationen sker genom salstentor, muntliga tentamina i diskussionsform, tentamina där studenterna själva bestämmer uppgifterna och i de skriftliga arbeten som ingår i olika kurser. A-studenterna får betydligt mer lärarledd undervisning än övriga studenter.

Det internationella studentutbytet är enligt både lärare och studenter klart begränsat. Men här finns ett initiativ som bedömargruppen uppfattar som mycket lovvärt, nämligen det s.k. Indienprojektet: Under läsåret 2001/2002 erbjöds en C-kurs som kombinerades med åtta veckors fältarbete i Indien. Projektet, som initialt var ett studentinitiativ, skedde i samverkan med Uppsala och Lunds universitet och med ekonomiskt stöd från SIDA och Svenska missionsrådet.

Med andra svenska universitet och högskolor förekommer viss samverkan, bland annat kring forskarutbildningskurser och handledning av doktorander. Under 2002 fungerar historiker från Högskolan Dalarna som handledare för sammanlagt nio doktorander vid SLU och universiteten i Uppsala och Örebro. I ett av avdelningens forskningsprojekt medverkar en doktorand som är inskriven vid forskarutbildningen i Uppsala. Ambitionen är att engagera flera doktorander i de egna projekten.

Tre av historieämnets adjunkter bedriver forskarutbildning under år 2002. Dessa är formellt antagna vid Uppsala universitet och ansvaret för handledning och seminarieverksamhet delas mellan universitetet och Högskolan Dalarna. En forskarutbildningskurs ges av högskolan, övriga står universitetet för. Varje doktorand finansieras till ungefär 50 procent av högskolans fasta forskningsanslag och till 50 procent av externa anslag (från t.ex. Riksbankens jubileumsfond).

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Kursutvärderingar genomförs efter varje kurs och i varje kurs tillsätts även ett s.k. kurslag som utgörs av kursansvarig lärare och studentrepresentanter och som sammanträder flera gånger per termin. Ändå konstateras i självvärderingen att det mer formaliserade studentinflytandet via representation i styrelser och nämnder inte är tillräckligt. Den slutsatsen bekräftades under platsbesöket, då det visade sig att de studenter som vi träffade inte kände till om det vid högskolan finns några formella organ för studentinflytande utöver kurslagen.

Bedömargruppens erfarenhet är, att det på de allra flesta håll finns svagheter i lärosätenas formella organisationer för studentinflytande. De kurslag som förstärker detta inflytande vid Högskolan Dalarna är i det sammanhanget ett positivt initiativ.

Lärarna ansöker om forskningsmedel från högskolans forskningsråd eller externt. Under 2002 disponerar ämnet totalt 3,5 miljoner kronor i externa medel. Enligt lärarna själva forskar de i genomsnitt på 25 procent av sin heltidstjänst, även om det lokala avtalet bara stipulerar fem procents utrymme.

Av historieämnets tolv tillsvidareanställda lärare är tre kvinnor. Några åtgärder eller planer på att utjämna denna snedfördelning redovisas inte.

Bedömargruppens rekommendationer

Historieämnet har en klar utvecklingspotential vid Högskolan Dalarna.

- För ämnets utveckling i riktning mot forskning och forskningsanknytning är rekryteringen till C- och D-nivåerna synnerligen viktig. Detta är en fråga som bör prioriteras.
- Bedömargruppen håller med ämnets företrädare om att en profilering kan vara ett sätt att garantera rekryteringen till C- och D-nivåerna. En inriktning som tar sin utgångspunkt i regionens världsarv framstår då som både adekvat och lovande.
- För att stärka ämnets vetenskapliga ledning i arbetet med koncentration och profilering är det väsentligt att även arbetet med att anställa en professor prioriteras.
- Avvägningen mellan kronologiska översiktskurser och metodmoment på A-nivå bör ses över. I nuläget ges de kronologiska inslagen ett begränsat utrymme.
- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.
- Den sneda könsfördelningen bland lärarna är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyanställningar.

Högskolan i Gävle

Profil: genushistoria, historiedidaktik
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 2 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: –
varav övriga disputerade lärare: 1 kv, 2 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 160 kv, 60 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 43.30
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 12.10
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 4.50
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 1.50
C-uppsatser som examinerats 2001: 2
D-uppsatser som examinerats 2001: 1

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

År 1999 fick historieämnet vid Högskolan i Gävle magisterrättigheter. Då genomfördes även en omorganisation inom högskolan som innebar att historia och flera andra ämnen lyftes ut från lärarutbildningen. Idag hör ämnet hemma på Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap (HS-institutionen) och bildar här tillsammans med statskunskap *ämnesgruppen för historia och statskunskap,* som är en av institutionens sex ämnesgrupper.

Det här är en institution som snart kan komma att utsättas för ytterligare förändringar, då högskolan, ”om två år” enligt rektor, avser att ansöka hos regeringen om vetenskapsområde humaniora – samhällsvetenskap. Som en förberedelse har ett antal ämnen nu fått särskilt ansvar och särskilda ekonomiska förutsättningar att bygga upp sina forskningsmiljöer. Hit hör emellertid inte historieämnet och detta är något som lärarna är mycket besvikna över.

Kopplingen till lärarutbildningen är fortfarande stark. Av ämnets ekonomiska resurser går ungefär 65 procent till lärarutbildningskurser och 35 procent till fristående kurser. Den stora andelen kurser inom lärarutbildningen ger ekonomisk stabilitet. Lärarna beskriver rentav den nya lärarutbildningen som en räddning för C- och D-nivåerna, där studerandeantalet idag är relativt litet – nio respektive tre studenter under år 2001 – men beräknas växa med den nya utbildningen. Historieämnet kan även läsas som en del av Kultur- och kommunikationsprogrammet.

Högskolan i Gävle går under år 2002 med ett, enligt rektor, planerat underskott. Man håller på att arbeta ner ett ekonomiskt överskott från tidigare år. På så sätt blir den interna tilldelningen av medel till HS-institutionen snäv och historieämnets företrädare försöker spara pengar, bland annat genom att dra in på den egna fortbildningen (konferenser o dyl.) och genom att begränsa bokinköpen till ämnesbiblioteket.

Just biblioteksresursen uppfattar emellertid studenterna som tillräcklig, men däremot kritiserar de bokhandeln. Alltför ofta kan inte alla studenter

komma åt att köpa alla delar av kurslitteraturen och det förekommer att böcker måste utgå från litteraturlistan eftersom studenterna inte kan få tag i dem. Bokhandelsservicen kritiseras även i självvärderingen.

Tillgången till datorer verkar inte vara något problem. De flesta studenter som bedömargruppen talade med hade egna datorer och de nyttjade därmed sällan högskolans datorsalar. Men de hade noterat att ”det verkar finnas lediga datorer där när man går förbi där.”

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Studenterna rekryteras i huvudsak från regionen. Förhållandevis många av dem bor inte i Gävle utan pendlar till och från högskolan. Dessutom är medelåldern relativt hög, och framför allt många C- och D-studenter arbetar vid sidan av studierna. På de här nivåerna ges kurserna endast på halvfart och detta leder till att genomströmningen blir låg. Från och med vårterminen 2003 ges dock C-kursen på helfart.

Studenternas förkunskaper är ojämna och t.ex. den engelska kurslitteratur som ingår i de två inledande kurserna på A-nivån kan upplevas som svår, i synnerhet om man är lite äldre och inte har studievana. Enligt självvärderingen läggs därför både undervisning och examination ibland på en nivå som är lägre än vad lärarna egentligen skulle önska. Detta är givetvis beklagligt och det understryker att bristerna i fråga om bland annat språkkunskaper är ett problem för historieämnet.

Inga fasta internationella inslag ingår för övrigt i grundutbildningen, och något internationellt studentutbyte förekommer inte.

Det är bedömargruppens intryck att lärarna gör en stark insats inom grundutbildningen. Deras didaktiska intresse och kunnande slår igenom bland annat i den s.k. Gävlemodellen: Gävlemodellen innebär att studenterna som ett tredje moment i A-kursen gör ett ”historiskt nedslag” – en mindre källstudie av lokalhistorisk karaktär. Underlaget till studien hämtas från något av ortens två arkiv, Folkrörelsearkivet eller Kommunarkivet. Studien redovisas i en PM och presenteras vid ett seminarium, och momentet är enligt både lärare och studenter mycket uppskattat. Det historiska nedslaget motsvarar fem poäng av A-kursen och lämnar därmed 15 poängs utrymme för de tre kronologiska översiktskurser som fullbordar kursen. Två av dessa ägnas åt världshistorien och en åt den svenska historien.

Bedömargruppen uppfattar det historiska nedslaget som en styrka i grundutbildningen. Här uppmärksammas historieämnets karaktär av forskningsämne och tränas studenterna redan från start i både muntlig och skriftlig presentation. Å andra sidan kan man hävda att det utrymme som lämnas för den historiska översikten riskerar att bli alltför begränsat.

På B-nivå erbjuds studenterna fyra valbara temakurser varav en kurs i historiedidaktik som är obligatorisk för lärarstudenterna. B-nivån kompletteras med en kurs i historisk teori och metod samt ett uppsatsarbete. Även C-kursen innehåller teoristudier och uppsatsskrivning. Här ingår även en tematisk

fördjupningskurs. Som stöd för sitt avslutande uppsatsarbete väljer D-studenterna mellan fem olika läskurser med inriktning mot bland annat genus, ämnesdidaktik och modern statsbildning. De uppsatser som skrivs inom grundutbildningen har för det mesta en svensk/regional inriktning.

I A-kursen varvas föreläsningar och seminarier, medan seminarieformen dominerar på högre nivåer i de moment där lärarledd undervisning ges. Sammantaget är antalet undervisningstimmar påfallande litet under hela utbildningen.

Samtliga kurser examineras både skriftligt och muntligt. Tanken är att examinationsformerna ska varieras – efter kursernas innehåll, efter studenternas individuella förutsättningar och för att demonstrera hur examinationen kan användas i olika historiedidaktiska sammanhang. ”Som lärare kommer vi att gå ut i skolan och göra som vi gjort här”, menade flera studenter under platsbesöket.

Intern samverkan med andra ämnen inom institutionen förekommer sparsamt. Dock samverkar historia med både naturvetenskap och litteraturvetenskap i utformandet av kurser inom den nya lärarutbildningen och med engelska, litteraturvetenskap och religionsvetenskap i kurserna Kultur och identitet och Ungdomskultur. Ett ämnesövergripande seminarium planeras på D-nivå och ämnets genusforskare ingår både i högskolans genusgrupp och medverkar i institutionens eget seminarium för genusforskning.

När det gäller historieämnets externa engagemang, beskrivs en sommarkurs i Lokal kulturhistoria som en succé, med över 200 sökande det första året. Ämnets lärare är också involverade i ett par lokala forskningsprojekt, exempelvis i projektet Hälsingegårdar. Men man borde bli bättre på att söka externa medel, menar både rektor och lärarna själva.

Bedömargruppen konstaterar att lärarresursen i dagsläget är begränsad. I praktiken står en vikarierande och en tillsvidareanställd lektor för nästan all undervisning. En av de två övriga fast anställda lektorerna är tjänstledig och arbetar som kanslichef för lärarutbildningen, och den andra forskar 75 procent. Övrig tid ägnar hon åt uppsatshandledning inom D-kursen. Att 1998 års forskarutbildningsreform gjort det svårare för högskolan att få tag i vikarierande lärare (doktorander) från Uppsala universitet, försvårar enligt lärarna situationen ytterligare.

Ämnet är därför sårbart och enligt bedömargruppens uppfattning behöver ytterligare minst en lärare snarast tillföras undervisningen. En anställning som lektor är också utlyst, men tillsättningen av sakkunniga har dragit ut på tiden i mer än ett år vid det här laget och det är svårt att säga när den kan tillsättas. Bedömargruppen finner det anmärkningsvärt att anställningsförfarandet tagit så lång tid.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Under 2002 är alla studentrepresentanter i institutionsstyrelsen historiestudenter.

Anonyma kursutvärderingar genomförs efter varje moment och inför avslutningen på vårterminen inbjuds studentrepresentanter att medverka i slututvärderingar inom lärarutbildningen. Dessutom finns studentrepresentanter/kontaktpersoner utsedda i alla studiegrupper på alla nivåer för den kontinuerliga kontakten med undervisande lärare. Lärarstudenterna har även ett programråd.

Bedömargruppen finner därmed att åtminstone lärarstudenternas formella påverkansmöjligheter måste anses väl tillgodosedda. Studenterna på fristående kurs är dock i huvudsak hänvisade till mer informella kanaler för påverkan, menar de själva, och detta är i så fall problematiskt.

Enligt nuvarande avtal har lektorer rätt till 20 procents kompetensutveckling, men undervisningen tar mycket tid och på en liten högskola är det många uppdrag och funktioner utöver själva undervisningen som ska fyllas med hjälp av få personer. När tiden sedan tar slut är det i första hand forskningsutrymmet/den egna kompetensutvecklingen som offras. Men ämnet har inte stagnerat, det betonar institutionens prefekt, ”när det blir en stund över så forskas det”. Samtliga historielärare forskar i någon utsträckning.

Samtliga lärare har någon form av högskolepedagogisk utbildning. De flesta har dessutom lärarexamen och mångårig erfarenhet från den obligatoriska skolan.

Av självvärderingen framgår att de senare årens kursutvecklingsarbete i huvudsak har inriktats på D-kursen – ett institutionsövergripande seminarium planeras, besök vid disputationer vid Uppsala universitet genomförs och en doktorand från Uppsala har varit och berättat om forskarutbildning. Man försöker också ge C- och D-studenter som har genusperspektiv i sina uppsatser möjlighet att presentera dessa vid högskolans seminarium för genusforskning eller på seminarier vid andra universitet eller högskolor.

Genusprofileringen är för övrigt framträdande i både utbildning och i lektorernas forskning, och könsfördelningen bland de anställda är jämn. Inom ramen för undervisningen ges extra stöd till kvinnliga studenter vid seminarierna och vid uppsatsskrivandet. Även de tydligt underrepresenterade manliga lärarkandidaterna uppmuntras särskilt.

Bedömargruppens rekommendationer

Historieämnet vid Högskolan i Gävle håller på att etableras som akademisk disciplin. Det är en utveckling som behöver aktivt stöd från högskolans ledning:

- Lärarresursen behöver både utökas och förstärkas. Detta innebär att den utlysta anställningen som lektor bör tillsättas snarast.
- Det är också viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- I den magisterrättsprövning som genomfördes år 1999 betonades vikten av att lärarna utvecklar sin forskningskompetens till docentnivå. Bedömargruppen anser att det arbetet bör intensifieras.

I samma magisterrättsprövning betonades att ämnets internationella inriktning är outvecklad. Bedömargruppen konstaterar att så fortfarande är fallet och anser att detta bör åtgärdas. Som ett led i det arbetet bör det internationella studentutbytet utvecklas.

På A-nivå kan de komparativa inslagen i det s.k. historiska nedslaget behöva förstärkas. På så sätt skapas större utrymme för historiska översiktskunskaper utan att lärarna behöver ge avkall på de didaktiska vinster som den lokala studien medför.

Högskolan i Halmstad

Profil: Allmän
Tillsvidareanställda lärare 2001: 2 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 1 m
varav övriga disputerade lärare: 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Totalt antal studenter 2001: 130 kv, 89 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 23,80
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 15
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 6,55
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 0,50
C-uppsatser som examinerats 2001: –
D-uppsatser som examinerats 2001: –

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet ingår i Sektionen för humaniora, tillsammans med idé- och lärdomshistoria, filmvetenskap, konstvetenskap, litteraturvetenskap och språkämnen. Det är ett av de största ämnena inom sektionen. Sektionsstrukturen bidrar, enligt lärarna, till att det är lätt att samarbeta över ämnesgränser och skapa utbildning som spänner över flera områden.

Förutom att historia kan läsas som fristående kurs i block om 20 poäng, kan det även väljas inom gymnasielärarutbildningen och grundskollärarprogrammet 4–9 samt utgöra en del av Kultur- och kommunikationsprogrammet. Dessutom erbjuds från och med vårterminen 2002 fristående kurser om fem eller tio poäng.

Det totala antalet studenter är förhållandevis stort och de flesta läser historia som fristående kurs. Studentantalet har ökat markant under de senaste åren, från 81 under 1998 till 219 under 2001. Däremot har studenterna på C- och D-nivå blivit betydligt färre. År 2001 fanns endast tre studenter registrerade på D-kursen och ingen uppsats lades fram. I dag ges C- och D-kurserna varannan termin. Genomströmningen är relativt god inom grundutbildningen – utom på D-nivån. Detta hänger samman med svårigheterna att rekrytera studenter och motivera dem att slutföra det krävande arbete som en D-kurs innebär.

Lärarna är medvetna om att detta är en allvarlig situation och vidtar olika åtgärder för att säkra ämnets fortbestånd på högre nivåer. Man har t.ex. inrättat ett Högre seminarium för att öka intresset för forskning. Där möts institutionens lärare, D-studenter och andra akademiskt utbildade personer inom regionen, ofta tillsammans med inbjudna gästföreläsare. Vissa förhoppningar finns även om att den nya gymnasielärarutbildningen ska leda till ökad rekrytering på C- och möjligen även på D-nivån.

Målsättningen är dock inte att bygga upp en egen forskarutbildning utan att ge en god grundutbildning som kan ge förutsättningar för forskarutbildning vid annat lärosäte. Bedömargruppen uppskattar realismen i dessa ambitioner och det kvalitetsmedvetande som de uttrycker.

Ekonomin beskrivs som ansträngd men inte katastrofal. Centralt omfördelar högskolan medel från de tekniska utbildningarna till humaniora och samhällsvetenskap, men det räcker ändå inte för att täcka sektionens underskott som uppkommit genom att framför allt de moderna språken rekryterar relativt få studenter. Historieämnet bär dock sina egna kostnader. Vissa externa medel tillkommer, bl.a. genom forskningsanslag och viss uppdragsutbildning för Militärhögskolan.

Högskolans bibliotek är, enligt lärare och studenter, begränsat. Man saknar både litteratur och tidskrifter och är idag beroende av fjärrlån. Detta uppfattas emellertid inte som ett tillräckligt bra alternativ, även om bibliotekspersonalen är hjälpsam. Resurserna är för närvarande alltför små. Läsutrymmen och grupprum finns i biblioteket, men de upplevs av studenterna som ”stimmiga” och många föredrar att sitta hemma och arbeta.

I närheten av högskolan finns både regionala och lokala arkiv. Dessutom bygger den lärare som är ämnesansvarig för historia själv upp ett lokalt näringslivsarkiv, och projekt pågår för att stödja företag i regionen i arkiveringen av material som kan användas för forskning.

Tillgången till datorer är ojämn, enligt studenterna. Det finns datorrum men dessa är ofta bokade för undervisning eller är upptagna av andra studenter – oftast ekonomi- eller ingenjörsstuderande. ”Man känner att detta är en högskola för ingenjörer och ekonomer”, menar historiestudenterna i Halmstad.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Liksom vid övriga lärosäten utgörs A-kursen huvudsakligen av en kronologisk översikt. Här erbjuds tre kronologiskt inriktade fempoängskurser. A-nivån innehåller också en fempoängskurs i teori och metod som går parallellt med och integreras i de tre andra kurserna. Det är bedömargruppens intryck att man med denna uppläggning lyckats väcka studenternas kritiska medvetande redan på A-nivån.

B-nivån innehåller ytterligare en teori- och metodkurs och denna tjänar i första hand som ett stöd för uppsatsmomentet. De två övriga delkurserna är tematiska. Undervisningen utgörs huvudsakligen av gruppövningar. För lärarna är detta ett sätt att försöka utveckla en seminariekultur inom ämnet. Sammantaget erbjuds studenterna förhållandevis många timmar lärarledd undervisning.

På C- och D-nivåerna ingår ytterligare en kurs i teori och metod och en temakurs, men uppsatsen är det helt centrala momentet (tio poäng). Studenterna väljer själva ämnen för sina uppsatser och dessa är ofta lokal- eller regionanknutna. För godkänt betyg i uppsatskursen fordras, förutom genomförd uppsats, närvaro vid tio seminarier och en väl genomförd opposition. Efter slutseminariet får studenten två veckor på sig för att rätta till sådant som påpekats på seminariet och som diskuterats vid enskilt handledarmöte. Slutbetyget sätts sedan på grundval av den ursprungliga versionen av uppsatsen, den om-

arbetade versionen och övriga insatser under kursen – inklusive opposition. Modellen tycks fungera väl med hänsyn till den begränsade miljön.

Förutom den traditionella undervisningen anordnas exkursioner, bland annat till arkiv i Lund. Studenterna får i nuläget oftast betala resorna själva, vilket gör att detta moment inte kan göras obligatoriskt. Bedömargruppen anser att dessa resor är värdefulla för samtliga studenter och att kostnaderna för dem därför borde täckas av medel från högskolan.

De studenter som bedömargruppen talade med under platsbesöket var i huvudsak nöjda med grundutbildningens uppläggning och genomförande. Teori- och metodavsnittet på A-kursen uppskattades, progressionen mellan A- och B-kurs beskrevs som tydlig, med en B-kurs som beskrevs som klart mer avancerad än A-kursen, och uppsatsen – som normalt förutsätter arkivarbete – sågs av de flesta som ett svårt men nyttigt moment.

Studenternas förkunskaper, framför allt skrivförmågan, upplevs av lärarna som bristfälliga och det skapar svårigheter på framför allt B- och C-nivåerna. Ett sätt som prövas för att öva upp studenternas förmåga att uttrycka sig skriftigt är hemtentamina, där både innehåll och språk kommenteras. Hemtentamen används framför allt på de högre nivåerna, där antalet studenter är förhållandevis litet, men även i begränsad utsträckning redan på A-nivån, vid sidan av de salsskrivningar som dominerar examinationen där. Studenterna har dessutom möjligheter att få skrivstöd vid en s.k. skrivstuga som högskolan inrättat.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenterna är representerade i högskolans olika beslutande organ och de utses genom studentkåren. Till styrelsen för Sektionen för humaniora utses fyra studentrepresentanter, men eftersom sektionen omfattar flera ämnen är det inte säkert att det blir just historiestudenter som hamnar i styrelsen. Detta skulle kunna vara en nackdel, men studenterna ser det inte som ett problem. De anser sig ha goda möjligheter att påverka sin egen situation genom att kontakta institutionen eller de egna lärarna direkt. De som ändå har svårigheter uppges vända sig till studentkåren. De studenter som bedömargruppen mötte hade mycket vaga uppfattningar om vilka regler som gäller för deras formella representation.

Kursutvärderingar förekommer regelbundet, men svarsprocenten är låg. Andra ämnen inom sektionen har bättre respons. Studenterna själva menade under platsbesöket att det mest är när de har något att klaga över som de lämnar in sina kursutvärderingar.

Enligt gällande lokalt avtal ska 20 procent av lärarnas arbetstid omfattas av bl.a. kompetensutveckling. Vidare ska tillsvidareanställda lektorer beredas ett utrymme motsvarande 50 procent för forskning under ett år per treårsperiod. Lärarnas situation är emellertid ansträngd och egen forskning har de tidigare ofta fått ägna sig åt på fritiden. Förhållandena tycks dock ha förbättrats under senare år, då samtliga historielärare har haft externfinansierad eller högskolefinansierad forskningstid.

Jämställdhet, genus och internationalisering

Av samtliga studenter på grundutbildningen var 32 procent män år 2001 och samtliga lärare var män.

Genusperspektivet speglas i viss mån på grundutbildningen. På A-nivå ingår ett avsnitt om kvinnohistoria och genusfrågan tas sedan upp kontinuerligt i seminarietexter och som analytiskt begrepp i teori- och metodkurserna.

Få, om ens några, studenter tillbringar någon tid vid universitet utomlands och *en* utländsk student har deltagit i en temakurs på D-nivå. Det hävdas här liksom på andra historieinstitutioner att detta beror på att studenterna inte är intresserade av utlandsstudier. Lärarna verkar emellertid ha goda personliga kontakter med universitet i andra länder, såväl i Skandinavien, Storbritannien som Australien, och vi menar att dessa kontakter skulle kunna utnyttjas bättre för att ge studenterna möjligheter till studier utomlands.

Bedömargruppens rekommendationer

Historieämnet vid Högskolan i Halmstad verkar i en liten miljö. Genom samverkan inom sektionen, öppen seminarieverksamhet, kontakter med andra lärosäten, introduktion i arkivarbete, lärarnas forskning och deras hängivenhet ger man en grundutbildning av god kvalitet. Det är vår bedömning. Införande av en fempoängskurs i teori och metod på A-nivå har skapat ökad förståelse för olika förklaringsmodeller, även om studenterna upplever avståndet till B- och C-nivåerna som stort. Vi menar emellertid att metod- och teoriundervisningen tycks väl integrerad i utbildningen, och vårt intryck är att studenternas förmåga till kritiskt tänkande stimuleras.

För att utveckla grundutbildningen ytterligare bör ämnets företrädare genomföra vissa åtgärder:

- Strategier för en bättre rekrytering till D-nivån behöver utvecklas.
- Rutinerna för kursutvärderingar bör skärpas.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.

Ämnet behöver dessutom tillföras resurser så att följande åtgärder kan vidtas:

- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- För att detta ska vara möjligt behöver historieämnets lärarresurs utökas.
- Den sneda könsfördelningen bland lärarna är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyanställningar.
- Högskolebibliotekets bestånd av historisk litteratur och historiska tidskrifter bör utökas.

Högskolan i Jönköping

Profil: historiedidaktik
Tillsvidareanställda lärare 2001: 5 m
varav professorer: 1 m
varav docentkompetenta lektorer: 1 m
varav övriga disputerade lärare: 1 m
varav adjunkter: 2 m
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 155 kv, 67 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 40,50
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 9
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 4
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 0,25
C-uppsatser som examinerats 2001: 9
D-uppsatser som examinerats 2001: 3

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Högskolan i Jönköping är en stiftelsehögskola. Undervisningen bedrivs inom tre olika aktiebolag, helägda av stiftelsen, varav Högskolan för Lärarutbildning och kommunikation (HLK), där historieämnet ingår, är ett. I ledningen för HLK står en verkställande direktör som verkställer de uppdrag styrelsen åtagit sig.

Styrelsens ordförande är extern. För den närmare planeringen av utbildningsprogrammen har tillskapats särskilda nämnder med uppgift att bl.a. besluta om kursplaner. För ca ett år sedan tillkom det särskilda organet för lärarutbildningen, Forsknings- och utbildningsnämnden, med ansvar för den nya lärarutbildningen och med en extern ordförande knuten till det lokala skolväsendet. Utöver dessa styrorgan finns ämnesinriktade sektioner. Historia ingår i den samhällsvetenskapliga sektionen tillsammans med samhällskunskap, geografi, religionskunskap och sociologi. Lärarna i historia undervisar även i samhällskunskap. Inget särskilt styrorgan finns för de fristående kurserna, som tilldelas sina resurser direkt genom beslut av den verkställande direktören.

Utvecklingen av historieämnet vid Högskolan i Jönköping påverkas starkt av dess roll inom lärarutbildningen. Historieämnets stora uppdrag ligger nämligen inom lärarutbildningen, och förutom de studenter i historia som läser fullständiga kurser på A- och B-nivå som en del av lärarutbildningen, finns många inom lärarutbildningarna som läser fempoängskurser på A-nivå. Det är bara få studenter som läser historia som fristående kurs, och rekryteringsunderlaget till högre studier – som i huvudsak utgörs av just dessa senare studenter – är därmed synnerligen begränsat.

Att HLK är ett aktiebolag som genomför utbildning enligt avtal och i huvudsak saknar en kollegial beslutsstruktur medför att lärarna i historia upplever historieämnets plats i organisationen som oklar. Som oklara ses också möjligheterna att framgångsrikt driva krav på resursförstärkningar för att utveckla forskning och utbildning på högre nivåer.

Högskolan i Jönköping har rätt att ge forskarutbildning i tre ämnen vid Internationella Handelshögskolan och har ansökt om humanistiskt-samhällsvetenskapligt vetenskapsområde. Ansökan har behandlats av Högskoleverket, som med tvekan tillstyrkt. Regeringen har inte ännu fattat beslut i ärendet. Historia angavs i verkets yttrande som det enda humanistiska ämne som ”för närvarande har en viss potential att utvecklas till ett forskningsämne”. Antalet disputerade lärare i ämnet har utökats sedan denna bedömning gjordes och en av lektorerna har befordrats till professor.

Högskolans infrastruktur i form av bibliotek och lokaler framstår som god. Det relativt nybyggda biblioteket fungerar väl och historiesamlingarna anses tillräckliga, framför allt inom historiedidaktiken. Tillgången till tidskrifter uppges vara tillfredsställande, och inköp och fjärrlåneservice sägs fungera väl.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Grundutbildningskurserna har i stort sett samma innehåll för de blivande lärarna som för studenter på fristående kurser. Ansvaret för undervisningen i didaktik, som är ett centralt inslag i lärarutbildningen, delas mellan lärare inom den lärarvetenskapliga sektionen och historielärarna, som samtliga är lärarutbildade. Sedan början av 2002 finns en professor som forskar i historiedidaktik vid den samhällsvetenskapliga sektionen.

Lärarna i historia har som övergripande syfte med sin undervisning att ge studenterna ett historiemedvetande och en förståelse för historias roll som politiskt instrument i tolkningen av det förgångna. A-kursen ger, förutom en kronologisk genomgång, en grundläggande orientering om historiedidaktik med inslag av vetenskapsteoretiska perspektiv.

På B-nivån ingår studier i teori och metod, en ekonomisk-historisk fördjupning, en kurs i modern internationell historia och en fritt vald temakurs. Studenterna ges individuella skrivuppgifter (hemtentamina) och skriver en B-uppsats, där valet av ämnen är mycket öppet även om studenterna inom lärarutbildningen ofta väljer ett ämne i anslutning till historiedidaktiken. De studenter som bedömargruppen mötte och som gått vidare till C-nivå menade under platsbesöket att steget mellan A- och B-nivåerna är större än mellan B- och C-nivåerna. Bedömargruppens intryck är emellertid att det progressiva sambandet är tydligt mellan alla stadier.

C-nivån fördjupar det didaktiska och vetenskapsteoretiska perspektivet, vilket studenterna kan uppleva som en utmaning. På den här nivån väljer studenterna också ett fördjupningstema. Uppsatserna är kärnan i C- och D-kurserna och handledningen sker gemensamt för de båda nivåerna inom ramen för ett ”handledningskollektiv”. Denna modell har både för- och nackdelar och studenterna framhöll att den ibland kan misslyckas. Lärarna, som inbördes representerar olika historievetenskapliga perspektiv, anser dock att den är utvecklingsbar och de studenter som bedömargruppen träffade upplevde att de fick mycket stöd. Friheten att välja uppsatsämnen är stor.

Samtliga studenter som bedömargruppen mötte var i princip nöjda med sin utbildning. De menade att de på A- och B-nivåerna i ämnet fick anstränga sig betydligt mer än i andra ämnen och att de fick bättre kritisk skolning. På de högre stadierna ansåg de sig få intellektuell uppmuntran. Det är bedömargruppens intryck att studenterna erbjuds ordentlig träning i teori och metod och övas i kritiskt tänkande redan från och med A-nivå.

Ett forskningsprojekt inom ämnet som leds av professorn och genomförs med hjälp av externa medel, ”Den reflekterande medborgaren”, har givit möjlighet att anställa en magisterstudent och ett antal projektmedarbetare. Dock hävdade studenterna att lärarnas egen forskning i allmänhet inte belyses tillräckligt i undervisningen.

Studenterna får förhållandevis mycket undervisning, framför allt på A-nivå (enligt självvärderingen ca tio timmar per vecka), men även på B-nivå. Inom C- och D-kurserna är huvuddelen av undervisningen utlagd som handledning enskilt eller i grupp, samt som seminarier. Lärarnas arbetsinsats räknas i kursdagar.

Studenterna bekräftade att genusperspektivet är en integrerad del av utbildningen på alla stadier. Det är emellertid tveksamt om kurslitteraturen återspeglar detta. Genushistoriska arbeten ingår inte i nämndvärd grad i kursernas litteraturlistor, och litteraturen för den alternativa kurs som handlar om genusperspektivet i historien kräver enligt vår uppfattning en uppdatering. Vidare förekommer förvånansvärt få böcker skrivna av andra än svenskar.

Internationellt studentutbyte förekommer i viss utsträckning inom HLK, men är inte särskilt väl utvecklat inom historieutbildningen. Av de studenter vid HLK som läser utomlands är det endast ett fåtal som studerar historia.

Då C- och D-nivåerna i huvudsak ligger utanför lärarutbildningen är det bara ett begränsat antal studenter som läser historia som huvudämne i kandidat- och magisterexamen. Om ämnet ska kunna utvecklas måste, enligt bedömargruppens uppfattning, fler studenter rekryteras till högre nivåer inom grundutbildningen.

Någon tydlig bild av vart de utexaminerade studenterna på C- och D-kurserna tar vägen finns inte.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Enligt lärarna jämför man i Jönköping kontinuerligt sin egen verksamhet med grundutbildningar som erbjuds vid andra svenska universitet och högskolor. I övrigt verkar kontakterna med andra lärosäten begränsade. Jönköping har t.ex. under de senaste åren inte deltagit i de årliga studierektorsmötena som genomförs inom historieämnet. Man avser dock att återuppta denna samverkan.

Lärarnas möjlighet till kompetensutveckling genom egen forskning har under de senaste åren i viss utsträckning kunnat tillgodoses genom externa anslag. Två av lärarna har haft 50 procents ledighet för forskning. De övriga

tre har antingen inte givits någon forskningstid överhuvudtaget, har fått ta tjänstledighet utan lön eller har fått ägna sig åt forskning på sin fritid.

Informellt har studenterna stora möjligheter att påverka sin utbildning genom dialog med lärarna. Kursutvärderingar förekommer efter varje kurs, normalt enligt en skriftlig mall, men också genom samtal i mindre grupper. På A-nivå används konsekvent den skriftliga mallen och det är bedömargruppens uppfattning att anonyma skriftliga kursutvärderingar är att föredra framför muntliga. Studenterna uppger själva att deras synpunkter tas till vara och att kursutvärderingarna följs upp.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppen konstaterar att ämnet fungerar väl utifrån de förutsättningar som är givna.

Dock bör ett antal åtgärder vidtas för att utveckla grundutbildningen ytterligare:

- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland lärarna är otillfredsställande och bör beaktas vid framtida nyanställningar.
- Samarbetet med andra historieinstitutioner i Sverige bör stärkas.
- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.

Högskolan Kristianstad

Profil: kulturlandskapet, internationell hist.
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 2 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 1 m
varav övriga disputerade lärare: 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 105 kv, 76 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 37
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 19
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 8
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 2
Helårsstudenter på E-nivå 2001: –
C-uppsatser som examinerats 2001: 17
D-uppsatser som examinerats 2001: 6

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Vid Högskolan Kristianstad är historia ett av tolv ämnen på Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap (HUSA). Här beskrivs det av institutionens prefekt som ”något av ett flaggskepp”. Det är ett stort ämne; ett av högskolans största ämnen när det gäller fristående kurser, det är ett av högskolans äldsta magisterämnen och det är eftersökt av studenterna. Med tre kompetenta och fast anställda lärare har man en tillräcklig resurs för att uppnå bredd, djup och stabilitet i undervisningen. Dessutom erbjuds samtliga lärare sammanhängande forskningsutrymme vid sidan av undervisningen.

Men det är undervisningen som är viktigast. Det betonade prorektor under platsbesöket. Historieämnets framtid ligger först och främst inom grundutbildningen, och lärarnas forskning betraktas i första hand som ett sätt att stärka kvaliteten i denna.

Bedömargruppen uppskattar realismen i dessa ambitioner och det kvalitetsmedvetande som de tyder på.

Att HUSA är en välfungerande institution och historia ett välskött och strukturerat ämne var samtliga – från A-studenter till prorektor – överens om under platsbesöket. Här har de anställda insyn och medansvar i ämnets ekonomi, här har man kontroll över lärarnas tjänstgöringstid, här är verksamhetens fokus tydligt och här fungerar kurs- och övrig administration.

År 1995 flyttade högskolan samman i de nuvarande lokalerna, och sedan dess har en fortlöpande integrering av olika ämnen pågått. Tvärvetenskaplig samverkan framhålls dessutom av flera ämnesföreträdare som typiskt för just historia. Hösten 2001 startade exempelvis Landskapsvetarprogrammet (130 poäng). Det är en tvärvetenskapligt upplagd utbildning, där ämnen som arkeologi, ekologi, geologi, historia och kulturgeografi medverkar och där historieämnet är centralt. Vid högskolan har man även tagit fram en helt ny inriktning av gymnasielärarutbildningen som kallas Människa, miljö,

samhälle och här ingår historieämnet tillsammans med geografi, samhällskunskap och GIS (geografiska informationssystem).

Lärarutbildningen utgör för övrigt ungefär en tredjedel av högskolans programutbildningar och de flesta lärarutbildningsämnen finns samlade inom HUSA. Nästan hälften av historiestudenterna hör hemma inom lärarutbildningen.

Budgetansvaret är inom högskolan placerat på institutionsnivå. Här sätter prefekten i sin tur av en bestämd summa för varje kurs, och det är pengar som respektive kursansvarig sedan förvaltar. Denna långt drivna delegering minskar högskolans centrala kostnader och skapar en genomskinlighet i det ekonomiska systemet. Ramarna har krympt under de senaste åren, men pengar beskrivs inte som ett större problem i Kristianstad.

Prorektor uppskattar att det totalt inom högskolan finns ungefär lika mycket externt som internt finansierad forskning och att HUSA i det sammanhanget ligger relativt lågt. Här räknar man enligt prefekten knappast med de externa medlen i budgetarbetet. Att öka andelen externa anslag beskriver hon som en utmaning inför framtiden. Men först gäller det att ha forskningsområden som bär.

Högskolan finns i lokaler som tidigare tillhörde ett regemente i Kristianstad och som byggdes om år 1995. De är moderna och ändamålsenliga men, som ett resultat av de senare årens expansion, relativt trånga. Biblioteket är under uppbyggnad och beståndet av böcker och tidskrifter inom historieämnet beskrivs i självvärderingen som relativt begränsat. Fjärrlåneservicen fungerar dock enligt både lärare och studenter tillfredsställande, även om fjärrlån är tidskrävande och förutsätter framförhållning.

Tillgången till datorer framstår som god och i undervisningen används t.ex. Riksarkivets CD-ROM-skiva med övningar i paleografi samt den Nationella Arkivdatabasen (NAD).

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Studenterna rekryteras regionalt. Relativt många pendlar dessutom till och från Kristianstad och detta påverkar schemaläggningen. Hellre än att sprida undervisningen, lägger lärarna in längre undervisningspass under ett fåtal dagar i veckan. Enligt självvärderingen (och en undersökning från SCB) tar högskolan emot fler personer från studieovana miljöer än de större och äldre lärosätena i regionen och detta innebär att progressionstänkandet blir centralt inom grundutbildningen. Det handlar om att snabbt lyfta studenterna från en relativt låg kunskapsmässig nivå. Enligt studenterna är kraven betydligt högre inom B-kursen än på A-nivå.

Av A-kursens 20 poäng utgörs 18 av kronologiska översiktskurser. Resterande två poäng ägnas åt teori och metod. På B-nivå erbjuds studenterna sedan fyra temakurser à fyra poäng, av vilka de väljer två. De kan under hösten 2002 välja mellan fördjupningar i didaktik, regional historia, Kina och stormaktstiden. Här ingår även en uppsatskurs (fem poäng), en teori- och

metodkurs (tre poäng) samt en kurs som kallas ”Synteser och översikter”, där man läser historiska översiktsverk av olika karaktär.

Även C- och D-nivåerna innehåller uppsatskurser (tio poäng) och kurser i historievetenskaplig metod (fem poäng). På C-nivå kompletteras dessa av ytterligare en synteskurs och på D-nivå av en temakurs.

På A-nivå dominerar föreläsningar som undervisningsform, och examinationen sker i huvudsak genom skriftlig tentamen. Från B-nivå och uppåt sker undervisningen i huvudsak i form av diskussionsseminarier och övningar och studenterna examineras genom hemtentamen, tentamen i form av uppsats, kortare inlämningsuppgifter, muntlig presentation och via B-, C- och D-uppsatserna.

Studenterna väljer fritt vad de vill skriva uppsats om och detta skapar stor spännvidd mellan uppsatsämnena – ämnen som dessutom i sig framstår som omfångsrika. Handledning får var och en ”efter behov” och vid bedömningen av uppsatserna medverkar alltid två personer.

Bedömargruppens intryck är att lärarna i Kristianstad har skapat ett sammanhållet kursutbud som är väl förankrat i den kompetens som finns inom ämnet och på institutionen. Dock finns anledning att strama upp inriktningen på studenternas uppsatser på C- och D-nivåerna.

Historielärarna har många särskilda uppdrag. Här kan nämnas att de är involverade som projektledare i det tvärvetenskapliga forskningsprojektet *Helgeådalens natur- och kulturlandskap i ett långtidsperspektiv*; i ett forskningsprojekt (med centrum vid Lunds universitet) som heter *Människa, makt, modernitet*; i projektet *Skånska godsmiljöer från högmedeltid till nutid*; i planeringsgruppen för ett pedagogiskt utvecklingsarbete som kallas *Svenskt kulturarv i Europa* samt i arbetet med en lärobok med titeln ”Sweden past and present”. A Handbook for Students and teachers, som är avsedd att användas inom internationella program inom olika discipliner. En lärare ingår även i en arbetsgrupp som tillsatts av Länsstyrelsen i Skåne för att ta fram ett nytt kulturmiljöprogram för länet.

Ämnets regionala förankring framstår genom lärarnas arbete som stark.

Varken i A- eller B-kursen ingår obligatoriska arkivbesök. ”På B-nivån kan vi inte begära att de ska arbeta med otryckta källor”, menar lärarna. Bedömargruppen anser dock att kontakten med arkiv och arkivalier är ett värdefullt inslag i metodundervisningen redan under de första terminerna. Arbete med otryckt material borde därför införas som komplement till den metod- och teoriundervisning som nu ges på A- och B-nivå.

Det är bara i Kristianstad och Växjö som studenterna erbjuds en E-kurs i historia. I Kristianstad gavs denna för första gången 1999–2000 och då på halvfart, över två terminer. Kursen har enligt lärarna skapats för att ge intresserade studenter ytterligare möjligheter att meritera sig för forskarutbildning, och detta anser bedömargruppen vara ett mycket positivt initiativ. I nuläget är det svårt för studenter att komma in på forskarutbildningar vid andra

lärosäten än där de grundutbildats, och en E-kurs framstår i frånvaro av egen forskarutbildning som ett konstruktivt sätt att förbättra studenternas konkurrenskraft.

Inom HUSA finns sedan år 2001 ett högre, ämnesövergripande seminarium som organiseras av historieämnet. Det högre seminariet möts normalt fyra gånger per termin och hit välkomnas lärare och studenter från C-nivå och uppåt från institutionens samtliga ämnen. Lärare från exempelvis Lunds, Stockholms och Uppsala universitet bjuds in som gästföreläsare.

Bedömargruppen vill framhålla det högre seminariet som ett positivt initiativ, med betydelse framför allt i arbetet med att utveckla historieämnets ”akademiska” identitet.

Några uppgifter om antalet svenska historiestudenter från Kristianstad som studerat utomlands har inte gått att få fram. Men lärare och studenter var under platsbesöket överens om att dessa är mycket få. Det internationella lärar-/forskarutbytet är mer omfattande.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenterna har representanter i både beredande och beslutande organ på alla nivåer inom högskolan. Gymnasielärarstudenterna ingår i en samrådsgrupp med representanter för institutionen och för lärarutbildningen.

Men ingen av de studenter som bedömargruppen talade med under platsbesöket kände till vilka formella möjligheter att påverka som man har som student vid Högskolan Kristianstad. Detta fann gruppen anmärkningsvärt. Att samtliga istället lyfte fram de goda relationerna till lärarna och möjligheterna att föra fram sina synpunkter direkt till var och en av dessa är i och för sig positivt, men inte tillräckligt. Den sortens informella inflytande fungerar bara så länge som man har välvilligt inställda lärare.

Kursutvärderingar genomförs dock konsekvent och även terminsvisa utvärderingar förekommer.

Högskolans interna forskningsmedel går i första hand till lärarnas forskning i tjänst och till adjunkternas forskarutbildning. De tre tillsvidareanställda lektorerna i historia är disputerade; två av dem är docentkompetenta. Dessa båda har tre månaders sammanhängande forskningstid årligen under terminstid, och deras kollega har på motsvarande sätt två månader. Forskningsutrymmet beskrivs av både lärare och ledning som en självklarhet. Lärarna disponerar även 5 000 kronor per termin i fortbildningsmedel.

Detta är en beskrivning som både gläder och överraskar bedömargruppen. Att forskningsutrymme erbjuds alla lärare, att det fördelas jämnt och att det verkligen – även i praktiken – ingår som en naturlig del av lärarnas tjänstgöring, är inget som gruppen vant sig vid att höra under sina platsbesök runt om i Sverige.

Vid institutionen finns en person som är formellt ansvarig för jämställdhetsarbetet och en plan för jämställdhet och mångfaldsfrågor håller på att

utarbetas. Genusfrågor integreras i undervisningen på alla nivåer i historieämnet, även om det enligt studenterna inte är ett särskilt framträdande tema.

Bedömargruppens rekommendationer

Högskolan bör, avseende historieämnet, även fortsättningsvis se grundutbildningen som sitt primära uppdrag och i en konsolideringsfas bygga vidare på den goda grund som föreligger. I det fortsatta arbetet bör vissa smärre förändringar inom grundutbildningen genomföras:

- Den utbildning i historisk metod som under arkivbesök förmedlas vid det fysiska mötet med primärkällor kunde med fördel stärkas inom A- och framför allt B-kursen.
- Studenternas uppsatsämnen bör i högre grad anknytas till lärarnas forsknings- och kompetensområden för att ge möjlighet till mer sammanhållen handledning och därmed en reducerad handledningsinsats.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Studenterna bör uppmuntras att nyttja de formella kanaler för insyn och påverkan som existerar vid högskolan.

Högskolan på Gotland

Profil: allmän, medeltid
Tillsvidareanställda lärare 2001: 3 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 3 m
varav övriga disputerade lärare: –
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 90 kv, 52 m (samt ca 100 distansstudenter)
Helårsstudenter på AB-nivå 2001: 40,90
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 12,95
Helårsstudenter på D-nivå 2001: –
C-uppsatser som examinerats 2001: 6
D-uppsatser som examinerats 2001: –

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet återfinns sedan den 1 juli 2002 tillsammans med arkeologi, byggnadsvård, konstvetenskap, etnologi, engelska och ryska inom Institutionen för kultur och samhälle, en av de tre institutioner som då ersatte Institutionen för utbildning och forskning. Ämnet erbjuds dels som fristående kurs, dels som huvudämne inom Europaprogrammet (160 poäng) och som valfritt huvudämne eller biämne inom Humanistprogrammet (160 poäng). Föreläsningar av lärare från angränsande ämnen förekommer mer eller mindre regelbundet.

Högskolan har kandidatexamensrätt i historia, men inte magisterexamensrättigheter. På Gotland erbjuds undervisning på D-nivå, men sin examen får D-studenterna formellt vid Stockholms universitet.

Historia svarar för drygt 100 helårsprestationer och är därmed ett av de allra största ämnena inom institutionen och totalt inom högskolan. Av studenterna kommer ca 40 procent från Gotland, men majoriteten är fastlänningar. Ämnet satsar stort på distansundervisning, dels genom egna insatser, dels genom Nätuniversitetet. Samtliga fristående kurser kan läsas också på distans, och för närvarande finns sammanlagt ca 100 distansstudenter, varav de flesta läser fristående fempoängskurser på AB-nivån.

Programmen är mer populära än de fristående kurserna och de betyder mycket framför allt på C- och D-nivåerna. Institutionen beräknar att det på C-nivå våren 2003 kommer att tillkomma ca 30 studenter som har historia som huvudämne inom Europa- och Humanistprogrammen. Detta innebär en kraftig ökning i jämförelse med nuvarande antal. Det är enligt bedömargruppen nödvändigt för både högskolan som helhet och institutionen att man utvecklar en strategi för hur man ska hantera denna sortens stora förändringar i studentantalet.

Lärarkapaciteten är i dag tillräcklig med tre docentkompetenta lektorer, varav en dock är helt tjänstledig och ersätts av en disputerad vikarie. Dessutom engageras två doktorander från andra lärosäten för viss undervisning och handledning.

Institutionsstrukturen gör, i kombination med småskaligheten, att en hel del tvär- eller mångvetenskapliga aktiviteter kan genomföras naturligt inom högskolan. Till exempel är teori- och metodkursen på D-nivå gemensam för hela Institutionen för kultur och samhälle. Vi anser att högskolan med denna sortens initiativ utnyttjar sina lärarresurser på ett rationellt och utvecklande sätt.

En stor del av forskningen i historia är externfinansierad. Medel söks och erhålls från bl.a. Vetenskapsrådet och Riksbankens jubileumsfond, och vissa externa anslag kanaliseras genom Centrum för Östersjöstudier. Lärarna i historia beskrivs av högskolans ledning som framgångsrika när det gäller att söka och få externa medel. Av interna resurser har hittills avsatts sammanlagt omkring fyra miljoner kronor för forskning för högskolan som helhet. I budgetpropositionen för 2003 tillkommer ytterligare drygt tre miljoner. Interna medel kan sökas framför allt för att påbörja och avsluta projekt. Det nytillkomna arbetstidsavtalet stipulerar att mellan 5 och 70 procent av arbetstiden kan ägnas åt forskning, under förutsättning att beslut om medel har erhållits. Forskning inom ramen för anställningen är alltså ingen absolut rättighet.

Det nybyggda biblioteket ägs gemensamt av högskolan och Gotlands kommun och beskrivs som en tillgång. Här finns enligt studenterna tillräckligt med läsplatser och datorplatser. Boksamlingarna är emellertid begränsade. De studenter som bedömargruppen mötte framhöll att fjärrlåneservicen är god, men att tillgången på kurslitteratur kan förbättras.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

De två första nivåerna inom grundutbildningen kan läsas både som en sammanhållen AB-kurs och som separata A- och B-kurser. Majoriteten av de studenter som studerar på campus går den sammanhållna kursen. Denna innehåller en kronologisk översikt, med viss tonvikt på tiden fram till 1815. En fempoängs kurs i teori och metod *inleder* studierna, vilket är ovanligt. De studenter som bedömargruppen mötte ansåg att denna gav en god grund inför de fortsatta momenten.

På C- nivå är uppsatskursen uppdelad i två moment om vardera fem poäng – ett som ligger i början av studierna och ett som avslutar terminen, då uppsatsen presenteras och ventileras vid ett seminarium. Detta är en ovanlig uppläggning som ger studenterna ett tydligt stöd för att komma igång och för att slutföra sina C-uppsatser. Det är emellertid osäkert hur mycket handledning de får parallellt med övriga kurser under terminens gång. Enligt självvärderingen avslutas de flesta uppsatserna inte förrän följande termin, vilket kan tyda på att det kontinuerliga arbetet kan bli lidande av den ”avbrutna” upp-

läggningen. C- och D-studenter har för närvarande gemensamma seminarier, där också enstaka B-studenter lägger fram sina uppsatser.

På B-nivå väljs uppsatsämnen normalt från en lista som institutionen tillhandahåller, medan studenterna på C- och D-nivå oftast kommer med egna ämnesförslag. De flesta C- och D-uppsatserna har lokal anknytning. De handlar om Gotlands historia.

Studenterna examineras på A-nivå huvudsakligen genom salsskrivningar, därefter genom hemtentamina, seminarieredovisningar med papers och skriftliga redogörelser för arkivstudier. Både studenter och lärare är nöjda med denna variation.

Ett av de största problemen på A-nivån är, enligt ämnesrepresentanterna, studenternas bristande förkunskaper. Den lägsta kunskapsnivån har sjunkit under de senaste tio åren. Prestationsgraden på A-nivån är emellertid relativt hög.

Problemet med det begränsade antalet studenter på de högre kurserna, framför allt på D-nivån, delar Högskolan på Gotland med många andra mindre högskolor. På Gotland försvåras rekryteringen till de högre nivåerna av att högskolan saknar rättigheter att ge magisterexamen. Under senare år har dock antalet D-studenter ökat något.

Högskolan på Gotland utmärker sig genom den stora andelen studenter som läser på distans. Distansstudenterna genomgår samma tentamina som övriga studenter och bedöms enligt samma kriterier. Bedömargruppen fick inte tillgång till siffror som visar prestationsgraden för de olika grupperna, men det uppgavs att undersökningar visat att de når samma nivå.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenterna är representerade i beslutande och beredande organ. Högskolans ringa storlek gör dock att de formella strukturerna inte förefaller att spela samma roll som på större lärosäten. Åtminstone de studenter som bedömargruppen träffade hade inte provat på att arbeta med studentrepresentation eller utövat sina formella möjligheter till studentinflytande.

Enligt den information som gruppen fick av lärare och studenter, fungerar kursutvärderingar som ett utvecklingsinstrument inom ämnet. De genomförs regelbundet och resultaten påverkar uppläggning och genomförande av utbildningen. Vid sidan av de skriftliga kursutvärderingarna förekommer ständiga kontakter mellan lärare och studenter och en god och öppen anda råder.

Alla tre tillsvidareanställda historielärare är män. Genusperspektiv beaktas i teori- och metodkurserna redan från nybörjarnivån och finns företrätt i kurslitteraturen.

Internationalisering i betydelsen internationellt studentutbyte har hittills knappast förekommit. Internationella perspektiv på C- och D-nivåerna är inte heller särskilt vanligt förekommande. Däremot anlitas gästföreläsare i

utbildningen i stor utsträckning och dessa kommer från både andra svenska lärosäten och andra länder. Inom Europaprogrammet finns krav på utlandsstudier.

Bedömargruppens rekommendationer

Historieundervisningen vid Högskolan på Gotland kännetecknas av lärarnas ansträngningar att föra in teori och metod i utbildningen redan på ett tidigt stadium. Detta förefaller uppskattas av studenterna och är enligt vår mening positivt. Ämnet har väl meriterade och forskande lärare. Institutionens ämnesbredd förefaller utnyttjas på ett positivt sätt och högskolans begränsade storlek på lärarsidan kompenseras i viss mån av externa gästföreläsare.

För att vidareutveckla grundutbildningen bör ett antal åtgärder vidtas:

- Institutionen behöver en strategi för hur man ska hantera den kommande, stora ökningen av antalet studenter på högre nivåer. Framför allt kan lärarresursen behöva ses över.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är otillfredsställande.

Karlstads universitet

Profil: allmän, regional, ekonomisk
Tillsvidareanställda lärare 2001: 6 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: –
varav övriga disputerade lärare: 2 m
varav adjunkter: 4 m
Forskarassistenter: –

Totalt antal studenter 2001: 197 kv, 167 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 79
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 37
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 13
Helårsstudenter på D-nivå: 7
C-uppsatser som examinerats 2001: 37
D-uppsatser som examinerats 2001: 7

Bedömargruppens intryck

Organisatoriska, ämnesmässiga och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet i Karlstad ingår i en av universitetets tio storinstitutioner, nämligen Institutionen för samhällskunskap. I institutionen ingår ytterligare nio ämnen, varav ett är ekonomisk historia som är organisatoriskt integrerat i historieämnet. Varje ämne har ett ämnesråd med lärar- och studentrepresentanter som lägger fram förslag på bland annat kursplaner, vilka sedan fastställs formellt av institutionsnämnden eller prefekten. Ämnets självständighet är på så sätt relativt stor. Även när det gäller hanteringen av de ekonomiska resurserna har man eget ansvar.

Historia tillhör en samhällsvetenskaplig institution och institutionens lärare verkar också känna samhörighet med samhällsvetenskaperna. Den gästprofessor (30 procents tjänstgöring) som snart har tillbringat tre år i Karlstad verkar ha bidragit till detta genom sin forskningsinriktning.

Cirka 60 procent av de sammanlagt drygt 360 historiestudenterna läser inom ramen för lärarutbildningen. Detta har lett till att didaktik getts en central plats i utbildningen. Studenter på fristående kurs deltar också i didaktikkurserna, även om de inte examineras på dem. En ytterligare tyngdpunkt för ämnet är regional- och lokalhistoria. Samverkan med regionen när det gäller utbildnings- och forskningsprojekt är enligt självvärderingen omfattande och växande.

Antalet studenter på C-nivå har sjunkit kraftigt mellan 2000 och 2001, från 58 till 30. D-nivån har ett lägre, men förhållandevis konstant antal studenter.

Historieämnet erbjuder grundutbildning i historia och ekonomisk historia från A- till D-nivå. Dessutom medverkar historieämnet i mångvetenskapliga kurser inom universitetet, framför allt inom lärarutbildningen, men också i miljövetenskap.

När Högskolan i Karlstad fick universitetsstatus år 1999, fick man också generell rätt att inrätta forskarutbildning. Universitetet har sedan dess valt att inrätta forskarutbildning i fem av institutionens ämnen, dock inte i historia.

Det förefaller finnas flera orsaker till att historia inte har forskarutbildning, bland annat har stabiliteten i lärargruppen varit bristande och man var under flera år beroende av tillresande lärare.

Liksom på övriga lärosäten har resurserna per student minskat under de senaste åren även i Karlstad. De ekonomiska förutsättningarna för att driva just historieämnet tycks dock inte ha förändrats markant. Institutionen har valt att avveckla arkeologi och etnologi, för vilka historieämnet tidigare hade ansvar, i stället för att minska resurserna generellt.

De infrastrukturella förhållandena tycks goda. Det finns ett regionalt arkiv och landsarkiv i närheten, vilket gör det möjligt att använda källmaterial redan tidigt i utbildningen. Tillkomsten av det nya biblioteket har, förutom att det medfört en attraktiv miljö, ökat antalet datorarbetsplatser och tillgången till databaser. Studenterna efterlyser dock fortfarande fler grupprum.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

A-nivån består av kronologiska översiktskurser. I kursplanen anges också att studenterna ska nå insikt om de betingelser under vilka historia produceras. Detta sker huvudsakligen inom ramen för s.k. studiegrupper: Studenterna delas in i studiegrupper om fyra till sex personer som är desamma under hela terminen. Grupperna bearbetar olika frågeställningar och redovisar sina svar i diskussionsprotokoll. Som stöd för sitt arbete har grupperna ”mentorer” – lärare i ämnet – som de kan vända sig till vid behov. Lärarstuderande och studenter på fristående kurs samläser, men separeras i studiegrupperna. Modellen tycks enligt vår bedömning ge goda möjligheter till kunskapsfördjupning och träning i kritisk observans. Det här och andra moment tillgodoser också behovet av träning i muntlig och skriftlig färdighet.

Lärarna framhåller att de stora skillnaderna i förkunskaper mellan olika studenter är ett problem. De bästa studenterna är utomordentligt bra, medan många har problem framför allt med att uttrycka sig skriftligt. Detta är en av anledningarna till den ovan beskrivna satsningen på färdighetsträning.

B-kursen innehåller en metodkurs, en probleminriktad ekonomisk-historisk kurs, en valfri tematisk fördjupning och en uppsats. På C- och D-nivåerna, som fordrar tiopoängsuppsatser, skärps successivt kraven på teori och metod.

Seminarierna från och med C-nivå äger normalt rum kontinuerligt under terminen, med en koncentration i slutet för att ge så många studenter som möjligt tillfälle att få sina uppsatser ventilerade. För varje uppsats utses en handledare och två examinatorer, vilket ger goda förutsättningar för en rättvis bedömning. Uppsatsämne kan väljas fritt efter diskussion med handledaren, som ska garantera att uppgiften är genomförbar. Studenterna får under metodkursen information om vilka krav som gäller för uppsatserna. Det framgick varken av självvärderingen eller under platsbesöket hur kraven för C- och D-nivåerna skiljer sig åt.

Sammantaget får Karlstadsstudenterna mycket lärarledd undervisning av varierande slag, dock med en, enligt några studenter, alltför stark betoning på föreläsningar under den första terminen. När det gäller handledningen beskrivs lärarnas tillgänglighet som stor redan från A-nivå.

Examinationsformerna skiljer sig åt mellan de olika nivåerna. På A-nivå är det vanligt med salsskrivningar men där förekommer, liksom på övriga nivåer, även PM, hemtentamen och argumenterande papers.

Ämnets resultat uttryckta i prestationsgrad verkar tillfredsställande på alla nivåer. Man delar dock med andra lärosäten problemen med att få igenom studenterna på D-nivån. Antalet uppsatser som examinerats på C-nivå är emellertid förhållandevis stort och har ökat under det senaste året, något som skett även på D-nivå.

För närvarande finns förhållandevis många studenter på C-kursen men betydligt färre på D-nivå och detta är en nackdel när universitetet nu planerar att inrätta forskarutbildning även i historia. Även om det är både möjligt och önskvärt att rekrytera ett antal framtida doktorander från andra lärosäten, är det nödvändigt att samtidigt skapa ett större rekryteringsunderlag internt.

Fem doktorander – ingen egen forskarutbildning

Ämnet har fem forskarstuderande varav tre är antagna vid Göteborgs universitet och delfinansierade av Karlstads universitet och två är formellt antagna i andra ämnen vid Karlstads universitet. Ambitionen bland lärarna och hos fakultetsledningen är att historia ska bli nästa forskarutbildningsämne inom institutionen. En gästprofessor har engagerats med uppgift att handleda doktoranderna och att bidra till utarbetandet och genomförandet av forskningsprojekt som ett led i denna utveckling. En ansökan om ett större tvärvetenskapligt projekt, Värmländsk identitet, kommer inom kort att lämnas in till Riksbankens jubileumsfond.

Historieämnet har sedan 1992 ett högre seminarium. I anslutning till detta har tidigare vissa forskarkurser ”utlokaliserats” från Göteborg till Karlstad. Idag leds seminariet av ämnets gästprofessor.

Lärarna deltar i olika internationella nätverk med noder i Norge, USA, Tyskland och Indien. En utveckling som verkar lovande är en planerad nordisk forskarskola tillsammans med universiteten i Oslo, Ålborg och Åbo eller Helsingfors. Särskilt samverkan med Oslo förefaller värd att utveckla. Inom ramen för EU:s Linnaeus-Palme-projekt är en indisk gästlektor kontrakterad för sex veckor under våren 2003. Lärare från Karlstad kommer under läsåret 03/04 att undervisa motsvarande tid vid det indiska universitetet.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenterna har representation i institutionsnämnd, ämnesråd och andra beslutande/beredande organ vid universitetet. Enligt lärarna är det dock svårt att rekrytera studentrepresentanter, trots en god stämning inom ämnet och institutionen.

Kursutvärderingar genomförs konsekvent. Den modell för kursutvärderingar som tillämpas har utarbetats i samverkan med studentkåren, men förefaller inte ha slagit igenom helt, även om allvarliga klagomål på utbildning och undervisning tycks leda till snabba reaktioner från ämnet och institutionen.

Ämnet har medverkat i ett nationellt bedömningsprojekt av uppsatser på C-nivå som tillkommit som ett resultat av de årliga studierektorsmötena. Man medverkade även i ESO:s projekt om C-uppsatser.

Lärarnas möjlighet till forskning varierar. Arbetstidsavtalet anger att 20 procent av totalarbetstiden ska avsättas för kompetensutveckling inklusive egen forskning. Ibland kan lärarnas undervisning planeras så att denna tid kan utnyttjas under längre sammanhängande perioder, men för det mesta tillåter inte arbetsbelastningen detta. Enligt vår uppfattning är denna situation inte tillfredsställande.

Jämställdhet och internationalisering

Inom institutionen är man medveten om att den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är ett problem och man säger sig ha för avsikt att ”inom en snar framtid åtgärda denna brist”. Ett problem i sammanhanget är att samtliga de nuvarande doktoranderna är män, och om dessa efter disputationen börjar arbeta som historielärare i Karlstad, vilket man hoppas på från ämnets sida, kommer knappast könsfördelningen att förbättras.

Genusperspektivet i utbildningen förefaller rimligt tillgodosett i grundutbildningen på A- och B-nivåerna.

Kursinnehållet behandlar internationella förhållanden i ungefär samma utsträckning som vid andra lärosäten. Något studentutbyte med andra universitet inom ramen för Erasmus eller andra utbytesavtal tycks för närvarande inte förekomma, med undantag för ett samarbete med ett studiecenter i Indien. Denna samverkan är tänkt att leda till lärarutbyte och ökad studentrörlighet.

Bedömargruppens rekommendationer

Vi finner att grundutbildningen i historia i huvudsak tycks fungera väl vid Karlstads universitet. Studiegrupperna inom A-nivån är *ett* exempel på hur knappa resurser kan användas effektivt. Undervisningen och examinationen förefaller varierade och leder till rimliga resultat. Forskningsanknytningen har väsentligt förstärkts genom den adjungerade professorn.

Enligt vår uppfattning bör ämnet konsolideras ytterligare och då behöver ett antal åtgärder vidtas:

- En professor i historia bör anställas, som kan bidra till den vidare utvecklingen av grundutbildning, forskning och handledning.
- Dessutom behövs ytterligare åtminstone en lektor rekryteras, som helst bör vara docentkompetent.

- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyrekryteringar.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Samarbetet för att utveckla en nordisk forskarskola bör fortsätta.
- Det internationella studentutbytet bör utvecklas inom grundutbildningen.
- Kursutvärderingspraktiken bör förankras bättre.

Linköpings universitet

Profil: social, lokal, kultur
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 9 m
varav professorer: 1 kv
varav docentkompetenta lektorer: 5 m
varav övriga disputerade lärare: 3 m
varav adjunkter: 1 m
Forskarassistenter: 1 kv
Antal doktorander 2001: 2 kv, 6 m
Antal disputationer 1998–2001: –

Antal studenter 2001: 603 kv, 399 m
Helårsstudenter[4] *på A-nivå 2001*: 40
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 23,50
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 19
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 4
C-uppsatser som examinerats 2001: 37
D-uppsatser som examinerats 2001: 17

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet är ett av de största grundutbildningsämnena vid Linköpings universitets filosofiska fakultet. Det spänner över ett vitt fält, men har en socialhistorisk förankring genom en professur med denna inriktning. Även lokalhistoria och kulturhistoria är väl företrädda områden.

Lärarstudenterna utgör ungefär en tredjedel av det totala antalet historiestudenter. Övriga läser historia antingen som fristående kurs på A- till D-nivå eller inom ramen för olika program, i första hand det Kulturvetenskapliga programmet. Linköpings universitet är som helhet ett utpräglat programuniversitet.

Sambandet mellan grundutbildning och forskarutbildning har vid Linköpings universitet en annan struktur än den traditionella. Forskarutbildningen är organiserad i tvärvetenskapliga teman. Man disputerar inte i ett ämne utan i ett tema. Grundutbildningen vid filosofisk fakultet är däremot i huvudsak ämnesinriktad. Viss ämnesinriktad grundutbildning och all forskarutbildning har sammanförts i storinstitutionen Tema. Storinstitutionen, som har ca 350 anställda och leds av en prefekt med övergripande personal- och budgetansvar, rymmer sex basenheter. Varje basenhet förestås av en temaansvarig med delegerat ansvar för budget, arbetsfördelning etc. inom sitt område.

Historia är en basenhet som rymmer grundutbildning i historia, Tema Q (kulturarv och kulturproduktion), Centrum för lokalhistoria (kontaktverksamhet gentemot exempelvis skola och museer) och forskarskolan Civitas. Den senare drivs som försöksverksamhet. För grundutbildningen i historia svarar en studierektor och en biträdande studierektor, vilken har ett särskilt ansvar för lärarutbildningen. Tema Q, Civitas och Centrum för lokalhistoria leds av var sin föreståndare inom ramen för den större basenheten.

---

[4] Uppgifterna om helårsstudenter avser endast studerande på fristående kurs.

Forskarskolan Civitas skapades 1997 för att ge den ämnesinriktade grundbildningen i historia, filosofi och sociologi direktkontakt med forskarutbildningen. Med samma syfte bildades nyligen Tema Q (Kulturarv och kulturproduktion). Inom detta tema samlas forskarutbildningarna inom ett antal kulturinriktade ämnen (historia, litteraturvetenskap, idéhistoria, kultur-, samhälls- och mediagestaltning) inom en sammanhållen organisation. I nuläget hör Tema Q organisatoriskt till tre huvudmän: ITUF (Campus Norrköping), Tema (Campus Linköping) och filosofiska fakulteten. Tema Q:s, liksom historieämnets, organisatoriska hemvist är för närvarande under utredning.

Grundutbildningen finansieras genom anslag för fristående kurser (inklusive distansutbildning i samverkan med Uppsala, Växjö och Umeå), lärarutbildning, det Kulturvetenskapliga programmet samt ytterligare ett antal program där ämnet ingår. Lärarutbildningen svarar för en stor andel av finansieringen och en del av dessa medel kommer även utbildningen på fristående kurs till godo.

Ämnet har under ett antal år haft ett överintag av studenter på grund av den lokala platsgaranti som basenheten har fattat beslut om. Studentpopulationen är nu därför stor och heterogen, och många har dåliga förkunskaper i svenska. Undervisningsvolymen per student har kunnat bevaras under de senaste åren tack vare ett tidigare ackumulerat överskott,

Forskarutbildningen får sina anslag inom ramen för de olika TEMA som doktorander med grundutbildning i historia antas till, samt via forskarskolan Civitas. En inte obetydlig del av forskningen och några tjänster inom basenheten historia finansieras med hjälp av externa medel som sammanlagt uppgått till 20 à 30 procent av den totala budgeten, men som minskat under det senaste året.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Utbildningen på A-nivå är huvudsakligen kronologisk, men innehåller också textseminarier med diskussioner om metod och källkritik. På B-nivå tillkommer en mer systematisk metodundervisning med seminarier och uppsatsarbete. C- och D-nivåerna tillför vetenskapsteori och uppsatser om tio poäng för vardera nivån.

Den lärarledda undervisningens omfattning är tämligen stor, med en relativt hög andel gruppundervisning på B- och C-nivåerna. Även lärarnas handledningsinsats på de högre stadierna är förhållandevis omfattande: ”Så mycket man orkar”, enligt studenterna.

De flesta studenter som bedömargruppen mötte uppfattade uppläggningen av grundutbildningen som givande och uppskattade i synnerhet den metodiska och teoretiska progressionen från B-nivå och uppåt. En orsak uppgavs vara den tvärvetenskapliga profilen, som medför att man hämtar inspiration från olika vetenskaper. Bedömargruppen fick kommentarer som ”utbildningen blir ett redskap för förändring av världen” och ”utbildningen

är identitetsskapande". Men alla studenter var inte lika entusiastiska. Lärarstudenterna hade mindre förståelse för flera av de teoretiska inslagen och saknade en mer genomtänkt anknytning till den egna framtida lärarsituationen (inklusive didaktik).

Friheten att välja inriktning på de högre stadierna är enligt studenterna stor. Här finns ett varierat utbud av specialkurser och erbjuds många möjliga uppsatsämnen, där lärarnas olika specialområden representeras. Bedömningen av uppsatserna underlättas genom lärarnas återkommande bedömningsdiskussioner i syfte att åstadkomma samsyn.

Studenterna inom basenheten historia verkar enligt vår uppfattning få en teoretisk och metodisk skolning som ger dem goda möjligheter att utveckla ett kritiskt tänkande och få insikt i aktuell historieforskning, men den organisatoriska strukturen försvårar samarbetet mellan grundutbildningen och forskarutbildningen.

För att förstärka grundutbildningens forskningsanknytning har lärarna inom basenheten – i avsaknad av egen forskarutbildning – organiserat ett Högre seminarium, med frivilligt deltagande. Till detta seminarium, liksom till seminarierna inom forskarskolan Civitas, är studenter på C- och D-nivå välkomna. Att erbjuda grundutbildningens studenter dessa möjligheter är mycket positivt, enligt vår uppfattning.

Lärare och forskare med sin tjänstgöring förlagd till forskarutbildningen inom de olika Tema svarar för enstaka undervisningstillfällen inom grundutbildningen. Detta sker inte på något systematiskt sätt, utan på lärarnas/forskarnas egna initiativ. Likaså förefaller samarbetet mellan Historia och de olika Tema även i övrigt att äga rum på ett mer slumpmässigt sätt.

Genomströmningen i termer av prestationsgrad är förvånansvärt hög och överproduktion förekommer på både A- och B-nivåerna. Detta beror delvis på det ovannämnda överintaget och är inte nödvändigtvis positivt. På C- och D-nivåerna är genomströmningen mer varierande, men fortfarande ofta hög.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Forskarutbildningen vid filosofisk fakultet är i huvudsak organiserad inom ramen för särskilda tematiska forsknings- och forskarutbildningsorganisationer. Inom flera av dessa tvärvetenskapliga miljöer återfinns doktorander med grundutbildning i historia. De upplever att de inom forskarutbildningen har en klar ämnesidentitet.

År 1997 påbörjades en försöksverksamhet genom forskarskolan Civitas, för vilken basenheten historia sedan december 2001 har ett administrativt ansvar. Här finns sammanlagt sju forskarstuderande, varav två från sociologi, två från filosofi och tre från historia. Ett nytt tema med en närmare anknytning till grundutbildningen i kulturinriktade ämnen inklusive historia – Tema Q – är under uppbyggnad. Inom basenheten har man anställt en ny professor med

ansvar för Tema Q. Inom temat återfinns fem doktorander med historia som huvudämne i grundexamen.

En student från Linköpings universitet är dessutom antagen till den nationella forskarskolan i historia.

Inom temaenheterna finns ett gemensamt seminarium och gemensamma kurser om sammanlagt 20 poäng, medan övriga kurser normalt är ämnesspecifika. Även inom Civitas finns ett gemensamt seminarium och dessutom kan historiedoktoranderna delta i och lägga fram texter inom ramen för historieenhetens Högre seminarium.

Doktoranderna inom Civitas har tillgång till både handledare och biträdande handledare. Dessutom kan hela kollegiet inom enheten bidra med sin kompetens. Det förefaller således som om dessa doktorander har en gynnsam position. Men enligt vårt intryck är miljön fortfarande begränsad och den skulle behöva stärkas.

Inom Tema Q finns, menar vi, en potential att på ett för den filosofiska fakulteten nytt sätt anknyta forskning och forskarutbildning närmare till grundutbildningen, bland annat i historia. Bedömargruppen ser klara fördelar med Tema Q för historieämnets del. Doktoranderna är finansierade från början och följer en väl utstakad bana med goda resurser. Vidare är riksrekryteringen ett positivt inslag som bidrar till den akademiska rörligheten inom ämnet.

Att Tema Q är anknutet till både Linköping och Norrköping (ITUF) kan dock upplevas som ett problem.

Samtliga doktorander i historia inom Civitas har 80 procent egen forskning inom sina anställningar och 20 procents institutionstjänstgöring inom basenheten Historia. Flera av historiedoktoranderna inom Tema Q har eller kommer att få liknande villkor. För undervisning och handledning som man utför inom grundutbildningen tilldelas varje doktorand en särskild pedagogisk mentor – en modell som måste betecknas som utmärkt.

Ingen historiedoktorand inom Civitas eller Tema Q har ännu disputerat.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenterna ska vara representerade i olika beredande och beslutande organ. Den viktigaste påverkanskanalen för historiestudenterna är ämnesnämnden. De studenter som vi resonerade med menade dock att alltför få studenter frivilligt tar på sig representationsuppdrag och att studentinflytandet i denna nämnd därför nu fungerar dåligt.

Ansvaret för kursutvärderingar ligger på ämnet. Enligt självvärderingen är studenternas intresse för att delta högst varierande och de studenter som bedömargruppen mötte höll med. De konstaterade dock samtidigt att kursutvärderingar inte alltid genomförs. Då det sker, förekommer knappast någon återkoppling, vilket i sin tur ytterligare minskar studenternas intresse för att medverka. Samtidigt beskrivs stämningen mellan lärare och studenter som god. Det är lätt att framföra synpunkter till lärarna direkt.

Enheten har deltagit i ett antal utvärderingar under de senaste åren och kunnat dra nytta av dessa för sin utveckling. Det är tydligt att den diskussion som nu förs om historieämnets framtid är påverkad av debatten om relationen mellan temaforskningen och grundutbildningen.

Basenhetens lärare är högt meriterade men deras möjligheter till egen forskning och annan kompetensutveckling begränsas av enhetens ekonomiska situation och den stora undervisningsmängden. Även enhetens professor har svårt att hinna utnyttja det forskningsutrymme som hon har rätt till. Lärarna har en tung arbetsbörda. Enligt uppgift utför de dock inte någon schemalagd övertid.

Genus och jämställdhet

Genusperspektivet i utbildningen kommer in på ett integrerat sätt, med en viss betoning på mansforskning, i teorimomenten från och med i synnerhet C-nivå, men det uppmärksammas även tidigare. Inom forskarutbildningen har perspektivet renodlats i Tema Genus, där också historiker är företrädda. Könsfördelningen bland ämnets lärare är ojämn, med en kraftig dominans av män. Även bland doktoranderna är männen flest.

Internationalisering och internationellt utbyte

Internationalisering är inte något framträdande drag inom grundutbildningen. Utbytesavtal finns med universitet i Tyskland, Storbritannien, Italien och Spanien, men antalet svenska historiestudenter som studerar utomlands är försvinnande litet. Vissa insatser för att öka utbytet görs från enheten. En internationell masterkurs planeras exempelvis, och man medverkar i särskilda kurser för utländska studenter. Historieämnet ansvarar för fyra internationella kurser vid fakulteten.

Bedömargruppen har inte möjlighet att uttala sig om graden av internationella inslag i forskarutbildningen eftersom bilden av denna är så splittrad.

Bedömargruppens rekommendationer

Vi finner att grundutbildningen ger en god metodisk och teoretisk grund, förmedlar förmågan till kritiskt tänkande och därmed ger studenterna bra förutsättningar för studier på högre nivåer. Ett par åtgärder bör emellertid genomföras för att utveckla verksamheten ytterligare:

- Ämnet skulle vinna på att stärka det formella studentinflytandet, både i fråga om representationen i beslutande och beredande organ och i fråga om genomförande och uppföljning av kursutvärderingar.
- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.

Linköpingsmodellen försvårar grundutbildningens forskningsanknytning, eftersom organisationen är tudelad och lärarna har sin tjänstgöring antingen inom en tvärvetenskaplig forsknings- och forskarutbildningsenhet eller inom

grundutbildningen. De initiativ som tagits för att överbrygga gränserna mellan nivåerna ser bedömargruppen som positiva: det högre seminariet, forskarskolan Civitas och Tema Q.

- Vi gör bedömningen att en organisation som för samman grundutbildning och forskning/forskarutbildning på ett tydligare sätt skulle vara en vinst för både grund- och forskarutbildning.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare och doktorander är inte tillfredsställande och bör beaktas vid framtida nyanställningar/antagningar till forskarutbildning.

Luleå tekniska universitet

Profil: naturresurs, energi, miljö
Tillsvidareanställda lärare 2001: 5 m
varav professorer: 2 m (varav 1 adjungerad)
varav docentkompetenta lektorer: –
varav övriga disputerade lärare: 2 m
varav adjunkter: 1 m
Forskarassistenter: –
Antal doktorander 2001: 1 kv, 1 m
Antal disputationer 1998–2001: –

Antal studenter 2001: 68 kv, 53 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 17,51
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 15,50
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 10
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 6
C-uppsatser som examinerats 2001: 20
D-uppsatser som examinerats 2001: 10

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

I Luleå är historia ett ämne där samverkan sker med ett flertal andra discipliner. Det är en samverkan som både illustreras och förstärks av ämnets inplacering i universitetsorganisationen.

Ansvaret för historieämnet har skiftat under årens lopp och delas för närvarande mellan två fakulteter – den tekniska och den filosofiska. Grundutbildningen hörde tidigare till Institutionen för pedagogik och ämnesdidaktik och flyttades över till Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap (IES) i januari 2000. Här tillhör den ännu så länge Avdelningen för statsvetenskap, historia och geografi (SHG) – en av nio avdelningar inom institutionen. Forskarutbildning erbjuds sedan vårterminen 1993 i ämnet teknikhistoria vid den tekniska fakulteten.

Enligt bedömargruppen är det tydligt att historieämnet inte riktigt funnit sina former, att man fortfarand befinner sig i en uppbyggnads- och förändringsprocess. För närvarande pågår en organisationsöversyn inom universitetet som bland annat innebär att grundutbildningen i historia i framtiden kommer att ingå i en större avdelning tillsammans med nationalekonomi och rättsvetenskap. Samtidigt utvecklas ett antal tvärvetenskapliga kunskapsområden, s.k. arenor. Dessa innebär en öppen ingång för studenterna till ett antal breda ämnesområden, där man får ut olika examina beroende på hur man snitslar sig fram mellan olika kurser. Historieämnet – i första hand teknikhistoria – kommer att ingå i flera sådana arenor.

Den mångvetenskapliga samverkan som förekommer öppnar möjligheter för synergier. Ämnets fasta lärarresurs uppgår våren 2002 till totalt fem personer. Denna förstärks dels i och med att man inom avdelningen har ett antal ämnesövergripande kurser inom forskarutbildningen och en ämnesövergripande seminarieserie, dels genom att man använder lärare från näraliggande ämnen vid vissa uppsatsseminarier samt i D-nivåns teori- och metodkurs. Dessutom finns två forskarskolor inom universitetet, där vissa medel och viss

undervisning till doktorander erbjuds. Ämnets företrädare vill därför inte riktigt ställa upp på att man utgör en liten miljö. ”Det beror på hur man definierar miljö.”

Ämnet tilldelas medel från två fakulteter. Filosofisk fakultet står för anslagen till grundutbildningen och teknisk fakultet skjuter till medel för två doktorandtjänster inom ämnet teknikhistoria. I nuläget är professorn i teknikhistoria anställd med stöd av externa medel och enligt prodekanus har teknisk fakultet inte några planer på att avsätta interna medel till just den här anställningen. Detta är, enligt bedömargruppens uppfattning, beklagligt. En fakultetsfinansierad professor behövs för att garantera stabiliteten i ämnet. Även doktorandernas resor och konferensdeltagande finansieras av externa medel.

Av självvärderingen framgår att de ekonomiska resurserna för grundutbildningen har försämrats under den senaste tioårsperioden. Skälen till detta är att studentpengen inte har höjts i takt med den allmänna kostnadsutvecklingen, att lönekostnaderna har ökat i och med att fler disputerade lärare anställts och att sättet att beräkna de universitetsgemensamma kostnaderna förändrades år 1999. Resultatet har blivit ett ekonomiskt underskott för både avdelningen och ämnet. ”Nu gnager vi på benen …” I nuläget diskuteras förändringar i pedagogik, kursutbud och eventuellt även personalminskningar för att komma till rätta med de ekonomiska problemen.

Undervisningslokaler och övriga lokaler beskrivs av både studenter och doktorander som ändamålsenliga. Doktoranderna har egna rum och datorer och sitter i lokalerna blandade med doktorander från andra ämnen. Bedömargruppen uppfattar den här infrastrukturen som föredömlig. Biblioteksservicen är enligt doktoranderna ”otroligt bra”, med bland annat inlåningsrättigheter från landsarkivet. Även i självvärderingen beskrivs biblioteket som en stark resurs. Samtliga studenter som bor på campus har nätverksuppkoppling till universitetets interna nätverk från sina bostäder.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Grundutbildningen i historia beskrivs som pyramidformad, med bredd i framförallt A-kursen och ökad profilering ju högre upp i studierna man kommer. Undervisningen bedrivs i huvudsak på svenska (en fempoängskurs i Postcolonial History erbjuds på engelska) och med hjälp av svensk kurslitteratur som kompletteras med artiklar på engelska. De studenter som läser historia i Luleå kommer i första hand från norra Sverige och läser antingen inom lärarutbildningen eller på fristående kurs. I synnerhet den valbara kursen i Teknikhistoria är populär. Efter avslutad grundutbildning har de flesta studenterna hittills valt att antingen läsa vidare i andra ämnen eller att börja arbeta som lärare.

A-kursen uppfattar studenterna som strukturerad och välordnad, med föreläsningar 2–3 gånger i veckan och en enskild skrivuppgift. Här ingår tre kronologiska fempoängskurser och en valbar fördjupningskurs. Historieve-

tenskaplig teori och metod är integrerad i en av de kronologiska kurserna. På den här nivån är perspektivet globalt och det är mycket som ska hinnas med. Det är enligt studenterna en krävande kurs med få tillfällen för diskussion. Men med ämnets ”mycket tillgängliga” lärare tar sig de flesta igenom kursen ändå. Studieavbrott och studieuppehåll är enligt självvärderingen inte särskilt vanliga på A- och B-nivå.

Undervisningen i historievetenskaplig teori och metod sker på B-nivå med utgångspunkt i fyra avhandlingar som studenterna läser inom området Nordisk social- och kulturhistoria. Här ingår även en kurs som handlar om geopolitik och kulturmiljöer och en annan på temat ekonomisk utveckling. Examinationen är muntlig och sker ibland i grupp. De studenter som läser på fristående kurs avslutar den här nivån med en B-uppsats. Idag hotas dock B-uppsatsen av ämnets ekonomiska problem. En diskussion förs om att antingen ta bort uppsatsen helt eller att dra ner på både kravnivå och handledningsresurs. Detta skulle enligt bedömargruppen vara beklagligt, dels eftersom sådana åtgärder kan återverka även på C- och D-uppsatserna och på genomströmningen på dessa nivåer som i självvärderingen beskrivs som låg redan nu, dels eftersom teori- och metodinslagen i grundutbildningen ser ut att vara begränsade redan nu.

Studenternas aktiva medverkan i undervisningen ökar ju länge i studierna man kommer. På C- och D-nivåerna utgörs undervisningen till stora delar av seminarier. Här läser man en uppsatskurs, en metodkurs och en valbar temakurs på respektive nivå.

Både studenter och lärare bekräftar att ämnet är undervisningstungt. Att satsa relativt många undervisningstimmar är dels ett pedagogiskt val som avdelningen gjort, dels uppfattas det som något av en nödvändighet, eftersom studenternas förkunskaper är mycket varierande, flera har inte läst historia på gymnasiet.

Uppläggningen av uppsatsarbetet bestäms i samråd mellan student och handledare. Som underlag för uppsatserna används i första hand svenska primärkällor. I Luleå skiljer man mellan handledning och seminarieledarskap – handledare och seminarieledare är olika personer.

Något internationellt utbyte existerar i princip inte inom grundutbildningen. Detta beror enligt lärarna i första hand på att studenterna inte är intresserade. De studenter som bedömargruppen mötte uppfattade emellertid inte att alla studenter har reella möjligheter att läsa utomlands. Bedömargruppen konstaterar att varken lärare eller institutionsledning uttrycker några direkta idéer eller planer för hur det internationella utbytet inom grundutbildningen ska kunna utvecklas. Detta är en tydlig svaghet i grundutbildningen. Ett regionalt fokus mot Nordskandinavien, med t.ex. möjligheter för studenterna att specialisera sig inom ”Barents historia” på C-nivå, innebär dock att ett både mångkulturellt och multietniskt perspektiv tillförs grundutbildningen. Bedömargruppen skulle gärna se att detta perspektiv förstärktes ytterligare.

Avdelningen satsar uttalat på kontakterna med det omgivande (när)samhället. Avdelningens professor i teknikhistoria fick år 2000 universitetets pris ”för förnämlig insats till gagn för samverkan med omvärlden”. Historieämnet medverkar bland annat i universitetets föreläsningsserie Kulturuniversitetet som erbjuds allmänheten.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Inom avdelningen är övergångsmöjligheterna mellan grund- och forskarutbildning i historia mycket begränsade. Grund- och forskarutbildning har funnits på samma avdelning i bara två år och forskarutbildning erbjuds inom ämnet teknikhistoria. Detta ämne har funnits inom den tekniska fakulteten sedan början av 1980-talet. I det utvecklingsarbete som pågår ingår att sammanföra de båda utbildningarna, och utgångspunkten är då att den existerande forskningsprofilen ska bibehållas. Den teknikhistoriskt inriktade forskarutbildningen ska sätta en tydligare prägel på grundutbildningen i historia.

Den övergripande inriktningen mot naturresurser, energi och miljö är gemensam för SHG och ytterligare en avdelning inom institutionen. Detta är en forskningsmiljö som doktoranderna upplever som kreativ. Dock menar man att det avdelningsövergripande seminariet ännu så länge mest har kommit att handla om statsvetenskap och nationalekonomi. Möjligheterna till specialisering utanför denna profil beskrivs i självvärderingen som små.

Ämnets första doktorand påbörjade forskarutbildningen vårterminen 1999. I mars 2002 anställdes ytterligare en, efter ett rekryteringsförfarande som lockade totalt åtta sökande. Innan ämnet får en fakultetsfinansierad professur anser lärarna att det knappast är möjligt att expandera forskarutbildningen ytterligare. Möjligen kan ämnet komma att tilldelas ytterligare någon doktorandtjänst inom ramen för det universitetsgemensamma arenasamarbetet. De båda doktorander som nu är anställda har 20 procents institutionstjänstgöring. Både doktorander och lärare förväntar sig att dessa två blir kvar som lärare och forskare vid avdelningen efter disputation.

För en doktorsexamen om 160 poäng krävs 60 kurspoäng. Det är mer än vad som krävs vid de flesta andra historieinstitutioner i landet. Hälften av dessa kurspoäng ska utgöras av obligatoriska kurser. Övriga kurser är läskurser som ges internt inom universitetet och doktoranderna uppfattar kursutbudet som alltför litet. De skulle vilja ha fler kurser i teknikhistoria att välja mellan, och de skulle vilja ha kurser tillsammans med andra doktorander i teknikhistoria. Bedömargruppen instämmer. Ett större kursutbud och en mer omfattande extern samverkan inom forskarutbildningen skulle vara önskvärd.

I nuläget har avdelningen ett samarbete med KTH som innebär att doktoranderna i Luleå har möjlighet att delta i seminarieverksamheten vid KTH och även lägga fram avhandlingsavsnitt för behandling där. I dagsläget har man inget samarbete med utländska universitet.

En individuell studieplan har upprättats för båda doktoranderna och underställts institutionens prefekt. Doktoranderna avgör själva om de vill skriva både licentiatuppsats och doktorsavhandling, båda skriver monografier på svenska. Själva avhandlingsarbetet sker parallellt med kursläsningen.

De ämnesövergripande kontakterna inom universitet verkar vara väl utvecklade, med till exempel två interna forskarskolor som bidrar med både kursutbud och vissa medel för finansieringen av de båda doktoranderna i teknikhistoria.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Student- och doktorandrepresentanter ingår i både den filosofiska fakultetsnämnden och i institutionsstyrelsen Däremot är inte historiestudenterna representerade i programråd och först nyligen har studentkåren ändrat sina stadgar så att det blivit möjligt även för studenterna på fristående kurs att bli medlemmar. Något doktorandråd känner inte doktoranderna till. Istället för denna sortens institutionaliserade kanaler för inflytande framhåller såväl studenter, doktorander som lärare de informella påverkansmöjligheterna.

Bedömargruppen inser att med det goda arbetsklimat som tycks kännetecknа avdelningen blir det naturligt med informella kontakter mellan anställda och studerande, men konstaterar samtidigt att den dag då problemen inte går att lösa med enskilda samtal behöver det även finnas formella och välfungerande organisatoriska lösningar för student- och doktorandinflytande.

Ett område inom grundutbildningen som fokuserats i avdelningens gemensamma kvalitetsarbete under senare år är studenternas uppsatsskrivande. Man har bland annat tagit fram ett PM om uppsatsarbetet och ett PM om bedömningen av uppsatsen. Dessutom görs försök med gemensamma lärarbedömningar.

Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att enligt såväl självvärdering, studenter som doktorander finns ett genus- och klassperspektiv i både grund- och forskarutbildning. Inom forskarutbildningen finns dessutom en universitetsgemensam kvinnlig forskarskola vars syfte är att öka andelen kvinnliga ledare inom Luleå tekniska universitet. Fortfarande är dock samtliga tillsvidareanställda lärare män och detta ser bedömargruppen som problematiskt.

Kursutvärderingar utgör en del av underlaget inför ämnets utvecklingsarbete och inom grundutbildningen genomförs både skriftliga och muntliga sådana. Bedömargruppen ifrågasätter användandet av muntliga kursutvärderingar, eftersom sådana både riskerar att bli ostrukturerade och inkonsekventa, och bristen på anonymitet kan göra det svårt för enskilda studenter att framföra åsikter om lärare och undervisning.

Lärarnas kompetensutveckling utgör en annan del av kvalitetsarbetet. I Luleå är målet att varje lärare ska ha 20 procents utrymme för kompetensutveckling i tjänsten, men i praktiken begränsas detta utrymme av avdelningens ekonomi. Undervisningen går före. Även det internationella lärarutbytet

begränsas enligt självvärderingen av tidsbrist eftersom för- och efterarbetet kring ett sådant utbyte kräver mer arbetstid än den enskilde läraren kan avvara. För forskning krävs externa medel. Lärarnas begränsade forskningsutrymme uppfattar bedömargruppen som ett problem.

Av de lärare som undervisar i historia har tre gått lärarhögskola, medan övriga har varierad lärarerfarenhet och annan pedagogisk meritering. Utbildningen av handledare inom forskarutbildningen sker i fakultetsnämndens regi.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppens intryck är att man i Luleå har det lilla universitetets alla fördelar med närhet, trivsel och tillgänglighet. Här är resursen begränsad men man gör mycket bra av det man har. Ämnets företrädare ger ett positivt och ambitiöst intryck, bland annat är båda professorerna verksamma inom grundutbildningen. Den småskaliga miljön innebär dock också nackdelar. Gruppen uppfattar historieämnet som sårbart. Grundutbildningen verkar exempelvis till stora delar vila på en enda lärares engagemang och undervisning. Att ansvaret för grund- och forskarutbildning delas mellan två fakulteter kan innebära ytterligare sårbarhet.

- För att skapa stadga, kontinuitet och utvecklingsmöjligheter rekommenderar bedömargruppen att fakultetsmedel avsätts för att finansiera en professor i (teknik)historia. En delad finansiering mellan teknisk och filosofisk fakultet skulle möjligen stärka ämnets förankring i båda fakulteterna.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyanställningar.
- Det internationella studentutbytet bör öka inom grundutbildningen.
- En ökad samverkan med svenska och utländska universitet inom ramen för forskarutbildningen skulle behövas för att ge doktoranderna tillgång till ett större kursutbud och externa föreläsare.
- Även om historieämnets miljö förstärks av en långt driven ämnesövergripande samverkan, behöver antalet doktorander i teknikhistoria öka.
- De formella organisationerna för student- och doktorandinflytande behöver förstärkas.

Lunds universitet

Profil: allmän
Tillsvidareanställda lärare 2001: 2 kv, 7 m
varav professorer: 1 kv, 4 m
varav docentkompetenta lektorer: 2 m
varav övriga disputerade lärare: 1 kv
varav adjunkter: 1 m
Forskarassistenter: 2 kv
Antal doktorander 2001: 21 kv, 49 m
Antal disputationer 1998–2001: 27

Antal studenter 2001: 315 kv, 409 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 43,90
Helårsstudenter på AB-nivå 2001: 156
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 41
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 17,50
C-uppsatser som examinerats 2001: 63
D-uppsatser som examinerats 2001: 16

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historia är vid Lunds universitet ett ämne som sträcker sig över ett vitt fält. Det gränsar till samhällsvetenskaper som ekonomisk historia, sociologi och kriminologi å ena sidan och åt kulturvetenskaper å den andra. Till följd av den ekonomiska åtstramningen har det på fakultetsnivå förts diskussioner om att institutionen borde profilera sin utbildning och forskning.

Antalet studenter har åter ökat efter en nedgångsperiod under de senaste åren. Ämnet har sökt motverka det vikande studerandeunderlaget genom att arrangera ett antal kortkurser på oftast tio poäng, delta i sommaruniversitet och utveckla nätkurser. Kortkurserna ser man som ett sätt att tillfredsställa ett allmänt intresset för historia i regionen. De ger också lärarna möjlighet att föra ut aktuella forskningsresultat.

Forskarutbildningen har under senare år vitaliserats genom tillkomsten av den nationella forskarskolan i historia. Denna inrättades hösten 2001 och är ett samarbete, där Lunds universitet fungerar som huvudman och Södertörns högskola, Växjö universitet och Malmö högskola medverkar.

Institutionen har varit framgångsrik att skaffa extern finansiering och en stor del (26 procent) av institutionens ekonomiska medel utgörs idag av externa forskningsanslag. En del av dessa används för att finansiera doktorandtjänster. De forskare som knyts till institutionen via externa projekt tillför också inslag av aktuell forskning i grundutbildningen. De externa medlen minskar nu kraftigt, men utgjorde fortfarande under år 2001 en betydande andel av den totala budgeten.

I självvärderingen framhålls att institutionens undervisningslokaler är slitna och inte helt ändamålsenliga. Renoveringar har emellertid gjorts, bland annat har institutionens bibliotek byggts om och förbättrats betydligt, och för doktoranderna har man ställt i ordning forskarsalar. Enligt både lärare och studenter försvåras tillgången till litteratur och arkivalier av att universitetsbiblioteket fungerar mindre väl.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Majoriteten av studenterna läser historia som fristående kurs. Övriga läser ämnet inom lärarutbildningarna. Under flera år har de 40 första historiepoängen samlats i en sammanhållen kurs, vilket haft fördelen att den kronologiska översikten har kunnat ägnas mycket tid. Från och med höstterminen 2002 har institutionen infört även separata A- och B-kurser. Dessutom ges ett antal tematiska kortkurser om tio poäng som kan läsas under terminstid eller, från och med sommaren 2002, som sommarkurser.

Institutionens självvärdering betonar studenternas ”aktiva kunskapsprocess”. Betoningen av studentaktivitet resulterar i att man, förutom större salsföreläsningar, satsar på seminarier, temakurser och gruppövningar i undervisningen. På A-nivå dominerar dock föreläsningarna och de studenter som bedömargruppen mötte efterlyste fler grupparbeten. Inom de flesta kurserna ingår papers som examinationsform.

Anknytningen till aktuell forskning i historia är stark och framkommer på flera olika sätt. Inslaget av metod och teori är till exempel betydande redan på A- och B-nivåerna. Under senare år har institutionen infört avhandlingar som kurslitteratur på dessa nivåer. Detta uppfattar bedömargruppen som en god idé i och för sig, men de studenter som gruppen mötte ansåg inte att de fått tillräcklig vägledning i hur sådan text kan bearbetas.

Studenterna ansåg också att det var arbetsamt att läsa teori- och metodkurserna parallellt med de kronologiska kurserna under de två första terminerna. Däremot framhöll de att de på C- och D-nivåerna utvecklat sitt kritiska tänkande med hjälp av kurserna i just teori och metod. Genom temakurserna på de här nivåerna, som oftast leds av forskande lärare, görs forskning och forskningsresultat till en integrerad del av kurserna.

Handledningen av C- och D-uppsatser förefaller fungera väl, liksom de seminarier där uppsatser behandlas. Institutionen förfogar över ett stort antal handledare (55 stycken) som består av ordinarie lärare, forskare inom olika projekt, doktorander och ibland forskare från andra lärosäten och angränsande ämnen (statsvetenskap, öststatskunskap). På denna nivå är ansvaret för seminariet oftast skilt från ansvaret för handledning. Seminarieledaren är examinator tillsammans med en medbedömare.

Under platsbesöket framhölls det från flera håll att institutionens utbildning på framför allt högre nivåer huvudsakligen är inriktad mot forskning. Det finns även en särskild inriktning för grundskollärare, men blivande gymnasielärare som läser på C-nivå hänvisas till de ”ordinarie” kurserna. Detta upplevs av en del studenter som ett problem, eftersom speciellt lärarinriktade moment saknas här.

En förutsättning för forskningsanknytning är tillgång till tillräckligt många kvalificerade lärare. Bedömargruppen konstaterar att i förhållande till antalet studenter är antalet tillsvidareanställda lärare litet. Undervisningen inom grundutbildningen utförs därför i viss utsträckning av institutionens doktorander, samt av forskare på externfinansierade projekt som i regel har 25

procents undervisning på grundutbildningen inom sin anställning. Men även de fast anställda lektorerna och professorerna medverkar i undervisningen. Sammantaget finns en hög kompetens bland lärarna som kan utnyttjas för undervisning och handledning inom grundutbildning och forskarutbildning.

Institutionen har inte gjort regelbundna uppföljningar för att undersöka vart studenterna tar vägen efter avslutade historiestudier, eller hur de uppfattat utbildningen. Den information som finns visar emellertid att forskarutbildning är ett mål för många på framför allt D-nivån, vilket bör vara ett gott betyg för grundutbildningen på de högre nivåerna.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Forskningen beskrivs som institutionens kärna. Den genomsyrar både grund- och forskarutbildning. Profilen är bred. I lärar/forskargruppen finns många olika forskningsinriktningar och historievetenskapliga perspektiv representerade.

Genom den nationella forskarskolan har nya resurser tillförts forskarutbildningen. Dess tillkomst upplevs som ett lyft för institutionen, och forskarskolans organisation tycks ha kommit att fungera som en modell för all forskarutbildning som institutionen erbjuder.

Samtidigt har vissa problem uppstått i och med att de doktorander som tillhör forskarskolan har andra och bättre villkor än de doktorander som institutionen antagit (”egna”). Universitetets egna forskarstuderande finansieras till exempel genom utbildningsbidrag under det första året, medan forskarskoledoktoranderna har doktorandanställning från början. Genom särskilda anslag har de senare dessutom större möjligheter att delta i konferenser, de har tillgång till egna datorer och till egna arbetsplatser. Institutionen är mycket medveten om dessa skillnader och strävar efter att utjämna skillnaderna successivt. I slutänden lär de egna doktoranderna få bättre förhållanden än de hade tidigare. Att ambitionen finns och att ansträngningar görs bekräftades av de doktorander som bedömargruppen mötte.

När forskarskolan infördes år 2001, sökte 124 personer (dubbelt så många män som kvinnor) till elva platser. Många av dem kom från partnerhögskolorna. Institutionen har i dag 70 doktorander, varav drygt hälften är finansierade – de flesta genom doktorandanställning eller annat stöd från fakulteten, tolv inom ramen för forskarskolan (varav en formellt antagen i Växjö) och ytterligare några genom externt finansierade forskningsprojekt. Att återstoden inte har ekonomiskt stöd är knappast tillfredsställande.

Forskarutbildningen har ett tydligt fokus på doktorandernas avhandlingsskrivande. Nyligen har relationen mellan avhandling och kurser ändrats så att 120 av de 160 poängen nu utgörs av avhandlingen. På så sätt vill man öka doktorandernas möjligheter att bli färdiga på fyra år. Omfattningen av avhandlingen och antalet doktorander ställer stora krav på tillgången till handledning och på dess uppläggning och kvalitet.

I detta avseende har den nationella forskarskolan redan lett till att förhållandena förbättrats för institutionens egna doktorander. Forskarskolans system med huvudhandledare, biträdande handledare och ”tredje läsare” bildar nu modell också för den egna forskarutbildningen och har införts i viss utsträckning.

Den individuella studieplanen ska enligt förordningen tjäna som stöd för uppläggning av studier, avhandlingsarbete och handledning. Samstämmigt vitsordas att den inte fungerar. Den ses av både handledare och doktorander som ett byråkratiskt påfund, som inte underlättar för någon. På fakultetsnivå förefaller den att ses som ett instrument för ekonomisk kontroll. I självvärderingen framhåller institutionen att systemet med studieplaner måste förankras bättre i forskarutbildningen. Detta är en slutsats som bedömargruppen instämmer i.

Titlarna på de senaste tio årens avhandlingar visar en mycket stor bredd, med en viss profilering mot kvinnohistoria, genusperspektiv och svensk historia. I nuläget upplever institutionen också ett ökat intresse för kulturhistoria. Vid institutionen finns en särskild professur med internationell inriktning.

Enligt institutionen är studietiderna långa inom forskarutbildningen och målet på fyra års heltidsstudier för en doktorsexamen är avlägset. Det krävs en mer systematisk uppläggning av hela utbildningen, från introduktion via handledning till stöd för avhandlingstryckning. Man är medveten om detta, och genom att 1998 års reform nu börjar få genomslag – antalet doktorander har minskat och de flesta studerar på heltid – ökar nu möjligheterna att genomföra förändringar. Ett stort problem ansågs dock vara att antalet post doktorstipendier och -tjänster är alltför litet. De nydisputerades möjligheter till fortsatt forskning är begränsade och avhandlingen upplevs därför som en helt avgörande merit, vilket kan förlänga studietiden.

Doktoranderna kommer inom kort att få fem procents undervisning i tjänsten. I förhållande till många andra ämnen, där doktorander har 20 procents institutionstjänstgöring, är detta en begränsad volym. Undervisningen ger dem möjligheter att skaffa sig undervisningserfarenhet och därmed pedagogisk meritering.

Institutionen ser positivt på att doktorander följer universitetspedagogiska kurser, och man låter dem tillgodoräkna sig dessa inom forskarutbildningen.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Institutionen redovisar i sin självvärdering svårigheterna med att engagera studenter i förberedande och beslutande organ. Det beror sannolikt, som framhålls, på de problem som studenterna själva har med att arrangera val och utse representanter. Men det förefaller också som om studenterna från början av studierna inte får kunskap om hur möjligheterna till inflytande ser ut eller hjälp att etablera de sociala kontakter som är en förutsättning för att de ska ta ett ansvar.

Studenternas möjligheter att påverka utbildningen genom kursutvärderingar tycks vara förhållandevis goda. Resultaten av kursutvärderingarna presenteras för studenterna och är en utgångspunkt för olika slag av förändringar. Institutionen ser dock själv ett behov av att utveckla kursutvärderingssystemet.

Den främsta kompetensutvecklingen för lärarna, framhåller institutionen i sin självvärdering, är den egna forskningen. Forskningsutrymmet har emellertid minskat under de senaste åren på grund av ökad arbetsbörda för professorer och lektorer. Lektorerna har idag knappast tid att producera ansökningar om externa anslag. Detta är problematiskt.

Inom grundutbildningen genomför institutionen med ojämna mellanrum pedagogiska seminarier för de undervisande lärarna.

Internationalisering och samverkan

Omfattningen av det internationella utbytet varierar. Inom grundutbildningen är det utomordentligt få studenter från institutionen som deltar i utbytesprogram. Institutionen hävdar att det beror på utformningen av det svenska högre utbildningssystemet och de förhållandevis korta kurserna. Studenter som läst historia i andra länder kan dock, enligt självvärderingen, relativt enkelt tillgodoräkna sig sina studier därifrån.

Vidare ger institutionen ett antal kurser på engelska, som intresserar många utländska studenter. Deltagandet har dock minskat under senare år. Det är enligt bedömargruppens uppfattning viktigt att institutionen verkar för att denna möjlighet till internationella kontakter ska upprätthållas.

Inom grundutbildningen utgör svensk historia en mindre del av litteratur och undervisning. Det förekommer en livlig diskussion om eurocentrism och det finns önskemål att utöka den del av utbildningen som handlar om utomeuropeiska kulturer. Inom forskarutbildningen är inriktningen mot svensk och skandinavisk historia stark, både när det gäller kurser och avhandlingsämnen. Det förekommer en hel del besök av utländska gästforskare som ger seminarier och kurser. Inom ramen för forskarskolan anordnas regelbundna nationella konferenser med internationella inslag.

Beträffande samverkan med det omgivande samhället framhåller institutionen i självvärderingen att många av lärarna medverkar i samhällsdebatten genom böcker, tidningsartiklar m.m.

Jämställdhetsarbete och genus i utbildningarna

Könsfördelningen är ojämn bland både bland ämnets lärare och doktorander. När det gäller doktoranderna finns emellertid en positiv tendens då kvinnorna under en följd av år har varit överrepresenterade bland de nyantagna doktoranderna, i förhållande till andelen sökande. År 1998–2001 antogs 10 kvinnor och 13 män av 58 sökande kvinnor och 130 sökande män.

Genusperspektiv i avhandlingarna är inte ovanligt. För närvarande präglas 16 pågående avhandlingar av detta perspektiv. På C- och D-nivå är det

relativt vanligt med genusinriktning på uppsatserna och valfria temakurser i genushistoria erbjuds på samtliga nivåer.

Bedömargruppens rekommendationer

Sammanfattningsvis finner bedömargruppen att såväl grundutbildning som forskarutbildning är väl utvecklade och av god kvalitet. Lärarna är mycket högt meriterade och utgör en stark resurs. Den nationella forskarskolan är en tillgång för universitetet. Den har vitaliserat forskarutbildningen i flera avseenden.

- Vi rekommenderar dock att de individuella studieplanerna utvecklas och tillvaratas bättre som instrument för att underlätta och effektivisera doktorandernas studiegång. Det är ytterligare ett sätt för vitalisering av forskarutbildningen.

Även inom grundutbildningen bör insatser göras:

- Det internationella studentutbytet bör utvecklas.
- Teori- och metodinslagen på A- och B-nivå behöver vidareutvecklas och integreras tydligare i övrig undervisning.
- Institutionen bör vidta åtgärder för att förbättra studentrepresentationen.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare och doktorander är inte tillfredsställande och behöver beaktas vid nyanställningar och även fortsättningsvis vid antagningar till forskarutbildningen.

Mitthögskolan

Profil: allmän
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 5 m
varav professorer: 1 kv
varav docentkompetenta lektorer: 1 m
varav övriga disputerade lärare: 3 m
adjunkter: 1 m
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 111 kv, 169 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 12,98
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 49,38
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 14,34
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 4
C-uppsatser som examinerats 2001: 13
D-uppsatser som examinerats 2001: 1

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet återfinns inom Mitthögskolan som ett av sju ämnen på Institutionen för humaniora. Här beskrivs det som stort och starkt. Det är institutionens största ämne, med en hög andel disputerade lärare och flera doktorander och externfinansierade forskningsprojekt. Grundutbildning erbjuds till och med magisternivå. Någon egen forskarutbildning har man inte, utan institutionens doktorander är formellt antagna vid Umeå respektive Uppsala universitet.

Inom Mitthögskolan är den regionala förankringen god inom både utbildning och forskning. Vid institutionen finns bland annat en femårig profilsatsning på temat Industrisamhällets framväxt som finansieras av EU och landstinget i Västernorrland. Lärare och doktorander medverkar även i offentliga föreläsningar och kurser vid ”pensionärsuniversitetet” i Härnösand samt vid landsarkivet och Militärhögskolan i Östersund.

Från och med höstterminen 2002 bedrivs all undervisning i historia i Härnösand. Tidigare erbjöds även undervisning i Östersund. Flytten, som delvis sker av ekonomiska skäl, ingår i en allmän strategi inom högskolan som innebär att undervisningen i olika ämnen koncentreras till olika orter. Mitthögskolan planerar att bli en ”multicampushögskola”. Från och med läsåret 2003/04 kommer emellertid vissa kurser på A- och B-nivå åter att erbjudas i Östersund och dessutom i Sundsvall.

Alla medarbetare följer inte med till Härnösand. Ämnets enda docentkompetenta lärare bor kvar i Östersund och är under hösten 2002 tjänstledig på heltid och tre av sju doktorander kommer att avsluta sina forskarstudier i Östersund. Bland lärarna är man överens om att koncentrationen till en ort innebär en förstärkning av ämnet. Bedömargruppen instämmer, men konstaterar samtidigt att splittringen av ämnesmiljön delvis kommer att kvarstå under de närmaste åren.

Högskolan driver tillsammans med Härnösands kommun ett Sambibliotek som åtminstone doktorander och D-studenter är nöjda med. Beståndet

beskrivs som relativt begränsat, men det gör inte så mycket eftersom fjärrlåneservicen fungerar väl – åtminstone om man inte har bråttom. B-studenterna kan ha svårt att få material i tid för sitt uppsatsarbete. D-studenterna utnyttjar också gärna landsarkivets bibliotek och doktoranderna beställer mikrofilmat material från bland annat Kungliga biblioteket.

Mitthögskolans ekonomi är ansträngd och beslut om hur besparingskraven ska fördelas fattas ytterst på institutionerna. Några planer på nedskärningar inom historieämnet finns inte just nu, även om man i självvärderingen beskriver den vikande studenttillströmningen och nivån på de centrala medel som tilldelas humanistiska ämnen som två orosmoment.

Historieämnet har under senare tid varit framgångsrikt när det gällt att dra in externa forskningsmedel.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Historia erbjuds dels som fristående kurs, dels inom ramen för lärarutbildningen. Innehållsmässigt inleds undervisningen med ett globalt perspektiv i A-kursen (fyra kronologiska kurser), fortsätter på B-nivå med ett antal fördjupningsalternativ (exempelvis genus, didaktik och antisemitism) och slutar enligt lärarna ” i Jämtland” på C- och D-nivåerna. De uppsatser som skrivs på B- och C-nivåerna baseras ofta på lokalt eller regionalt material. För lärarutbildningen med inriktning mot de tidiga skolåren har en särskild tiopoängskurs tagits fram.

Undervisning i teori och metod ges på samtliga nivåer inom grundutbildningen.

Delar av kurslitteraturen är på engelska, men några särskilda kurser på engelska finns inte och knappast heller något internationellt utbyte bland studenterna. Senast en historiestudent läste utomlands inom ramen för ett internationellt utbytesprogram var 1998. Det obefintliga internationella utbytet betraktar bedömargruppen som en svaghet i grundutbildningen. Ibland bjuds dock utländska gästföreläsare in.

Enligt lärarna är många studenter lokalt eller regionalt rekryterade. ”Många [studenter] skulle aldrig ha gått vidare till universitetsstudier om inte Mitthögskolan funnits.” I den här gruppen finns en relativt stor grupp studenter med relativt dåliga förkunskaper och detta är ett problem. Ungefär hälften blir underkända vid tentamen på A- och B-nivåerna.

Examinationsformer och undervisningsformer tenderar enligt självvärderingen att sammanfalla under grundutbildningen. Man övergår från en tonvikt på föreläsningar och skriftlig tentamen på A-nivå, till allt fler seminarier, PM och uppsatser i takt med att studierna fördjupas. Med den tidigare geografiska uppdelningen var man ibland beroende av distansöverbryggande teknik – bildkonferenser i första hand – men detta var inte särskilt populärt bland i synnerhet de yngre studenterna.

Det är relativt vanligt att C- och D-uppsatserna skrivs inom ramen för olika utbildningsprojekt, dvs. inom områden som anknyter till lärarnas

forskning. Tre sådana har genomförts sedan 1994: ”Mellan två statssystem”, ”Genus i Jämtland. Om kvinnligt och manligt under 350 år” och ”Jämtland, industrisamhället och turismen”. C-uppsatsen är då alltid en empirisk studie medan D-uppsatsen ofta utformas som en förstudie till en tänkt avhandling. Satsningen på utbildningsprojekt beskrivs i självvärderingen som en styrka inom grundutbildningen och bedömargruppen håller med. Projekten erbjuder möjligheter att organisera studenternas uppsatsarbete på ett konstruktivt sätt samtidigt som de bidrar till att stärka forskningsanknytningen inom grundutbildningen.

Enligt lärarna var situationen inom grundutbildningen ”extrem” under vårterminen 2002. Samtliga lektorer forskade då på heltid och i princip all undervisning inom grundutbildningen till och med C-nivån sköttes av tillresande vikarier – av en doktorand och fem disputerade lärare från andra lärosäten. På D-nivån ansvarade ämnets professor för det s.k. D-seminariet. De studenter från A- och B-nivåerna som bedömargruppen samtalade med hade inte haft någon kontakt med ämnets fast anställda lärare under terminen och deras kritik var massiv. Utan stabilitet eller kontinuitet i lärargruppen uppstår en mängd negativa konsekvenser för grundutbildningen. Undervisningen blir splittrad och av varierande kvalitet, studenternas påverkansmöjligheter försämras och grundutbildningens förankring i forskning och forskarutbildning kan ifrågasättas. Vikarierna vistas dessutom sällan på institutionen. De kommer när de har undervisning att utföra och är därmed inte särskilt väl integrerade i institutionens verksamhet.

Under platsbesöket träffade inte bedömargruppen de lärare som undervisat under vårterminen.

Den situation som rådde inom A- till C-kurserna under våren 2002 är enligt bedömargruppens uppfattning inte acceptabel. Inför höstterminen har emellertid vissa förbättringar förberetts. Institutionens egna lektorer står nu till exempel för nästan hälften av undervisningen på C-nivå och en av dem medverkar i ett moment i B-kursen. Övrig undervisning planeras att delas mellan tre tillresande lärare från Växjö och Uppsala universitet.

Professor och doktorander – ingen egen forskarutbildning

Under våren 2002 hade historieämnet sju doktorander. Dessa var internt rekryterade och de finansierades med högskoleinterna medel. Ytterligare tre doktorander beräknades tillkomma till hösten.

Institutionen tilldelar varje doktorand 20 000 kronor/år i expensmedel för resor till konferenser och seminarier. Historieämnet vid Mitthögskolan är inte inblandat i något formellt internationellt forskningssamarbete, men forskare och doktorander har individuella och informella kontakter.

Reseanslaget kan även användas för resor mellan olika studieorter. Mitthögskolans doktorander har nämligen sina huvudhandledare vid antingen Umeå eller Uppsala universitet – vid det lärosäte där de är formellt antagna – och där läser de även sina forskarkurser. Samtidigt har de sina arbetsplatser

på Mitthögskolan (institutionstjänstgöringen är dock mycket begränsad), de har lokala handledare här och sedan hösten 2001 finns både ett högre seminarium i historia och ett ämnesövergripande seminarium vid Institutionen för humaniora. Dessa seminarier är öppna även för institutionens D-studenter.

Områdesnämnden för humaniora (motsvarande fakultet) har anslagit medel till en professur i historia, och under perioden april 2001–juni 2002 hade man en professor anställd. Enligt doktoranderna förbättrades förutsättningarna för forskarstudier kraftigt under den tiden. Denna professor lämnade emellertid Mitthögskolan inför höstterminen 2002 och detta kommer, enligt bedömargruppens uppfattning, att innebära ett kännbart avbräck för historieämnet.

Mitthögskolan avser att anställa en ny professor i historia så snart som möjligt. Under tiden vikarierar en lektor från Umeå universitet som forskningsledare.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenter och doktorander är representerade i institutionsrådet (motsvarar institutionsstyrelse). Doktoranderna ingår även i det s.k. forskningsrådet.

A-, B- och C-studenternas lärare har under senare år ofta befunnit sig på annan ort än studenterna och har därför varit svåra att få kontakt med. Bedömargruppen konstaterar att studenternas reella möjligheter att påverka därmed har begränsats. Enligt åtminstone A- och B-studenterna är (de vikarierande) lärarna dessutom inte särskilt intresserade av kursutvärderingar. Antingen erbjuds studenterna ”ett par minuter” i slutet på kursen för att fylla i en utvärdering eller så får de ta den med hem och fylla i och sedan skicka den tillbaka till institutionen. Vad som sedan händer med resultaten visste ingen av de studenter som bedömargruppen talade med.

Lärarnas arbetstid utgörs i normalfallet av 80 procents undervisning. Av resterande 20 procent ska kompetensutveckling omfatta minst fem procent. Utöver detta tilldelas lektorer och docentkompetenta lärare 45 000 kronor respektive 120 000 kronor i forskningsmedel. Endast avdelningens professor var under våren 2002 den som hade högskolepedagogisk utbildning. Flera av de andra lärarna hade praktisk pedagogisk utbildning i sina examina från grundutbildningen.

Flera doktorander och lektorer bedriver historisk forskning med genusperspektiv och deras forskning har i flera avseenden kommit att prägla grundutbildningen. Inom ramen för utbildningsprojektet ”Genus i Jämtland. Om kvinnligt och manligt under 350 år” genererades exempelvis ett 40-tal C- och D-uppsatser. Av dessa samlades 14 stycken i en särskild antologi. Lärarna har också tagit initiativ till en metodbok med genusperspektiv som bland annat används i undervisningen på A-nivå vid alla moment som innehåller metodövningar. På B-, C- och D-nivåerna har studenterna flera möjligheter att fördjupa sig i genushistoria. Det välintegrerade genusperspektivet uppfattar vi som en styrka i grundutbildningen.

Även när det gäller jämställdhetsarbete gör sig historieämnet synligt. Institutionen för humaniora har haft jämställdhetskontaktpersoner i både Östersund och Härnösand och båda dessa har varit kvinnliga doktorander i historia. Dock är nästan alla historielärare män.

Bedömargruppens rekommendationer

Den situation som rådde inom grundutbildningen under våren 2002, och som innebar att undervisningen från A- till och med C-nivåerna utfördes nästan helt av tillfälliga och tillresande lärare, är enligt vår uppfattning inte acceptabel.

Även om stabiliteten i undervisningen förstärkts något inför höstterminen behöver åtgärder vidtas för att säkra lärarresursen ytterligare:

- Institutionen bör sätta en gräns för de tillsvidareanställda lektorernas frånvaro för forskning.
- För att förhindra att en situation liknande den under vårterminen 2002 uppstår igen bör institutionen upprätta en långsiktig strategi för lärarförsörjningen inom grundutbildningen.
- Rekryteringen av en ny professor bör prioriteras.

Vi rekommenderar att Högskoleverket inom något år återkommer till Mittuniversitetet för en uppföljning av den granskning som nu genomförts och då särskilt uppmärksammar lärarsituationen inom grundutbildningen.

Inom grundutbildningen bör ett antal förändringar genomföras:

- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Studentinflytandet behöver förstärkas. I synnerhet bör fungerande rutiner för kursutvärderingar införas.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyanställningar.

Mälardalens högskola

Profil: allmän, miljö, teknik, lokal
Tillsvidareanställda lärare 2001: 1 kv, 2 m
varav professorer: –
varav docentkompetenta lektorer: 1 m
varav övriga disputerade lärare: 1 kv, 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 101 kv, 65 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 38
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 31
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 13
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 5
C-uppsatser som examinerats 2001: 17
D-uppsatser som examinerats 2001: 3

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Mälardalens högskola (MdH) är en högskola inriktad på teknik och naturvetenskap som nyligen erhållit tekniskt vetenskapsområde och rätt att utfärda civilingenjörsexamen. De humanistiska ämnena förefaller att spela en ganska tillbakaskjuten roll vid högskolan.

Historia ingår som ett av numera tio ämnen i Institutionen för humaniora. Institutionen tillhör i sin tur en fakultet som också omfattar samhällsvetenskap, vård och hälsovetenskap. Det är ett av de största ämnena inom institutionen och får i viss mån subventionera de mindre ämnena, något som minskar de egna, redan begränsade ekonomiska resurserna. I självvärderingen hävdas att anslaget per helårsstudent nästan halverats mellan 1994/95 och 2001. Enligt uppgifter från högskolans centrala utbildnings- och forskningsavdelning har emellertid den *totala* tilldelningen ökat med 3 000 kronor, om ersättningen per helårsprestation tas med i beräkningen.

Varje ämne inom institutionen fungerar relativt självständigt, och ämnesansvarig (som fungerar som studierektor) och övriga lärare planerar utbildning, undervisning och kurser. Tjänstgöringsfördelning, schema och budget etc. fastställs formellt av prefekten.

Institutionsorganisationen förefaller inte optimal. Den ger visserligen möjlighet till samverkan mellan olika discipliner, men samlingen av ämnen är heterogen och när nu ännu fler tillkommit – bl.a. finska – blir det komplicerat att organisera ämnesövergripande verksamhet. Ett institutionsgemensamt pedagogiskt forum och ett forskningsforum möts med oregelbundna mellanrum, men bedömargruppen finner inte att någon mer omfattande samverkan förekommer. En organisationsöversyn planeras för närvarande.

Utbildning i historia ges i både Eskilstuna och Västerås, på C- och D-nivåerna huvudsakligen i Västerås. Uppdelningen på två orter upplevs inte som helt oproblematisk av studenterna, även om kommunikationerna mellan orterna är goda och både personal och studenter reser gratis.

Ämnesmässigt finns en tyngdpunkt i teknikhistoria och framför allt industrihistoria. Vid sidan av de mer traditionella A- till D-kurserna ges en 20-poängskurs i ekonomisk historia samt fem- och tiopoängskurser i miljöhistoria, teknikhistoria, lokalhistoria och regionalhistoria. En ny anställning som lektor är utlyst och denna har inriktning på industrihistoria.

För att ge större tyngd åt de mer traditionella delarna av ämnet finns det planer på att även utlysa en anställning med inriktning på äldre historia, om medel ställs till förfogande. Det finns vidare ett intresse för lokalhistoria, vilket mycket tydligt återspeglas i uppsatserna på C- och D-nivåerna. Lärarnas forskning inriktas också successivt på arbetskraftinvandring och ett samarbete har etablerats med universitetet i Graz. Vårt intryck är att detta forskningsområde har stor potential vid MdH.

Uppförandet av ett nytt bibliotek har inneburit en klar förbättring av infrastrukturen vid högskolan i Västerås och tillgången på datorer och grupprum har ökat kraftigt. Litteratur och tidskrifter finns inte i samma utsträckning som vid de större universitetsbiblioteken, men den allmänna uppfattningen bland lärare och studenter är att servicen är god och att fjärrlåneservicen fungerar väl. Även infrastrukturen i Eskilstuna beskrivs som god.

Studenterna framförde under platsbesöket att det ofta är svårt att få tag i kurslitteraturen inför kursstart. De är inte nöjda med den service som bokhandeln erbjuder.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

A-nivån utgörs huvudsakligen av kronologiska kurser. Teori- och metodundervisningen kommer in först på B-nivå och bidrar då enligt studenterna själva till att de lär sig se mer kritiskt på historiska texter. Från och med B-nivå har studenterna också valfria kurser att välja mellan och de kan på så sätt specialisera sig mot framför allt de områden som utgör ämnets forskningsprofil.

Studenternas förkunskaper beskrivs som mycket varierande. För att lärarna ska få en uppfattning om nybörjarnas kunskaper inleds A-kursen med ett diagnostiskt prov. Resultaten är för det mesta nedslående, men under år 2002 var de bättre än tidigare. En relativt stor andel av studenterna blir underkända på de två första tentorna.

Även om de flesta lärarna pendlar och utbildningen dessutom är förlagd till två orter tycks kontakten mellan lärare och studenter, bl.a. med hjälp av e-post, vara bra.

Det ges förhållandevis lite undervisning, på A-nivå motsvarande i genomsnitt ca fem klocktimmar i veckan, varav huvuddelen är föreläsningar. Från och med B-nivå ligger tyngdpunkten på seminarieundervisning i mindre grupper och den sammanlagda undervisningsmängden reduceras ytterligare. På C- och D-nivåerna erbjuds 2,5 respektive knappt en timmes lärarledd undervisning i genomsnitt. De studenter som bedömargruppen talade med under platsbesöket efterlyste mer undervisning, framför allt på de högre nivåerna och det är ett önskemål som bedömargruppen stödjer. Vid MdH är

antalet undervisningstimmar i historia litet i jämförelse med många andra lärosäten.

På C- och D-nivåerna är en första omgång seminarier förlagd till början av respektive termin. Här behandlas PM som studenterna har författat som en inledning på uppsatsskrivandet. Därefter ägnar sig studenterna åt uppsatsen och kurser, inklusive en valfri läskurs, för att sedan slutföra uppsatsen under terminens sista veckor. Denna ventileras under en andra och avslutande omgång seminarier då det också ställs krav på att studenterna ska opponera på varandras arbeten. Förutsättningarna för oppositionen tycktes inte helt klara för studenterna, och det förefaller även vara ett problem att de under terminen i viss utsträckning är utlämnade åt sig själva. Det finns en brist på kontinuitet i det här sättet att lägga upp uppsatsskrivandet. Inte heller det högre seminariet, dit C- och D-studenter är välkomna, möts regelbundet.

Examinationsformerna varierar mellan de olika kurserna. På A-nivån gäller sedvanliga salstentamina, medan hemuppgifter och även muntliga tentamina är vanliga på övriga nivåer. Studenterna efterlyser större variation redan från studiernas början.

Ungefär hälften av studenterna läser historia inom ramen för lärarutbildningen och de samläser då med de studenter som studerar på fristående kurs. Detta sägs i huvudsak fungera väl, även om lärarstudenterna i sin utbildning gärna vill ha mer bredd, istället för teori och metod och specialkurser. Här ser bedömargruppen en utmaning för ämnets lärare – att tydligare lyfta fram betydelsen av teoretiska betraktelsesätt och av historiens kritiska funktion även för de blivande grundskole- och gymnasielärarna.

Antalet examinerade uppsatser på C- och D-nivåerna är begränsat och har minskat från en höjdpunkt 1999. Lärarna anser att det finns en risk för att det redan begränsade antalet studenter framför allt på D-nivån ska sjunka ytterligare i och med den nya lärarutbildningen. Bedömargruppen finner att just tillströmningen till D-kursen är ett av de största problem som ämnet har att lösa vid Mälardalens högskola, om man i fortsättningen avser att erbjuda undervisning på denna nivå och på sikt planerar att införa forskarutbildning.

Tre studenter som genomgått sin grundutbildning vid Mälardalens högskola har antagits som forskarstuderande vid olika universitet. En av dem är finansierad av MdH.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Uppföljning och utvärdering av ämnet förekommer i begränsad utsträckning. Vidare framhålls i självvärderingen att kursutvärderingarna bör genomföras mer systematiskt och med bättre uppföljning, något som också bekräftas av de studenter som bedömargruppen mötte. Kontakten mellan lärare och studenter framstår emellertid som god och de små undervisningsgrupperna skapar förutsättningar för en naturlig och mer eller mindre kontinuerlig diskussion, antingen direkt eller via e-post.

De fast anställda lärarna är väl kvalificerade men deras utrymme för egen forskning är begränsat. Det lokala arbetstidsavtalet medger endast tio procent utrymme i tjänst för kompetensutveckling och denna tid ska användas till mycket annat än forskning. Bland annat innehar lärarna i de större ämnena såsom historia ofta ledande administrativa poster (prefekt, dekan) på olika nivåer inom högskolan. Historielärarna har emellertid lyckats få externa anslag med åtföljande tjänstledighet.

Eftersom de fast anställda lärarna både forskar och arbetar administrativt, utförs undervisningen inom grundutbildningen i stor utsträckning av vikarier. Den risk för brist på kontinuitet i undervisningen som detta utgör är ett dilemma som Mälardalens högskola delar med andra mindre högskolor och som bör uppmärksammas i det fortsatta kvalitetsarbetet inom institutionen och högskolan. Dock är Mälardalens vikarier oftast anställda på längre vikariat och därmed väl integrerade i institutionens verksamhet. De har sina arbetsplatser på institutionen och upplevs av studenterna som tillgängliga.

Genusperspektiv och internationalisering

Några särskilda utbytesavtal för internationellt studentutbyte finns inte på institutionsnivå, och lärarna inom historieämnet har ingen kontroll över den verksamheten. Internationellt utbyte organiseras centralt på högskolan.

Liksom vid de flesta andra lärosäten är internationaliseringsperspektivet sparsamt företrätt. Här finns ett samarbete på forskningsnivå med universitetet i Graz, men grundutbildningen tycks inte genomsyras av internationella perspektiv. Något större intresse bland studenterna att delta i internationellt utbyte kunde vi inte finna och eventuell information om utbytesmöjligheter föreföll inte ha nått fram till dem.

I ämnet historia undervisade under vårterminen 2002 sammanlagt åtta lärare (tre tillsvidareanställda), varav endast två var kvinnor.

Frågor om genus tas upp i föreläsningar och på seminarier på A- och B-nivåerna, och två poäng i det ekonomiskhistoriska momentet är genusinriktade.

Bedömargruppens rekommendationer

Mälardalens högskola bör utveckla strategier för att stärka de högre nivåerna i ämnet.

För övrigt rekommenderar vi följande:

- Lärosätet bör stärka ämnet så att andelen lärarledd undervisning kan utökas.
- Teori- och metodinslag bör ingå i undervisningen redan i A-kursen.
- Ämnet bör överväga ett kontinuerligt seminarium för C- och D-studenter under terminerna.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.

Lärarsituationen behöver ses över i följande avseenden:

- Lärosätet och fakulteten bör utarbeta en strategi för lärares tjänstledigheter för forskning och administrativa uppdrag så att kontinuiteten i utbildningen kan upprätthållas.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare (vikarier inräknade) är inte tillfredsställande och bör beaktas vid framtida nyanställningar.

Stockholms universitet

Profil: allmän
Tillsvidareanställda lärare 2001: 4 kv, 12 m
varav professorer: 2 kv, 8 m
varav docentkompetenta lektorer: 1 m
varav övriga disputerade lärare: 2 kv, 2 m
varav adjunkter: 1 m
Forskarassistenter: 1 docentkomp kv, 1 m
Antal doktorander 2001: 27 kv, 42 m
Antal disputationer 1998–2001: 19

Antal studenter 2001: 687 kv, 475 m
Helårsstudenter[5] *på A-nivå 2001:* 159,10
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 85,50
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 40,60
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 22,10
C-uppsatser som examinerats 2001: 93
D-uppsatser som examinerats 2001: 30

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historiska institutionen vid Stockholms universitet erbjuder undervisning i historia, arkivvetenskap och historia med militärhistorisk inriktning. Uppskattningsvis 35–40 procent av grundutbildningen utgörs av uppdragsutbildning till Lärarhögskolan i Stockholm. Historieämnet kan även ingå som huvudämne i universitetets Kulturvetarlinje.

Historieinstitutionen är en jämförelsevis stor institution inom den humanistiska fakulteten, och enligt både studenter och fakultet är den välskött: ”Om vi bara hade institutioner som den här vore det här ett enkelt uppdrag”, menade fakultetens företrädare under platsbesöket.

Här finns flera starka forskningsprofiler – t.ex. inom genusområdet – men som helhet satsar man på mångsidighet, undviker specialisering och strävar i det sammanhanget särskilt efter kronologisk spännvidd. Vid institutionen finns sju specialiserade professurer som enligt självvärderingen bidrar till att upprätthålla den forskningsmässiga bredden.

I slutet av 1990-talet råkade institutionen in i en ekonomisk kris, men numera är budgeten i balans eftersom kraftiga besparingar har genomförts. God hjälp har man också haft av uppdragsutbildningen för Lärarhögskolan som ger ett viktigt ekonomiskt tillskott, samt av den höjda tilldelningen av medel till grundutbildningen (”HÅP-ersättningen”) som fakulteten nyligen beslutat om.

Men även den nuvarande budgeten är snäv. De senaste årens positiva ekonomiska resultat har även påverkats av att institutionens ordinarie lärare framgångsrikt konkurrerat om externa medel och därigenom kunnat bli tjänstlediga, och att huvuddelen av undervisningen inom grundutbildningens två första terminer därför istället skötts av vikarierande lektorer/adjunkter

[5] Helårsstudenter anges här exklusive studenter inom lärarutbildningen.

med löner under de ordinarie lärarnas. Dessa vikarier utgörs i första hand av nydisputerade doktorer som anställs på sexmånadersförordnanden – för det mesta flera förordnanden i rad – och i andra hand av doktorander som befinner sig i slutstadiet av sitt avhandlingsarbete.

Den brist på kontinuitet som systemet skulle kunna innebära, motverkas av att de flesta vikarier får flera förordnanden i sträck, av att en momentansvarig lärare utses för varje moment samt av institutionens system med lärarmöten, där nya lärare skolas in i undervisningen. Bedömargruppens intryck är därför att doktoranderna och de nydisputerade doktorerna utgör ett värdefullt tillskott och skapar dynamik i undervisningen. Studenterna är nöjda och menar sig få goda inblickar både i lärarnas egen forskning och i den forskning som bedrivs generellt i ämnet.

Inkomsterna till forskarutbildningen kommer från fakultetsanslaget (9,2 miljoner kronor år 2001) och från externa anslag (ca åtta miljoner kronor samma år). Antalet doktorandtjänster som finansieras av externa anslag är idag ungefär lika många som de tjänster som finansieras med universitetsmedel, men institutionen räknar med att det i framtiden kommer att bli svårare att ordna extern doktorandfinansiering. I nuläget har man dock en, i jämförelse med andra institutioner, hög andel externfinansiering inom forskarutbildningen.

Ämnets biblioteks- och kanske framför allt arkivresurs uppfattas av både institutionen och bedömargruppen som mycket stark, medan lokalsituationen enligt vårt intryck är mer problematisk. Bland annat är doktorandernas arbetsrum skilda från institutionens egentliga lokaler. Dessutom måste doktoranderna skaffa sig datorer själva och detta är enligt gruppen anmärkningsvärt.

Under våren 2001 erbjöd institutionen för första gången en IT-baserad distanskurs – en fempoängskurs om städernas historia.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Efter att länge ha varit starkt har söktrycket till universitets historiekurser (liksom till flertalet av universitetets ämnen och utbildningslinjer) minskat under senare år och institutionen överväger nu att minska antalet studieplatser. Majoriteten av studenterna kommer från Stockholmsområdet. Allt fler av dem arbetar vid sidan av sina historiestudier eller läser andra universitetskurser parallellt. Dessa, enligt institutionen ”självpåtagna halvfarter”, försämrar genomströmningen.

De flesta moment inom grundutbildningen innehåller internationella inslag, även om det finns en dominerande inriktning mot svensk och nordisk historia. Engelskspråkig litteratur finns på i princip alla litteraturlistor och även norsk och dansk litteratur förekommer. Via ERASMUS-utbytet har institutionen för närvarande avtal om 17 utbytesplatser vid utländska universitet men dessa utnyttjas bara delvis. Under år 2001 läste fem historiestudenter

från Stockholm utomlands, medan elva utländska studenter läste i Stockholm. Lärare och studenter är överens om att institutionen informerar om det internationella utbytet, och varför inte fler utnyttjar möjligheten att studera i ett annat land kan ingen svara på med säkerhet. Sannolikt beror det, menar institutionen, på att de ekonomiska villkoren är för dåliga. Det blir helt enkelt för dyrt med en termin utomlands.

Under platsbesöket framkom att studenterna själva, via den Historiska föreningen, varje år anordnar en exkursion på 3–4 dagar tillsammans med en vänförening vid Helsingfors universitet. Detta utbyte beskrivs som uppskattat och bedömargruppen vill framhålla det som ett positivt initiativ. Även den magisterkurs i europeisk urbanisering som institutionen erbjuder tillsammans med universiteten i Leicester, Leiden och Dublin verkar intressant.

Undervisning i teori och metod ges på samtliga nivåer inom grundutbildningen och uppsatserna är viktiga inslag inom B-, C- och D-kurserna. Övrig undervisning utgörs på A- och B-nivåerna av kronologiska kurser, tematiska kurser (i syfte att fördjupa kronologin) och en specialkurs i genushistoria, och på C- och D-nivåerna av litteraturkurser. Steget mellan B- och C-nivåerna beskriver studenterna som stort. Här går man ”från sakkunskap till hantverkskunskap” i och med att frågor om teori och metod kommer in på allvar i studierna. Samtidigt blir undervisningen mer krävande. På de tidigare två nivåerna handlar det mer om att lära sig grundläggande historiska faktakunskaper.

Under senare år har uppsatskurserna på samtliga nivåer reviderats. Numera får studenterna på B- och C-nivåerna färdiga ämnesförslag att välja bland och man har fasta hålltider för arbetsseminarier och inlämning av PM samt för inlämning av uppsatsmanus. Dessa förändringar har lett till att genomströmningen har förbättrats. Ämnet för D-uppsatsen väljer studenterna själva och handledaren fungerar på den här nivån som en mentor som studenten kan samråda med under arbetets gång. Kraven på D-uppsatsen beskriver studenterna som höga, ”nästan paralyserande”; ungefär en fjärdedel av dem genomför sina D-studier på en termin.

På B-nivån fungerar handledaren även som examinator, medan det på C- och D-nivåerna för det mesta är (minst) två olika personer som handleder och examinerar. Detta system upplever studenterna som positivt och enligt bedömargruppens intryck är det även befrämjande för rättssäkerheten.

Seminarieformen dominerar undervisningen, utom i de kronologiska kursmomenten där salsföreläsningarna är fler. Examinationsformerna varierar och anpassas efter kursinnehåll och syfte. De kronologiska kurserna examineras genom skriftlig tentamen, hemskrivningar används i temakurserna, och hemskrivningar som kombineras med muntliga examinationer under seminarierna används inom metod- och teorimomenten. Sina läskurser på C- och D-nivåerna redovisar studenterna i skriftliga PM som sedan diskuteras med examinatorn i en skriftlig examination.

De studenter som bedömargruppen talade med under platsbesöket lyfte fram historieämnet som ett lämpligt ämne att läsa som första ämne på universitetet. Här är lärarna bra både på att introducera och lära ut.

På institutionen har man enligt lärarna haft samma undervisningstäthet det senaste decenniet, medan däremot gruppstorleken och antalet salsföreläsningar har ökat. Men på i synnerhet D-nivån ansåg studenterna att de får alltför lite undervisning. De inbjuds inte heller att delta i institutionens forskarseminarier.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Behörig att söka till forskarutbildningen i historia vid Stockholms universitet är den student som har läst magisterkurs i historia, historia med militärhistorisk inriktning, ekonomisk historia eller idéhistoria och som kan presentera en forskningsplan. Dock är det svårt att komma in. Antagningen har begränsats sedan forskarutbildningsreformen 1998. Numera antas i genomsnitt tre doktorander per år, jämfört med 8,6 under perioden 1990–1997. De flesta har genomgått sin grundutbildning vid Stockholms universitet. De nyanställda doktoranderna får i allmänhet först utbildningsbidrag i två år och sedan doktorandtjänst lika länge till.

Under platsbesöket tvivlade både lärare och doktorander på att det är möjligt för doktorander i gemen att avlägga doktorsexamen i historia på de fyra år som reformen stipulerar. Men man försöker, och satsningarna på att effektivisera doktorandernas avhandlingsarbete sätter en påtaglig prägel på forskarutbildningen. Antalet kurspoäng har skurits ner från 60 till 40 (uppdelade på en teori- och metoddel, en läskursdel och ”särskilda övningar”), seminariesystemet har förändrats, och lärarnas arbetsinsats koncentreras idag i stor utsträckning på handledning. Arbetet med att avpassa kursläsning och avhandlingsarbete för fyra års heltidsstudier kommer att fortsätta, t.ex. avseende den enskilda handledningen. På institutionen finns en överenskommelse om att handledningen ska formaliseras och intensifieras och detta är något som institutionens doktorander beskriver som angeläget.

En förändring som redan genomförts är att institutionens doktorandseminarier omorganiserats inför höstterminen 2002 och därmed minskats från fem till två. Detta har lett till att en seminariegrupp, huvudsakligen bestående av de senast antagna doktoranderna, blivit så stor att alla doktorander inte hinner presentera eget material vid ordinarie seminarietillfällen varje termin. Detta är dock ett övergångsproblem, betonar forskarutbildningens lärare, som kommer att minska i takt med att antalet doktorander vid institutionen sjunker. Institutionens ordinarie seminarier kompletteras med tre öppna och fakultetsövergripande seminarier, varav historiska institutionen ansvarar för ett – Medeltidsseminariet.

Ett syfte med omorganisationen av seminarieverksamheten har varit att frigöra resurser för den individuella handledningen. Denna har intensifierats. Väsentliga delar av handledningsresursen satsas på de doktorander som an-

togs innan den nya forskarutbildningen infördes, på att hjälpa dem att få sina avhandlingar färdiga. Det framgår av både självvärdering och platsbesök. Flera av de nyantagna doktoranderna var under platsbesöket oroliga över sina möjligheter att bli klara inom den stipulerade fyraårsperioden. De upplever att de inte får lika mycket stöd som de doktorander som antogs före reformen 1998.

Bedömargruppen uppmanar institutionen att vara vaksam så att inte dessa första årskullar av doktorander som antagits inom den nya forskarutbildningen kommer i kläm nu när man koncentrerar sig på att hjälpa så många som möjligt av de tidigare antagna doktoranderna att bli färdiga. Med de snäva tidsramar som gäller för de senast antagna är tillgången till handlednings- och seminarieresurser av avgörande betydelse för samtliga doktorander.

Doktoranderna framhöll under platsbesöket att den individuella studieplanen kan fungera som ett sätt att effektivisera vars och ens studiegång.

I självvärderingen beskrivs institutionens externa samverkan som ”omfattande”, både avseende internationellt doktorandutbyte och avseende internationell och tvärvetenskaplig forskarsamverkan. Doktorander har studerat i bland annat i Berlin, Oxford, New York och Paris och institutionen är involverad i olika slags forskningsnätverk inom områden som välfärdsstatshistoria, genushistoria, mentalitetshistoria, medeltidshistoria och idrottshistoria. I vissa konferenser utomlands kan alla doktorander som vill medverka, och institutionen betalar då resa och konferensavgift.

Institutionen har även samverkansavtal med Försvarshögskolan och Södertörns högskola.

De flesta doktorander handleder uppsatser och några få har utöver detta begränsad institutionstjänstgöring under själva utbildningstiden. Undervisningserfarenhet skaffar man sig i första hand efteråt, då flera vikarierar inom grundutbildningen. Dessa s.k. vikarietjänster utgör därmed ett sorts system för postdoc.-anställningar. Systemet framstår enligt bedömargruppen som ett konstruktivt sätt att hantera en generell brist på mer reguljära postdoc.-tjänster. Samtidigt är det angeläget att även reguljära postdoc.-tjänster eftersträvas.

Institutionen har en databas över alla som disputerat i historia vid Stockholms högskola/universitet sedan historia blev ett eget ämne år 1919. Med hjälp av denna kan man bland annat se att de flesta stannar kvar inom universitetsvärlden efter disputation och att spridningen till andra universitet och högskolor är bred. Av de 70 personer som disputerade under åren 1970–1990 är 16 idag professorer. Detta är imponerande siffror, menar bedömargruppen.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenternas intryck är att studentinflytandet prioriteras och uppskattas på institutionen och att deras åsikter har betydelse. Detta är enligt bedömargruppens uppfattning mycket positivt. Här finns exempelvis ett aktivt ämnesråd.

Information om rådet ges varje termin, bland annat med hjälp av lärarna som även hjälper till att rekrytera rådsrepresentanter vid behov. Studenterna har även representanter i institutionsstyrelsen och i ett fakultetsråd. Doktoranderna har ett doktorandråd samt representanter i institutionsstyrelsen och i institutionens forskarutbildningsnämnd.

Kursutvärderingar genomförs konsekvent. Även terminsvisa utvärderingar förekommer.

Inom Stockholms universitet finns ett bindande avtal om att lektorer och adjunkter inte ska ha mer än 70 procents undervisning i tjänsten. Avtalet omfattar på den historiska institutionen även vikarier. Här har lärarna i allmänhet ett större utrymme än 30 procent för forskning. Dessutom är de relativt framgångsrika när det gäller externa forskningsmedel – ”ett föredöme” enligt fakulteten. Bedömargruppen noterar med tillfredsställelse att majoriteten av de tillsvidareanställda lärarna ändå undervisar inom både forskarutbildning och/eller grundutbildning. De tillsvidareanställda lärarna, i synnerhet professorerna, borde emellertid kunna öka sin andel av undervisningen inom grundutbildningen.

På B-nivå genomförs ett möte för kvinnliga studenter för att intressera dem för att läsa vidare. Detta verkar vara ett lyckat initiativ. Flera av de C-studenter som bedömargruppen samtalade med hade inspirerats av detta möte, och institutionen noterar att andelen kvinnliga studenter på C-nivån ökat något under senare år.

Genusperspektivet i utbildningen visar sig bland annat i en obligatorisk genuskurs på B-nivå och i flera uppsatser och avhandlingar inriktade mot genushistoria och/eller med genusperspektiv. Dessutom finns ett särskilt genusseminarium med tvärvetenskaplig inriktning. Vid institutionen finns två tjänster med genusinriktning. Dock är könsfördelningen ojämn bland ämnets lärare.

Bedömargruppens rekommendationer

Den grund- och forskarutbildning i historia som erbjuds vid Stockholms universitet är enligt vår bedömning av mycket hög kvalitet, med god bredd och väl genomtänkt och konsekvent genomförd struktur. Inom forskarutbildningen anser vi dock att ett par åtgärder behöver vidtas:

- Institutionen bör se över den interna fördelningen av handledningsresursen så att både nyantagna och tidigare antagna doktorander ges tillräckligt handledningsstöd för att kunna slutföra avhandlingsarbetet inom stipulerade tidsramar.
- Även den nya organisationen för specialseminarierna kan behöva anpassas så att samtliga doktorander har praktiska möjligheter att regelbundet presentera och få sina arbeten analyserade här.

Även inom grundutbildningen rekommenderar vi ett antal åtgärder:

- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Antalet undervisningstillfällen behöver öka på D-nivån. D-studenterna bör dessutom inbjudas till institutionens forskarseminarier.
- Den sneda könsfördelningen bland ämnets lärare är inte tillfredsställande och bör beaktas vid nyanställningar.

Södertörns högskola

Profil: Östersjöregionen, mångkultur, genus
Tillsvidareanställda lärare 2001: 6 kv, 6 m
varav professorer: 1 m
varav docentkompetenta lektorer: 2 kv, 4 m
varav övriga disputerade lärare: 3 kv, 1 m
varav adjunkter: 1 kv
Forskarassistenter: –

Antal studenter 2001: 591 kv, 329 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 97,70
Helårsstudenter på B-nivå år 2001: 82,10
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 14,50
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 8,50
C-uppsatser som examinerats 2001: 23
D-uppsatser som examinerats 2001: 13

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Vid Södertörns högskola finns tre campus: Campus Telge, Campus Haninge och Centrala campus. Merparten av undervisningen i historia ges vid Centrala Campus, på avdelning 3. Här erbjuds även undervisning i svenska, arkeologi, medie- och kommunikationsvetenskap, idéhistoria, samtidshistoria och genusvetenskap. Dekanus beskriver historieämnet som starkt, med många studenter och en lärarkår som vårterminen 2002 omfattade tolv personer, varav nästan alla är disputerade.

Östersjöstiftelsen inrättades strax innan Södertörns högskola blev självständig högskola år 1997. Ett primärt syfte med stiftelsen var att bygga upp forskningen vid högskolan och detta har konkret inneburit att tilldelningen av forskningsmedel till högskolans lärare länge har varit generös och att en forskarskola med Östersjöinriktning (BEEGS) har inrättats, där även flera doktorander i historia ingår. Dessutom har historieämnet ett antal doktorander som är inskrivna i den nationella forskarskolan i historia samt ett par doktorander som är externt finansierade via projekt.

Södertörns högskola har emellertid ingen examensrätt på forskarutbildningsnivå. Under år 2002 har högskolan ansökt hos regeringen om universitetsstatus och om denna ansökan beviljas, menar dekanus, kommer man snarast att inrätta egen forskarutbildning i historia.

Den inriktning mot delar av Östersjöområdet som nu präglar de flesta historielärares forskning och delar av forskarutbildningen, är inte särskilt framträdande inom grundutbildningen i historia, och enligt lärarna är den inte heller särskilt populär bland studenterna. Därför arbetar man här på att bredda den i riktning mot Österuropa, Mellanöstern och temat Öst möter väst. Ambitionen är att anpassa ämnet efter studenternas varierande etniska och kulturella bakgrund. Bland lärarna förs diskussioner om hur långt en sådan anpassning kan och bör drivas. Hur stort utrymme bör den svenska historien ges? Hur långt kan man driva anpassningen efter studenterna utan att kursutbudet blir alltför spretigt och ytligt? Den mångkulturella profilen

är vid sidan av Östersjöinriktningen en gemensam profil för hela Södertörns högskola.

Historieämnets budget baseras dels på interna medel, dels på en relativt stor andel externa forskningsmedel. Det är en snäv budget. I början av 2000 upptäcktes att högskolan hade stora ekonomiska underskott och då, menar lärarna, ”slog de ekonomiska bromsarna till med full kraft”. Idag är den interna tilldelningen av medel låg, endast ca 35 procent av den centrala studentpengen går till lärarlöner. Historieämnet klarar sig visserligen med nuvarande ekonomiska resurser, men om de externa anslagen skulle utebli kan det bli aktuellt med uppsägningar.

Under platsbesöket framförde både studenter och doktorander kritik mot de sätt som administration och information sköts både inom ämnet och generellt inom högskolan. Senare under dagen beskrev dekanus det underdimensionerade administrativa stödet till olika ämnen som ett stort och nyligen upptäckt problem. Detta stöd håller nu på att byggas upp, bl.a. tillsätts inom högskolan 9–10 nya administrativa tjänster. Men i nuläget ansvarar alltså lärarna själva för stora delar av kurs- och övrig administration och detta bidrar till att skapa en tung, ibland övertung, arbetsbörda för de flesta.

Under våren 2002 har stora delar av högskolans verksamhet flyttat in i en ny huvudbyggnad. Även historieämnet har fått nya lokaler, där alla anställda – utom forskarskolan BEEGS doktorander – sitter samlade och där undervisningen i ämnet bedrivs. Studenterna ansåg under platsbesöket att de nya lokalerna har inneburit ett lyft för både högskolan och ämnet. Nu känns det att man går på en högskola. ”Förr sprang man runt i olika lokaler och såg bara sina kurskamrater.”

Även biblioteket håller på att byggas ut, och det behövs, menar både lärare och studenter. Fjärrlåneservicen fungerar i och för sig bra, men litteraturbeståndet är begränsat och ibland kan det vara svårt att få tag i kurslitteraturen. Den synnerligen goda tillgången till litteratur och källmaterial som huvudstadsregionen som helhet erbjuder utnyttjas å andra sidan väl. Tillgången till datorer beskrivs som god och mycket information ges via Internet eller högskolans intranät.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Rekryteringen av historiestudenter sker till stora delar lokalt, och enligt lärarna är studenterna vid Södertörn yngre än genomsnittet i landet. Fler studenter än vid de flesta andra lärosäten har dessutom invandrarbakgrund. Under senare år har antalet sökande till ämnets fristående kurser minskat.

Vid högskolan finns idag drygt 900 historiestudenter. Av dessa studerar ungefär 30 procent till lärare, ca 25 procent läser på fristående kurs och de flesta andra går programmet Kultur, samhälle och historia – ett mångvetenskapligt program där historia är huvudämne. Ett mindre antal studenter läser även historia som huvudämne inom ramen för högskolans Europaprogram

och Turismprogram. Även i Miljö- och utvecklingsprogrammet kan historia väljas som huvudämne.

I och med profileringen mot Österjöområdet, Österuropa och Mellanöstern och kurserna inom högskolans Europa- och Turismprogram, av vilka flera ges på engelska, har grundutbildningen i historia betydande internationella inslag. En sådan tydligt internationell inriktning är enligt bedömargruppens erfarenhet ovanlig. I det avseendet bidrar Södertörns högskola med ett positivt tillskott till svensk historieutbildning.

Här finns även avtal med sju universitet inom Europa (16 studieplatser) om studentutbyte. Dock är det mycket få av de svenska studenterna som nyttjar dessa.

Som en inledning på historiestudierna, och mot bakgrund av studenternas ibland bristande förkunskaper, genomförs inom grundutbildningen ett diagnostiskt prov. Där ställs frågor som hämtats från gymnasieskolans läroböcker i historia. Provet syftar dels till att visa studenterna på vilken nivå de befinner sig i relation till högskolekurserna och vad de behöver läsa på inför sina kommande studier, dels till att ge ett lärarna ett underlag att planera sin undervisning efter.

A-kursen innehåller sedan tre historiska översiktskurser à fyra poäng som behandlar världshistorien från antiken fram till idag, en parallell trepoängskurs i historisk teori och metod samt en valfri temakurs. På B-nivå ägnar sig studenterna åt tematiska studier, för det mesta med ”aktualitetsorienterade” teman. Ämnen att välja mellan är t.ex. etnicitet, identitet, genus och miljö. B-nivån avslutas med en uppsats.

C- och D-kurserna liknar varandra. Båda består av tre delkurser: en uppsatskurs (tio poäng), en teori- och metodkurs (fem poäng) och en individuell litteraturkurs (fem poäng). De flesta studenterna väljer uppsatsämne utifrån förslag som antingen presenteras av lärarna (på C-uppsatsen) eller som hämtas från pågående forskningsprojekt (D-uppsatsen). Egna ämnesförslag förekommer också. Studenternas individuella arbete med uppsatserna kompletteras av seminarier under terminens gång.

För bedömning och examination inom grundutbildningen använder sig lärarna – förutom uppsatserna – av löpande examination, salsskrivningar, skriftliga hemuppgifter och muntliga examinationer. Att hitta effektiva examinationsformer som samtidigt inte är alltför tidskrävande beskrivs i självvärderingen som ett problem.

På A-nivå ges drygt hälften av undervisningen som storförläsningar och resten i seminarieform med cirka 20 studenter i varje grupp. På övriga nivåer ges all undervisning i seminarieform. Antalet lärarledda undervisningstimmar är relativt lågt vid Södertörns högskola jämfört med många andra lärosäten, och det minskar dessutom på de högre nivåerna. På C- och D-kurserna erbjuds undervisning motsvarande ett halvdagsseminarium varannan vecka.

Såväl lärare, studenter som bedömargrupp är överens om att mer lärarledd undervisning behövs.

Studenterna är även överens med doktoranderna om att Södertörn är en högskola med trevlig stämning, nybyggaranda och avspända relationer mellan studerande och lärare.

Elva doktorander, omfattande forskarutbildningsverksamhet – ingen egen forskarutbildning

Som en del i arbetet med att bygga upp en forskningsmiljö vid Södertörns högskola inrättades år 2000 The Baltic and East European Graduate School (BEEGS) – en mångvetenskaplig forskarskola med forskningsinriktning mot i första hand Baltikum och Österuropa, med internationell rekrytering och med finansiering från Östersjöstiftelsen. Här har historieämnet sex doktorander inskrivna. De flesta har inte läst sin grundutbildning vid Södertörn. Dessutom finns på avdelningen två doktorander som under år 2001 antogs via externa projekt.

Stockholms universitet har en ”inspektorsroll” i relation till Södertörns högskola när det gäller den forskarutbildning som äger rum inom ramen för forskarskolan BEEGS och för den utbildning som ordnas för de projektfinansierade doktoranderna. Ett avtal har upprättats som i korthet innebär att Södertörns högskola står för kurser, seminarier och handledning, medan Stockholms universitet medverkar vid antagningen av doktorander, får sig tillskickade de individuella studieplanerna, erbjuder gemensamma handledarkonferenser, deltar i läsningen av slutmanus, utser betygsnämnd och utfärdar examen.

Ytterligare tre doktorander från Södertörns högskola är inskrivna vid den nationella forskarskolan i historia (se beskrivning Lunds universitet). Dessa antas vid Lunds universitet och examineras även där. Sina forskarkurser läser de som distansutbildning via Internet och sina arbetsplatser och handledare har de vid Södertörns högskola.

Forskarutbildningens uppläggning varierar för Södertörns olika doktorandgrupper. Alla doktorander inom BEEGS har en gemensam och mångvetenskaplig kursplan för den första terminens studier. Utöver dessa 20 poäng läser de även 40 poäng historia. Inom nationella forskarskolan läser studenterna i stället 40 poäng teorikurser. De båda doktorander som antagits via projekt kan delta i forskarskolornas kursutbud om det är praktiskt möjligt.

Även andra skillnader finns. Forskarskoledoktoranderna har exempelvis ett expenstillägg på 20 000 kr per år (BEEGS) respektive 15 000 kr per år (nationella forskarskolan) och de är garanterade arbetsplats, dator och annan kringutrustning, medan projektdoktoranderna varken är garanterade expenstillägg eller särskilda arbetsvillkor.

Tre av doktoranderna undervisar inom grundutbildningen.

Den forskarutbildning som anordnas vid Södertörns högskola har bara funnits i några få år och de flesta doktorander befinner sig i början av sitt avhandlingsarbete. Det innebär att utbildningen ännu är till stora delar oprö-

vad och därför svår att värdera. Men här finns idéer som ser lovande ut, de starka internationella inslagen inom BEEGS är till exempel både unika och spännande.

Doktoranderna är även väl försedda med seminarier: Alla doktorander inom BEEGS samlas vid Södertörns högskola för mångvetenskapliga seminarier, och den nationella forskarskolans doktorander samlas i Lund för ett historiskt seminarium. Dessutom har samtliga historiedoktorander vid Södertörn sedan år 2002 ett gemensamt seminarium varannan vecka.

Handledningsresursen är stor och stark, med relativt många och relativt högt meriterade lärare – samtliga doktorander ska ha sin huvudhandledare inom Södertörns högskola, eventuella bihandledare kan väljas från andra lärosäten – och jämförelsevis få doktorander. Historieämnet har dessutom tillgång till handledare från ämnet samtidshistoria vid högskolan. Vid Södertörn kan varje historiedoktorand få mycket handledning.

Däremot stämmer inte handledningskapaciteten alltid överens med forskarskolornas profiler. Det är ett av de strukturella problem som redan nu kan anas. Den resurs som lärargruppen vid Södertörn utgör kan därmed inte nyttjas fullt ut, och forskarutbildningen är bara delvis förankrad i högskolans profiler. Ett annat problem är risken för splittring. Forskarutbildningen genomförs idag i tre parallella spår som bara delvis överbryggs med obligatoriska kurser och ett gemensamt seminarium. Dessutom har historielärarna vid Södertörn ett begränsat inflytande över den forskarutbildning där avdelningens doktorander är verksamma, och de har därmed begränsade möjligheter att styra denna i enlighet med högskolans interna prioriteringar.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenternas formella möjligheter till inflytande verkar i fler avseenden tillfredsställande. I programstyrelsen för programmet för Kultur, samhälle och historia finns t.ex. en studentrepresentant och i ämnesstyrelsen finns två. Men kursutvärderingar genomförs enligt studenterna inte regelmässigt (inte efter varje enskilt kursmoment), och lärarna tycker att är svårt att överhuvudtaget få studenterna att engagera sig i frågor som har med historieämnet att göra. Kanske beror det på att studenterna inte i första hand identifierar sig som historiker, resonerade lärarna under platsbesöket. Det är programmen mer än de enskilda ämnena som håller samman var och ens studier. Studenterna själva ansåg sig inte riktigt ha tid att sätta av för att engagera sig studentfackligt.

Doktoranderna har en representant i ämnesstyrelsen, BEEGS:s doktorander har representanter i styrelsen för Östersjöstiftelsen, och doktorandrepresentanter ingår även i styrelsen för den nationella forskarskolan.

Historielärarna vid Södertörns högskola har i praktiken två uppdragsgivare – högskolan och Östersjöstiftelsen. Lärarnas externt finansierade forskning är dessutom en ekonomisk nödvändighet för ämnet. Arbetsbelastningen på de tillsvidareanställda lärarna är hård; undervisning och utveckling av nya kurser tar tid, det administrativa stödet är svagt och att läsa in sig på och arbeta

Umeå universitet

Profil: historisk demografi, socialhistoria
Tillsvidareanställda lärare 2001: 3 kv, 7 m
varav professorer: 1 kv, 2 m
varav docentkompetenta lektorer: 2 kv, 2 m
varav övriga disputerade lärare: 3 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: 2 kv
Antal doktorander 2001: 10 kv, 12 m
Antal disputationer 1998–2001: 9

Antal studenter 2001: 227 kv, 242 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 141
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 46
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 29
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 7
C-uppsatser som examinerats 2001: 29
D-uppsatser som examinerats 2001: 6

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Under platsbesöket presenterades historieämnet av fakultetsföreträdare som ett ankare inom den humanistiska fakulteten vid Umeå universitet. Det är det största ämnet och erbjuder en forskningsmiljö med 23 externfinansierade projekt under våren 2002. Även studenterna betonade att ämnet har ett gott rykte inom universitetet.

Sedan 1999 ingår historieämnet i Institutionen för historiska studier – en gemensam institution med idéhistoria, historisk demografi och miljöhistoria. Sammanslagningen var ett fakultetsinitiativ som syftade till att stärka de mindre miljöerna. Tiden har visat på fördelarna med en gemensam institution, menade lärarna under platsbesöket. Numera kan man erbjuda viss gemensam handledning inom både forskarutbildning och grundutbildning, man ger gemensamma kurser och formulerar gemensamma ansökningar om projektmedel.

Lokalmässigt är institutionen dock inte samlad. Tre av fyra ämnen är lokaliserade till universitetets Humanisthus, men återfinns där i olika delar av huset. En enhet – Historisk demografi – är placerad i en helt annan byggnad. Enligt studenterna finns det betydligt bättre lokaler inom universitetet än just Humanisthuset, som kan kännas både mörkt och trångt. Doktoranderna delar t.ex. rum i början av sin utbildning och övriga anställda saknar kafferum och andra mötesplatser.

Men biblioteket är bra, med inlåningsrätt från Riksarkivet och universitetets egna forskningsarkiv, och HUMlab berömdes av både lärare och studenter. HUMlab är en datormiljö för human-, kultur- och tekniska/naturvetenskapliga ämnen som bland annat används i undervisningen inom grundutbildningen. Bedömargruppens intryck är att detta är ett positivt initiativ. HUMlab framstår som ett spännande verktyg i arbetet med att utveckla och bredda undervisningen i historieämnet. Här finns en potential för IT-anpassning av undervisningen.

Grundutbildningens budgetramar har blivit snävare under senare år och antalet undervisningstimmar per moment har därför skurits ner. På A-nivå har detta lett till större undervisningsgrupper och en mindre andel gruppövningar, på B-nivå har antalet fördjupningskurser minskats och grupphandledning av B-uppsatsen införts, och på C-nivå menar studenterna att man får alldeles för lite undervisning. I synnerhet ställer bristen på undervisning på C-nivå till problem i den metodkurs som föregår själva uppsatsarbetet. De minskade resurserna har i och för sig stimulerat utvecklingsarbete och tvingat fram nytänkande, men lärarna menar ändå att det numera kan vara svårt att upprätthålla samma kvalitet som tidigare i grundutbildningen.

Forskarutbildningens ekonomiska förutsättningar beskriver institutionen däremot som mycket goda. Ämnet har kunnat hävda sig väl både i den lokala tilldelningen av forskartjänster och övriga forskningsresurser, och då det gäller att söka och få externa medel. Under våren 2002 fanns två forskarassistenttjänster och 22 doktorander med doktorandtjänst vid institutionen. Tio av doktoranderna var externt finansierade.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

De studenter som ägnar sig åt historia i Umeå läser antingen på fristående kurs, inom lärarutbildningen eller inom institutionens Europaprogram. Det framgår av självvärderingen att målet för grundutbildningen är att ge studenterna breda kunskaper snarare än specialiserade.

På åtminstone A-nivå varvas engelsk och svensk litteratur. Denna nivå utgörs av fyra kronologiska kurser som enligt studenterna täcker ”hela historien”. Kursen är tydligt strukturerad och arbetskrävande, med föreläsningar varje dag i vissa moment. Föreläsningarna kompletteras med obligatoriska seminarier baserade på källmaterial. Den här sortens kronologiska översiktskurser har enligt självvärderingen kommit till i första hand för att tillfredsställa lärarstudenternas behov. I framtiden, i och med den nya lärarutbildningen, hoppas man på större frihet att till exempel arbeta med tematiskt upplagda kurser.

B-nivån utgörs av ett ”smörgåsbord” av kurser motsvarande fyra eller fem poäng. Studenterna läser här tre fördjupningskurser och väljer då mellan olika alternativ vid varje kurstillfälle. På B-nivå introduceras historievetenskaplig teori och metod i grundutbildningen, som en del av uppsatskursen. På C-nivå omfattar metodkursen sex poäng.

I självvärderingen hävdar institutionen att historieämnet har en framskjuten plats inom fakulteten när det gäller uppsatsskrivande. Alla uppsatser på C- och D-nivå skrivs som enskilda arbeten. För det mesta är det institutionen som föreslår uppsatsämne och dessa förslag styrs i sin tur av lärarnas kompetensområden. Handledaren ger sedan individuell handledning motsvarande åtta klocktimmar i tio veckors tid. Studenterna har bara rätt till handledning under den termin då de registrerar sig på uppsatskursen första gången. Uppsatserna betygssätts olika: de studenter som läser på lärarutbildningen kan

som högst få betyget G (godkänd) på sin uppsats. De kurskamrater som läser på fristående kurs kan däremot även få VG (väl godkänd). Under platsbesöket kritiserade studenterna det här sättet att betygssätta C- och D-uppsatserna.

Grundutbildningsstudenterna erbjuds möjlighet att studera i andra länder genom de avtal som Humanistiska fakulteten slutit inom Nordplus och Erasmus, samt de bilaterala avtal som slutits mellan Umeå universitet och andra europeiska, amerikanska och australiensiska universitet. Dock är det inte många historiestudenter som beger sig utomlands. De studenter som bedömargruppen talade med visste inte ens vad studentutbytesprogrammet Erasmus var. Att skriva en uppsats med internationell inriktning är enligt studenterna ”knappast möjligt”.

Bedömargruppen vill betona att historia är ett ämne som är internationellt till sin karaktär, och att detta bör återspeglas i kursutbud och handledningsresurs samt att språkkunskaper och utlandsstudier bör uppmuntras. I det sammanhanget framstår Europaprogrammet som en ljuspunkt. Detta är ett treårigt program med inriktning mot Europas historia och kultur som startade höstterminen 2000 i Skellefteå. Förutom kurser på teman som modern europeisk historia och EU-kunskap, ingår här även en 20-poängskurs i engelska som är särskilt anpassad för programmet.

Ett regionalt fokus mot Nordskandinavien, med till exempel möjligheter för studenterna att specialisera sig inom ”norrländsk historia” och ”samisk historia” på B-nivå, innebär att ett både mångkulturellt och multietniskt perspektiv tillförs grundutbildningen. Bedömargruppen skulle gärna se att detta perspektiv förstärktes ytterligare.

Enligt lärarna har arbetsbelastningen inom grundutbildningen ökat. Sedan några år tillbaka antar institutionen alla behöriga sökande till alla nivåer, och undervisningsgrupperna är idag både större och mer heterogena än tidigare. Framför allt möter man ett växande antal studenter med svaga förkunskaper, och dessa medför att arbetet med omtentor, omskrivningar, handledning och rättningar tar mycket tid. Under höstterminen 2001 fanns exempelvis en grupp studenter på A-nivå som trots heltidsstudier inte uppnådde en enda poäng. Även planerings- och utvecklingsarbetet är tidskrävande. Under platsbesöket uppgav institutionsledningen att samtliga kurser på A- till C-nivå hade fler schemalagda timmar än antalet utlagda timmar på lärarna. Lärarna är lojala, menade ledningen, de värnar på det här sättet om kvaliteten i grundutbildningen.

I synnerhet är det belastningen på lärare utan egen forskning som ökar. Flera av lärarna har relativt lätt att få externa medel och eftersom institutionen inte sätter gränser för lärarnas forskningsutrymme försvinner dessa personer mer eller mindre helt från undervisningen. Doktoranderna undervisar knappast heller. Inom den humanistiska fakulteten ingår inte institutionstjänstgöring i doktorandernas anställning.

Det är enligt bedömargruppen tydligt att man i Umeå har en engagerad lärargrupp inom grundutbildningen. Detta är positivt. Nästan alla

undervisande lärare är dessutom disputerade och erfarna. Men undervisningen är mycket ojämnt fördelad och belastningen på enskilda lärare är hög. Med en större del av lärarkåren engagerad inom undervisningen på grundutbildningen skulle den sneda arbetsbelastningen hanteras, samtidigt som det skulle vara enklare att upprätthålla bredden i kursutbud och handledning.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Som ett resultat av forskarutbildningsreformen från 1998 var antagningen till forskarutbildningen i princip stoppad under flera år, men år 2002 utlyste institutionen fyra doktorandtjänster. Doktoranderna rekryteras i huvudsak från den egna grundutbildningen och håller i sitt avhandlingsarbete gärna fast vid de teman som valdes för C- och D-uppsatserna. D-uppsatsen betraktas som ett behörighetskrav och denna utgör enligt lärarna ett ”pilotprojekt” inför avhandlingsskrivandet, som i praktiken innebär att en extra termins arbete fogas till forskarutbildningen. Andra sätt att effektivisera forskarutbildningen har varit att utöka handledningstiden och att införa biträdande handledare.

I Umeå erbjuds inom forskarutbildningen en historiedidaktisk inriktning vid sidan av den mer ”traditionellt” historiska. Denna historiedidaktiska inriktning har emellertid idag mycket liten omfattning. En stark profil är annars historisk demografi, men även inom inriktningar inom svensk historia som genushistoria, befolkningshistoria, samisk historia, rättshistoria, arbetslivsforskning, alkoholforskning, utbildningshistoria och medicinhistoria beskriver man sig som stark. Lärarna är nöjda med den nuvarande inriktningen på forskarutbildningen. Några planer på att förändra denna finns inte.

Från och med januari 2002 är Umeå universitet huvudman för den nationella Genusforskarskolan. Här kommer även doktorander från historia att antas.

I själva avhandlingsarbetet stöds varje doktorand av en huvudhandledare och en biträdande handledare, och båda väljs normalt bland institutionens lärare och forskare. Individuella studieplaner upprättas och följs upp, och kontakten mellan handledare och doktorand beskrivs som intensiv. Doktoranderna erbjuds även stöd via tre högre seminarier.

I forskarutbildningen prioriteras avhandlingsarbetet. Doktoranderna beskriver kursdelen som eftersatt. Institutionen har dragit ner på kurskraven från 60 till 40 poäng, och med begränsad antagning är det svårt att upprätthålla ett stående kursutbud, men ambitionen är i alla fall att de obligatoriska kurserna (15 poäng) ska erbjudas. Enligt ett beslut i institutionsstyrelsen ska grundutbildningens lärare i framtiden undervisa även inom forskarutbildningen för att förstärka lärarresursen där.

Institutionen uppmuntrar doktoranderna att åka utomlands på seminarier och konferenser, och fakulteten ger medel till sådana resor. Men annars är det internationella utbytet magert, menar doktoranderna, dock inte inom inriktningen mot historisk demografi. Vid enstaka tillfällen har det hänt att

doktoranderna själva ordnat möjligheter att läsa kurser på andra lärosäten i Sverige eller utomlands.

Forskarutbildningens profil är tydlig och ger enligt bedömargruppen intryck av att vara väl förankrad i den forskning som bedrivs vid institutionen. Detta är positivt. På så sätt garanteras doktoranderna en stark handledningsresurs. Dock skulle ett större externt utbyte – svenskt och utländskt – innebära en vitalisering. Även fakulteten betonar att det är viktigt att institutionen inte bara kör vidare på den framgångsväg som man nu befinner sig på så att denna till slut blir en återvändsgränd.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Valda representanter för studenter och doktorander sitter med i de grupper som bereder eller beslutar i ärenden vid institutionen, och doktoranderna har även ett doktorandråd som sammanträder inför institutionsstyrelsens möten. Lärarna menar att de lyssnar på studenternas åsikter och att kritik kan leda till förändringar på lång sikt. Detta bekräftar studenterna, och framhåller samtidigt att kursutvärderingar genomförs konsekvent men att det inte alltid framgår vilka resultat dessa leder fram till. Studentkårens s.k. studiebevakare inom fakulteten framhålls som en resurs av lärarna.

Inom grundutbildningen har enskilda lärare stor frihet att själva utforma kurser och utbildningsformer. Det sägs i självvärderingen och bekräftades under platsbesöket. Arbetet med pedagogisk förnyelse beskrivs som centralt. Skriftlig och muntlig framställning tränas till exempel på olika sätt från A-nivå och uppåt – enskilda muntliga redovisningar, rapportskrivning, gruppövningar, examinerande seminarier samt icke-examinerande diskussionsseminarier – och även examinationsformerna varieras. I en kurs i didaktik fick studenterna som en del i sina studier vara med i hela processen från planeringen av ett moment till examination.

Bedömargruppen uppfattar institutionens arbete med jämställdhetsfrågor och genusperspektiv i utbildningen som föredömligt. Vid institutionen finns en jämställdhetsansvarig och en biträdande jämställdhetsansvarig person. Till dessa har en referensgrupp av kvinnliga studenter varit knuten i tre terminer för en fortgående analys av grundutbildningen ur ett jämställdhetsperspektiv. Sedan några år tillbaka finns också en policy i frågor om jämställdhet, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och funktionshinder. Enligt denna ska t.ex. genusperspektivet integreras i undervisningen under hela grundutbildningen. Att detta verkligen sker bekräftade studenterna under platsbesöket. Institutionen har också haft särskilda pedagogiska seminarier där frågan om genus i undervisningen har diskuterats, och sedan flera år tillbaka erbjuds grundutbildningskurser inom fältet Lesbian and Gay studies. Genushistoria är dessutom ett profilområde inom forskarutbildningen.

Under våren 2002 ansökte institutionen hos regeringen om medel för att arbeta med att skapa kontakter med invandrarorganisationer och invandrarföreningar i övre Norrland.

Lärarnas kompetensutveckling framstår som en svagare del i kvalitetsarbetet. År 1999 infördes inom Umeå universitet en generell rätt till 20 procents kompetensutveckling i tjänsten för disputerade lärare. Inom historieämnet minskade därmed lektorernas undervisningsutrymme med 80 timmar per lektor och år. För att kompensera den minskningen införde institutionen ett provisoriskt system som innebär att handledningen av doktorander i formell mening jämställs med kompetensutveckling. Institutionsstyrelsen har dock beslutat att detta ska upphöra från och med januari 2003.

Det är ett klokt beslut, menar bedömargruppen. Den extra handledningen kan i och för sig betraktas som en viss meritering för lektorerna, men att i bemanningsplaner behandla lektorernas handledning av doktorander som en del av var och ens egen kompetensutveckling kan knappast vara en rimligt tolkning av det lokala arbetstidsavtalet.

Institutionen uppmuntrar doktoranderna att gå den grundläggande pedagogiska kursen som anordnas inom universitetet. Denna kan var och en tillgodoräkna sig inom forskarutbildningen och den motsvarar då fem poäng.

Bedömargruppens rekommendationer

Vid Umeå universitet finns en ambitiös lärargrupp som erbjuder kvalificerad undervisning i historia, det är bedömargruppens intryck. Undervisningen berikas dessutom genom ämnets samverkan med idéhistoria.

Institutionsledningen bör emellertid ta initiativ till en översyn av principerna för lärarnas tjänstgöring. Följande punkter bör uppmärksammas:

- Korrelationen mellan antalet utlagda timmar enligt bemanningsplaner och antalet schemalagda timmar bör säkras.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Institutionen bör sätta en gräns för de tillsvidareanställda lektorernas frånvaro för forskning.

Ytterligare några åtgärder som bedömargruppen rekommenderar är:

- Inslagen av teori och metod inom grundutbildningen bör förstärkas, framför allt på A- och B-nivåerna.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Institutionens samverkan med andra forskarutbildningar i syfte att utöka kursutbudet inom forskarutbildningen bör stärkas.

Uppsala universitet

Profil: allmän, svensk tidigmodern och modern historia
Tillsvidareanställda lärare 2001: 4 kv, 7 m
varav professorer: 2 m
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 4 m
varav övriga disputerade lärare: 3 kv, 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –
Antal doktorander 2001: 12 kv, 29 m
Antal disputationer 1998–2001: 25

Antal studenter 2001: 281 kv, 260 m
Helårsstudenter på AB-nivå 2001: 200,90
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 47,63
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 11,50
C-uppsatser som examinerats 2001: 46
D-uppsatser som examinerats 2001: 11

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historiska institutionen vid Uppsala universitet är en av de två största institutionerna inom den Historisk-filosofiska fakulteten.

Institutionens lärar- och forskartjänster är med få undantag ospecificerade eftersom man ”vill ha den bästa” vid varje rekryteringstillfälle och eftersom man på så sätt vill betona historieämnets helhetsperspektiv. Starkast forskar- och handledarkompetens finns inom svensk historia under tidigmodern och modern tid. Bedömargruppen uppskattar bredden i lärarnas kompetens, men varnar samtidigt för risken att ospecificerade anställningar leder till en spontanspecialisering, som i sin tur kan resultera i att delar av ämnet läggs i träda. I det sammanhanget är det positivt, och det fyller en lucka att en lektor nyligen tillsatts i modern politisk historia.

Ett sätt att garantera bredden i undervisningen är genom ämnesöverskridande samverkan. I självvärderingen framhålls institutionens samarbete med framför allt institutionerna för ekonomisk historia och idé- och lärdomshistoria. Lärare från ämnet ekonomisk historia medverkar sedan många år i de kurser som institutionen ger. Efter avslutad A-kurs i historia kan studenterna dessutom utan kompletteringar övergå till att läsa ekonomisk historia på B- till D-nivåerna.

Från och med höstterminen 2003 införs en ny ettårig magisterkurs inom fakulteten. Denna kommer att bestå av en magisteruppsats som omfattar 20 poäng och en lika stor kursdel, där studenterna läser fyra fempoängskurser. Magisterkursen samordnas inom den humanistiska fakulteten och historiestudenterna kommer att kunna läsa två obligatoriska fempoängskurser i historia och tio valfria poäng inom fakultetens sammanlagda utbud. Bedömargruppen finner den ämnesövergripande ansatsen i den nya magisterkursen intressant.

I självvärderingen framhålls det egna biblioteket, med bland annat ett stort utbud av tryckta källutgåvor, som en styrka för grund- och forskarutbildningen. Även närheten till Carolina Rediviva och till flera forskningsarkiv bidrar till att skapa en för Sverige unik forskningsmiljö. Doktoranderna tilldelas 6 000 kr årligen för bland annat arkivresor.

I lokalerna finns ingen datorsal. Istället kan studenterna låna ett antal bärbara datorer. Men detta gör man, enligt studenterna själva, inte gärna. Utlåning, registrering och återlämning av datorer kan bara utföras på särskilda expeditionstider och detta beskrivs som ett ”sjå”. De flesta har egna datorer och använder dem istället. Institutionen har tillgång till ett 30-tal studieplatser. Doktoranderna delar arbetsrum två och två.

Institutionen har under en följd av år haft ett tydligt ekonomiskt överskott som åtminstone under åren 1998–2001 i första hand använts till doktorandlöner. Dessutom budgeterar man för årliga överskott. Under 2002 förstärks den ekonomiska situationen ytterligare i och med att man inte kunnat utnyttja alla lönemedel i samband med att tillsättningen av ett antal nya tjänster blivit fördröjd. Denna förstärkning är emellertid tillfällig.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Vid Uppsala universitet kan studenterna läsa historia som fristående kurs, inom lärarutbildningen och från och med hösten 2002 även inom det s.k. Humanistingenjörsprogrammet. Lärarna är relativt många och högt kvalificerade. Dessutom kommer sex nya lärare/forskare att tillträda under 2002: en professor, två lektorer och tre forskarassistenter. Detta innebär att en redan stark lärargrupp förstärks ytterligare.

I självvärderingen betonas att institutionen strävar efter en tydlig progression inom grundutbildningen. Efter platsbesöket drar bedömargruppen slutsatsen att detta är något som man också lyckas med.

A-kursen består av tre kronologiska kurser där huvuddelen av undervisningen utgörs av föreläsningar och examinationen är skriftlig. Den förefaller komprimerad och möjligen ligger den på en alltför låg akademisk nivå. Efterkrigstiden ägnas här ett begränsat utrymme och detta betraktar bedömargruppen som en svaghet med tanke på att de flesta B-studenter (enligt uppgift) sedan väljer att skriva sina uppsatser om just den tidsperioden.

B-kursen förefaller att fungera bra. Här ingår tematiska studier om fem poäng och fem poängs geografisk områdesfördjupning. Dessutom ingår träning i teori, metod och uppsatsskrivande. På den här nivån ökar seminarieinslagen och i delar av kursen tillämpas en problembaserad pedagogik. I dessa delar är examinationen antingen skriftlig eller sker i form av lärarledda diskussionsseminarier.

För handledningen inom B- och C-kursernas uppsatsmoment engageras i viss utsträckning forskare med externfinansierade projekt. Att på det här sättet få möta aktiva forskare är något som uppskattas av studenterna.

Det har även förekommit att B- och C-uppsatser publicerats som delar av slutrapporteringen från ett par forskningsprojekt. I arbetet med B-uppsatserna har studenterna för det mesta en och samma person som både handledare och examinator, men på C- och D-nivåerna är det vanligare att olika personer handleder respektive examinerar. På D-kursen möter de flesta studenterna sina första professorer i ämnet.

Under platsbesöket beskrev för övrigt fakultetens representanter denna D-kurs som ”studentförbrukande”, med låg genomströmning. Delar av kursinnehållet från forskarutbildningen har flyttats över hit och kursdelen innehåller idag 4 000 istället för ”normala” 2 000 sidor. De studenter som antas till institutionens forskarutbildning kan tillgodoräkna sig 10 kurspoäng från D-kursen. För D-uppsatsen finns enligt studenterna i praktiken inga tidsramar, men när den väl är färdig ventileras den på institutionens högre seminarium. Ett föredömligt initiativ har här tagits genom den PM för D-uppsatser som utarbetats vid institutionen och som har relevans för uppsatsskrivning på alla nivåer.

Lärarna konstaterar att efter att man höjt kravnivån inom D-kursen har man i gengäld sett färre misslyckanden inom forskarutbildningen.

Söktrycket har minskat i Uppsala, som på de flesta andra lärosäten, och detta har bland annat lett till att gruppen studenter med otillräckliga förkunskaper har ökat. Av denna anledning kommer A-kursen att omdisponeras och seminarierna ökas; avsikten är att ge studenterna bättre hjälp att strukturera det historiska stoffet. Några enkla lösningar på problemet finns emellertid inte. ”Det finns inga andra lösningar än hårt arbete” var en läraråsikt som framfördes under platsbesöket. Det viktigaste är att inte sänka nivån på utbildningen. Man får i stället räkna med att fler kommer att bli underkända. Detta är för övrigt en tendens som redan noterats på framför allt A-nivån.

Enligt självvärderingen har de flesta av de yngre lärarna/doktoranderna högskolepedagogisk utbildning. Av de tillsvidareanställda professorerna och lektorerna har tre praktisk-pedagogisk ämneslärarutbildning och en högskolepedagogisk utbildning.

I nuläget erbjuds studenterna på framför allt B- och C-nivåerna relativt många lärarledda undervisningstimmar.

Historiska institutionen har en tämligen omfattande internationell verksamhet. Man medverkar bland annat i Socrates-programmet CLIOH som syftar till att utveckla kurser och läromedel som kan användas i hela Europa. Snedfördelningen i det internationella studentutbytet är emellertid betydande, med ett 60-tal utländska historiestudenter som kom till Uppsala under 2001, medan bara tre historiestudenter från Uppsala valde att studera utomlands. För närvarande erbjuds hela B-kursen och fyra fempoängskurser på C-nivå på engelska. Institutionen har avsatt medel motsvarande 50 procents befattning som universitetslektor för att administrera den internationella verksamheten och sköta undervisningen för de utländska studenterna.

Bedömargruppens erfarenhet är, att med denna omfattning på det internationella engagemanget inom grundutbildningen utmärker sig historieinstitutionen i Uppsala positivt.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Den forskarutbildningsreform som trädde i kraft år 1998 har påverkat forskarutbildningen i Uppsala i flera avseenden.

Ett antagningsstopp infördes exempelvis mellan 1998 och 2001 för att tillförsäkra alla redan antagna doktorander försörjning. Därmed har man minskat antalet doktorander från ett drygt 50-tal vid periodens början till 40 aktiva doktorander under vårterminen 2002. Av dessa är 16 finansierade med fakultetsmedel, nio har s.k. extern finansiering (anslag från andra institutioner, fakulteter eller lärosäten), sju har stipendier, sex är egenfinansierade (doktorander som inte hunnit bli klara med sin avhandling medan de hade finansiering) och en har pension.

En annan förändring är att kursdelen i forskarutbildningen har minskats från 60 till 40 poäng. Av dessa är hälften obligatoriska. De kurser som återstår utgörs av en avhandlingsanpassad teorikurs och ett antal individuellt anpassade litteraturkurser. Kurserna examineras i form av PM, där doktoranden anknyter litteraturen till den egna forskningen. Dessa diskuteras på det högre seminariet. För närvarande planeras en nationell fempoängskurs i historieteori som kommer att vara öppen för alla doktorander i historia i landet.

Även institutionens seminarieverksamhet har anpassats till reformen. Denna verksamhet utgörs idag av ett Högre seminarium där avhandlingsavsnitt och annan forskning ventileras och med obligatoriskt deltagande för doktoranderna, ett Historiskt seminarium med i första hand externa föreläsare, samt sju s.k. basgrupper. De senare är tematiska forskargrupper där bland annat historievetenskapliga frågor om makt, historiografi, genus, respektive 1800-talet fokuseras. Bedömargruppen uppfattar denna breda satsning på seminarier som både ambitiös och föredömlig.

Det ettåriga magisterkurs som planeras kommer enligt institutionen att innebära att studenterna på ett helt annat sätt än idag kan integreras i forskarutbildningsmiljön. Den innebär i själva verket att en del av forskarutbildningen ”flyttats över” till grundutbildningen och därmed även finansieras av studenterna själva, med studiemedel.

Bedömargruppen är enig med institutionen om att forskarutbildningen behöver förändras för att det ska var möjligt för doktoranderna att slutföra sitt avhandlingsarbete på fyra år. Institutionen har i detta sammanhang vidtagit flera konstruktiva åtgärder. Sammantaget har förändringarna syftat till att effektivisera tidsanvändningen – en effektivisering som underlättas av att doktoranderna dessutom knappast har någon institutionstjänstgöring utöver viss uppsatshandledning inom grundutbildningen.

Varje doktorand har en huvudhandledare och en specialhandledare av vilka de flesta finns vid institutionen eller har disputerat här. Även majoriteten av

doktoranderna rekryteras internt. Avhandlingarna skrivs i allmänhet som monografier och på svenska.

I självvärderingen beskrivs den individuella studieplanen som ett dokument som är formellt till sin karaktär och som kompletteras med en informell individuell planering.

Institutionen är sedan två år tillbaka medlem i ESTER (European graduate school for training in economic and social historical research). Ändamålet med detta nätverkssamarbete är att anordna temakurser för doktorander. Sex doktorander från Uppsala har deltagit i sådana kurser. Övrigt internationellt samarbete vilar i första hand på personliga kontakter och är enligt bedömargruppens intryck relativt begränsat.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Skriftliga kursutvärderingar genomförs efter varje moment och studenterna är representerade i både institutionsstyrelsen och i det s.k. institutionskollegiet. Detta innebär att de har möjlighet att ta del i alla beslut som rör grundutbildningens utformning.

Men att få till stånd ett fungerande studentinflytande är inte lätt. Faktorer som försvårar är bland andra brist på kontinuitet – många studenter stannar bara en eller ett par terminer vid institutionen – och anonymitet. I synnerhet på A-nivå tycks studenterna uppfatta den historiska institutionen som anonym och hierarkisk. De träffar inte sina lärare utanför undervisningen, undervisningsgrupperna är stora och inga särskilda initiativ tas från institutionens sida för att öka den sociala sammanhållningen.

Doktorandernas formella inflytande utövas, förutom genom samma formella organ som ovan, även i doktorandföreningen.

Inom Uppsala universitet finns ett avtal som stipulerar att lektorer ska kunna ägna 20 procent av årsarbetstiden åt egen kompetensutveckling/forskning. Men avtalet är inte bindande och på den historiska institutionen har ledningen beslutat att inte generellt tilldela lektorerna ett sådant utrymme. Flera av dem – fem av åtta – har enligt självvärderingen bara obetydligt utrymme för forskning i sin tjänstgöring och detta beskrivs av lärarna själva som ett problem. Bedömargruppen instämmer. Det är en avgörande förutsättning för utbildningens kvalitet att undervisande lärare är kontinuerligt forskningsaktiva.

Genusperspektivet söker lärarna uppmärksamma på alla nivåer i grundutbildningen.

På historiska institutionen finns en särskild jämställdhetsgrupp där olika personal- och studerandekategorier finns representerade. Bland lärarna är antalet män betydligt större än antalet kvinnor, något som dock delvis åtgärdas i och med de nya anställningarna under 2002. Av de sex lärare som då anställts (en professor, två universitetslektorer och tre forskarassistenter) är fyra kvinnor. Könsfördelningen bland doktoranderna är anmärkningsvärt sned, med en stark manlig dominans. Detta är ett mönster som i första hand

uppstått efter att forskarutbildningsreformen genomförts. Institutionen har på senare tid sökt stimulera kvinnliga studenter att fortsätta sina studier fram till forskarutbildning.

Bedömargruppens rekommendationer

Vid Uppsala universitets historiska institution möts studenterna av högt meriterade lärare och tillgången till arkivmaterial och andra historiska källor är utomordentligt god.

Bedömargruppen vill, när det gäller grundutbildningen, emellertid betona vikten av att institutionen prövar ytterligare pedagogiska lösningar på hur man ska hantera studenternas bristande förkunskaper och samtidigt säkra både genomströmning och kvalitet. Ett ökat inslag av schemalagd undervisning på A-nivå framstår i det sammanhanget som angeläget.

- Institutionen bör vara uppmärksam på att den nya magisterutbildningen åtminstone under en period kommer att utestänga sökande från andra lärosäten från universitetets forskarutbildning.
- Inom forskarutbildningen bör andelen individuellt anpassade litteraturkurser minskas till fördel för kurser med en bredare inriktning.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.
- Den sneda könsfördelningen bland framför allt ämnets doktorander är inte tillfredsställande och bör beaktas vid kommande antagningar till forskarutbildningen.
- Dessutom behöver det internationella studentutbytet utvecklas.

Växjö universitet

Profil: allmän historia
Tillsvidareanställda lärare 2001: 2 kv, 3 m
varav professorer: 2 m
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv
varav övriga disputerade lärare: 1 kv, 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: 1 kv
Antal doktorander 2001: 7 kv, 12 m
Antal disputationer 1998–2001: –

Antal studenter 2001: 334 kv, 263 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 17
Helårsstudenter på AB-nivå 2001: 98
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 25
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 10
C-uppsatser som examinerats 2001: 26
D-uppsatser som examinerats 2001: 6

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet vid Växjö universitet har sitt ursprung i Lunds universitet. Samverkan med Lundainstitutionen är fortfarande betydande, men sedan ämnet etablerades i Växjö 1977 har en självständig profil utvecklats. Det finns en stor spridning av specialiteter bland lärarna, från internationell samtidshistoria, asiatisk historia och genushistoria till lokalhistoria, agrarhistoria, socialhistoria, migrationshistoria och etnohistoria. Detta återspeglas i det breda utbudet av specialiserings- och temakurser som erbjuds på de högre nivåerna inom grundutbildningen och i det utbud av kurser på halv- och kvartsfart som riktas till ”en historieintresserad allmänhet”. Kortkurserna beskrivs som ett sätt att ge spridning åt historieämnet och att rekrytera nya studenter. Trots den ökade arbetsbördan under de senaste åren uppfattar varken lärarna eller institutionsledningen mängden av kortkurser som problematisk.

Även forskarutbildningen drar nytta av lärarnas bredd.

Ett förhållandevis stort och konstant antal personer läser historia i Växjö, ca hälften av dem inom lärarutbildningarna och övriga på fristående kurser. Antalet studenter på framför allt C-nivå har dock minskat efter en höjdpunkt 1998.

Historia är ett av de största ämnena inom Institutionen för humaniora. Denna institution omfattar inte mindre än elva ämnen, något som underlättar tvärvetenskaplig samverkan. Historieämnet samverkar i begränsad utsträckning med t.ex. litteraturvetenskap, filosofi, nordiska språk och franska. Institutionsstyrelsen och prefekten leder arbetet och har huvudansvar för verksamheten som helhet, men varje ämne inom institutionen fattar självt beslut om grundutbildningens uppläggning, schema och bemanning. Bedömargruppens uppfattning är att denna avvägning mellan ansvaret för de ämnesspecifika respektive de övergripande frågorna är funktionell.

Ämnets ekonomiska situation präglas av en kombination av expansion och vikande söktryck inom grundutbildningen. Det växande studentantalet har

inte åtföljts av motsvarande tillskott av lärarkrafter. För studenterna innebär detta större grupper och färre undervisningstimmar än tidigare, och lärarnas arbetsförhållanden är ansträngda. Inför år 2002 har ämnet dock tilldelats extra resurser och den ekonomiska situationen har förbättrats. Samtidigt medför, enligt lärarna, den minskade konkurrensen om studieplatser i förening med utformningen av gymnasiets historieutbildning, att nybörjarna inom ämnet i allmänhet har sämre och framför allt mer varierande förkunskaper än tidigare. Detta innebär både merarbete för lärarna och mer krävande förutsättningar för undervisningen.

De externa anslagen till forskning och forskarutbildning motsvarar ca 40 procent av fakultetsanslaget. Ämnets forskarassistent och flera av doktoranderna bekostas med anslag från råd och stiftelser. Det pågår en debatt inom institutionen och fakulteten om riskerna för att de externa medlen ska medföra en ovälkommen styrning av forskningen.

Lokaler och utrustning tycks ändamålsenliga. Doktoranderna framhåller att de har tillgång både till egna rum och egna datorer. Grundutbildningsstudenterna hävdar att även om det inte finns statliga arkiv i närheten är tillgången till källmaterial ändå rimlig i och med att de får ett visst ekonomiskt stöd för resor. Några lokala arkiv finns, t.ex. Kronobergsarkivet och Svenska Emigrantinstitutets arkiv.

Däremot är inte bibliotekets bestånd av historielitteratur och annat material tillräckligt, det var samtliga eniga om under platsbesöket. För närvarande är man beroende av fjärrlån. Enligt uppgift avsätts i Växjö en mindre andel av universitetets resurser till biblioteket än vad som görs vid flera andra universitet.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

De flesta studenterna inom grundutbildningen följer en sammanhållen AB-kurs. De första två terminerna har huvudsakligen en kronologisk uppläggning. Studenterna kan dessutom välja två specialkurser och här ingår även en fyrapoängskurs i teori och metod. På B-nivån krävs en uppsats om fem poäng. Universitetet erbjuder också en ”Praktisk magisterkurs med didaktisk inriktning” (61–100 poäng), främst riktad till verksamma lärare.

C- och D-nivåerna har betydligt större inslag av teori och metod än de inledande kurserna och studenterna upplevde avståndet från de första terminerna till C-nivån som stort. På C- och D-kurserna ges möjlighet till fördjupning inom de flesta av de områden där det finns lärarkompetens: agrarhistoria, arbetarhistoria, asiatisk historia, internationell historia historieförmedling och historiografi, idrottshistoria, lokalhistoria, migrationshistoria och välfärd. Genusperspektivet uppgavs vara väl företrätt. De flesta kurser inkluderar kvinnohistorisk litteratur, och uppsatser med denna inriktning förekommer på alla nivåer.

En forskningsförberedande E-kurs i historia (81–100 poäng) finns endast i Växjö och Kristianstad. I Växjö väljs denna idag av endast ett fåtal studenter.

De som anmäler sig skriver inom ramen för kursen en ansökan till forskarutbildning. Bedömargruppen uppfattar E-kursen som ett positivt initiativ och ett konstruktivt sätt att förstärka studenternas möjligheter till meritering.

Ytterligare ett, enligt bedömargruppen, intressant initiativ är den ingång som kallas Praktisk historia (1–40 poäng) och som erbjuds från och med våren 2002. Denna är avsedd för personer som arbetar på museer, arkiv etc. Förkunskapskraven är här lägre än för standardkurserna och de studenter som vill fortsätta på C-nivå måste komplettera sin behörighet. Bedömargruppen finner att detta är en intressant möjlighet att både göra historien mer bekant för en bredare publik och att rekrytera nya studenter. Vi anser samtidigt att institutionen noggrant bör följa upp progressionen i utbildningen.

De studenter som bedömargruppen träffade under platsbesöket var i princip positiva till grundutbildningens uppläggning och genomförande. Studenter på C-nivån menade dock att det skulle ha varit en fördel om undervisningen på de lägre momenten innehållit historievetenskapligt inriktade moment. Det är ett stort kliv i teoretiskt tänkande mellan B- och C-nivån. Andelen som fortsätter med studier på C-nivån är högre än på de flesta lärosäten. Det stora tappet sker efter C-kursen, och hänger enligt lärarna ihop med studenternas begränsade möjligheter att läsa vidare.

Lärarna företräder olika forskningsfält och studenterna konfronteras på så sätt med olika ämnesområden i undervisningen. Professorer, lektorer och doktorander undervisar på alla nivåer, vilket bidrar till undervisningens bredd. Studenterna är dock medvetna om och känner av det minskade antalet lärarledda undervisningstimmar. Bedömargruppen menar att de nya resurser som tillförts ämnet bör användas för att öka undervisningsmängden.

Resultaten uttryckta i termer av prestationsgrader är goda.

Uppföljning av studenter förekommer i begränsad utsträckning.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Forskarutbildningen i historia vid Växjö universitet startade den 1 september 1999 i samband med att högskolan fick universitetsstatus. Ett etablerat samarbete med historiska institutionen i Lund innebar att några doktorander därifrån då skrevs över till Växjö. Samarbetet har vidareutvecklats genom Växjös medverkan i den nationella forskarskola i historia som etablerats i Lund. Samtliga doktorander i Växjö har möjlighet att delta i kurser som ges vid forskarskolan. De som inte ingår i forskarskolan finansieras genom fakultetsanslag, rådsmedel och genom annat lärosäte (Blekinge tekniska högskola) samt i två fall med egna medel.

Ämnets två professorer organiserade tidigare, enligt självvärderingen, var sitt seminarium för forskare och doktorander. Det ena var det Högre seminariet i historia för de doktorander som professorn själv handledde och för övriga intresserade. Det andra var ett slutet seminarium främst avsett för professorns egna doktorander. Till följd av en konflikt var den förre professorn vid bedömargruppens besök långtidstjänstledig för tjänstgöring vid annat universitet.

Detta hade skapat en oklar och mycket svår ställning för hans doktorander. De tycktes i vissa fall vara på väg bort från institutionen.

Den kvarvarande professorns doktorander upplevde att studie- och handledningssituationen fungerar väl inom forskarutbildningen.

Bedömargruppen anser att det är ämnets, institutionens och fakultetens ansvar att skapa en studiesituation som innebär att samtliga doktorander erbjuds fullgoda förutsättningar att fullfölja sin utbildning och gruppen uppskattar fakultetsledningens besked om att man ser allvarligt på den situation som nu uppstått och försöker skapa en lösning.

I självvärderingen framhålls det manliga överskottet bland doktoranderna som ett problem och bedömargruppen instämmer.

Forskarutbildningen i Växjö omfattar, till skillnad från de flesta andra forskarutbildningar i historia, en kursdel på hela 60 poäng. Kurserna är dels obligatoriska och omfattar då allmän världshistoria, teori, metod och akademisk kunskapsförmedling, dels valfria. Inriktningarna på avhandlingarna varierar och man anser sig inom institutionen vara kapabel att ge kvalificerad handledning inom ett flertal områden.

Förutom de obligatoriska och valfria kurserna krävs deltagande i seminarier under åtta terminer. Ungefär hälften av doktoranderna undervisar på 20 procent inom grundutbildningen, något som enligt dem själva bidrar till forskningsanknytningen av utbildningen. Doktoranderna får tio veckors förlängt doktorandstöd för att delta i universitetets högskolepedagogiska kurs.

Ingen forskarstuderande har ännu disputerat i historia vid Växjö universitet, men tre har nyligen avlagt licentiatexamen, något som också rekommenderas av institutionen. Av dem som antogs 1999 har hälften klarat av större delen av kursfordringarna och är enligt självvärderingen på god väg med sina doktorsavhandlingar.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Bedömargruppens intryck är att det råder ett gott förhållande mellan grundutbildningens studenter och deras lärare. Detta gör det möjligt för studenterna att påverka undervisningens uppläggning och genomförande informellt. Det formella studentinflytandet i institutionsstyrelse och beredningsgrupper är svårare att upprätthålla, enligt uppgift eftersom både studenternas intresse och deras möjligheter att medverka är begränsade.

Det råder delade meningar om kursutvärderingarna och uppföljningen av dem. Det förefaller som om dessa inte alltid fungerar tillfredsställande, framför allt inte när det gäller återkoppling.

Lärarnas arbetssituation är ansträngd. De har mycket undervisning, och under år 2002 har de 20 procent av arbetstiden som normalt är avsatta för kompetensutveckling reducerats till tio procent. Detta uppges vara en tillfällig lösning. Bedömargruppen finner det utomordentligt angeläget att lektorerna får tid för egen forskning och annan kompetensutveckling enligt arbetstidsavtalet.

En intensiv utveckling av nya kurser pågår, och studiegången i Praktisk historia fortsätter på B-nivån under våren 2003. Ett program i American Studies planeras från och med våren 2003.

Genus och jämställdhet

Såväl lärare, doktorander som studenter anser att genusperspektivet är väl företrätt inom grund- och forskarutbildningarna och att detta reflekteras i litteratur, kursutbud och i val av uppsats- och avhandlingsämnen. Vid institutionen har skapats ett tvärvetenskapligt Forum för genusforskning med en doktorand i historia som samordnare. Några av historiedoktoranderna är aktiva inom denna verksamhet.

Könsfördelningen bland ämnets doktorander är ojämn, med en kraftig majoritet av män.

Internationalisering

Växjö universitet har ett rykte som ett av Sveriges mest framstående lärosäten i fråga om internationellt studentutbyte. Historieämnet tillhör dock inte de starka enheterna i det avseendet. Sammanlagt har tre historiestudenter från Växjö studerat utomlands under de båda senaste åren. Tillflödet av utländska studenter till den egna institutionen är lika magert. Internationella inslag finns i undervisningen genom att några av lärarna har goda internationella kontakter och goda kunskaper om t.ex. nordamerikanska och asiatiska förhållanden. Detta kan leda till en positiv utveckling.

Inom forskarutbildningen är situationen bättre. Det fordras att minst fem poäng av utbildningen ska avläggas vid utländskt universitet och särskilda medel har avsatts inom institutionen för att stödja detta. Doktoranderna uppmanas att medverka med papers vid internationella konferenser, något som skett framför allt under senare år.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppen konstaterar att historieämnet vid Växjö universitet har en bred inriktning och ett stort kursutbud riktat mot regionens historieintresserade allmänhet. Ett intressant exempel inom grundutbildningen är Praktisk historia – en 40 poängs ”ingång” som i första hand riktas till personer som har sin yrkesverksamhet inom museer och arkiv.

Inom grundutbildningen rekommenderar vi att följande åtgärder vidtas:

- De teoretiska perspektiven bör ges ökat utrymme och integreras redan på AB-nivån.
- Kursutvärderingssystemet bör förbättras.
- Det internationella studentutbytet behöver förstärkas.
- Studenterna bör stödjas aktivt att nyttja sina formella kanaler för inflytande och påverkan över sin utbildning.

Inom forskarutbildningen är de ojämlika förutsättningarna för doktoranderna det dominerande problemet. Detta bör åtgärdas snarast.

- Dessutom är den sneda könsfördelningen bland ämnets doktorander inte tillfredsställande. Den bör beaktas vid kommande antagningar till forskarutbildningen.
- Det är viktigt att samtliga tillsvidareanställda lärare garanteras forskningsutrymme i sina tjänster samt att de ges möjlighet till koncentrerad forskning under sammanhängande perioder. Detta är en grundläggande kvalitetsfråga.

Örebro universitet

Profil: lokal, social, teknik
Tillsvidareanställda lärare 2001: 3 kv, 2 m
varav professorer: 1 kv
varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 1 m
varav övriga disputerade lärare: 1 kv, 1 m
varav adjunkter: –
Forskarassistenter: –
Antal doktorander: 5 kv, 4 m
Antal disputationer 1998–2001: 2

Antal studenter 2001: 256 kv, 222 m
Helårsstudenter på A-nivå 2001: 84,90
Helårsstudenter på B-nivå 2001: 40,25
Helårsstudenter på C-nivå 2001: 27
Helårsstudenter på D-nivå 2001: 3,50
C-uppsatser som examinerats 2001: 9
D-uppsatser som examinerats 2001: 2

Bedömargruppens intryck

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Historieämnet vid Örebro universitet återfinns inom den Humanistiska institutionen tillsammans med numera elva andra ämnen, inklusive bl.a. filmvetenskap, filosofi, litteraturvetenskap, retorik och moderna språk. Forskarutbildning förekommer inom fyra av institutionens ämnen, däribland historia, och inom kort tillkommer ytterligare två. Organisationen ger goda möjligheter till tvärvetenskaplig samverkan och sådan förekommer, inte enbart inom institutionen. Ekonomisk historia, som är förlagd till den ekonomiska institutionen, är till exempel en vanlig samarbetspart, och utbildning i miljöhistoria respektive vårdhistoria planeras i samverkan med institutionerna för teknik och vård och omsorg.

Historieämnets forskning och forskarutbildning utvecklas mot två områden som tillhör de prioriterade profilerna vid universitetet, nämligen ”Människors värde, hälsa och vitaliserande processer” och ”Människors miljö, kommunikativa processer och demokrati”. Inom det senare området kommer under kommande år en professor att anställas och en forskarskola kommer att inrättas, där sammanlagt 15 doktorander från olika ämnen (två från historia) kommer att antas.

Lärarna är väl meriterade. Här finns en professor, två docentkompetenta lektorer och ytterligare två lektorer. Vidare pågår för närvarande rekryteringen av ytterligare en professor, med inriktning på modern politisk historia. Till institutionen har nyligen även knutits en adjungerad professor med 20 procents tjänstgöring inom forskarutbildningen. Till nästa läsår planerar man att tillsätta ytterligare två halva lektorat med anknytning till respektive forskningsprofil.

Antalet studenter är förhållandevis stort och kraftigt ökande. Det har fördubblats sedan 1998. Ungefär hälften av studenterna läser inom lärarutbildningarna. Även på C-nivå har antalet studenter ökat, medan antalet på D-nivå ligger på en tämligen konstant låg nivå. Där har även söktrycket

minskat, enligt självvärderingen på grund av uppläggningen av den nya gymnasielärarutbildningen.

De ekonomiska resurserna har minskat kontinuerligt. Detta har medfört att man har prövat olika pedagogiska lösningar för att inte behöva minska kursutbudet. Inom forskarutbildningen används fakultetsmedlen till att finansiera professurerna och för närvarande fyra doktorander. Övriga fem doktorander finansieras genom forskningsråd, annan högskola eller med egna medel.

Ämnet förfogar över ändamålsenliga lokaler, med arbets- och undervisningslokaler och andra utrymmen samlade i ett och samma hus på campusområdet. Antalet grupprum och läsplatser är dock begränsat. Biblioteket uppges vara välfungerande, med hjälpsam personal och en kontaktbibliotekarie knuten till institutionen. Där finns också ett särskilt forskningsarkiv under uppbyggnad, med bl.a. mikrofilmade serier av handlingar från lands- och Riksarkiv.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

A-kursen utgörs i huvudsak av en kronologisk översikt med tonvikt på global, europeisk och nordisk historia. Därutöver utgörs tre poäng av en tematisk fördjupning inom något av de teman som behandlats i övriga delkurser. Studenterna delas in i så kallade studiegrupper. I den tematiska fördjupningskursen formulerar och diskuterar dessa grupper historiska problem med anslutning till det valda temat, lämnar in skriftliga inlämningsuppgifter och ett avslutande PM. Studiegrupperna får stöd av en amanuens, vanligen en D-student, i så kallade förseminarier där man diskuterar studieteknik, PM-skrivande etc. Dessutom läser studenterna ett par vetenskapliga monografier. Det här arbetssättet uppskattas av studenterna, som finner att nybörjarnivån inte bara innebär korvstoppning.

Även bedömargruppen uppfattar systemet med studiegrupper som ett utmärkt sätt att skapa möjlighet till fördjupning inom A-kursen. Dock noterar vi att teori- och metodinslagen är mycket begränsade på den här nivån.

Inom B-kursen utgörs åtta poäng av en probleminriktad uppsatskurs, fyra av en metodkurs och fem poäng av en kurs i ekonomisk historia. En valfri specialkurs om tre poäng ingår också och redan här kan universitetets profilområden komma in genom att grupper av studenter väljer teman med anknytning till dem. Teori- och metodinslagen ökar ytterligare på C- och D-nivåerna.

Examinationen är varierad, med hemskrivningar, PM som ventileras på seminarier, diskussionsseminarier och enskilda tentamina baserade på inlämnade PM. Detta är arbetskrävande för de rättande lärarna, men de lärare och studenter som bedömargruppen mötte framhöll att variationen ändå är att föredra framför traditionella salsskrivningar. Enligt bedömargruppens intryck är uppläggningen av både undervisning och examination väl genomtänkta och uppskattas av studenterna, som också framhåller att de får god återkoppling på inlämnade uppgifter.

Problemen med den låga andelen studenter som fortsätter till D-nivån delar Örebro med andra lärosäten. En strategi för att uppmuntra flera studenter att fortsätta sina studier är önskvärd också här. I detta sammanhang är det enligt självärderingen angeläget att det utvecklas alternativ till nuvarande D-kurs. Den kurs som erbjuds idag beskrevs av lärarna som klart problematisk, med bland annat en alltför snäv forskningsinriktning.

En uppföljning av universitetets programstudenter håller på att genomföras. Den fångar upp en stor del av historiestudenterna, huvudsakligen dem som studerar till lärare, men omfattar inte dem som studerar på fristående kurs. Några resultat har ännu inte redovisats.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

I Örebro har man erbjudit forskarutbildning i samarbete med Uppsala universitet sedan 1996, och i egen regi sedan lärosätet fick universitetsstatus 1999. Två disputationer har hittills ägt rum.

Forskarutbildningsmiljön är fortfarande förhållandevis begränsad, med relativt få doktorander. Sammanlagt åtta personer antogs 1999, och 2001 tillkom ytterligare en. Till den nu aktuella forskarskolan inom profilen ”Människors miljö, kommunikativa processer och demokrati” kommer två doktorander med inriktning mot historia att antas och ytterligare två beräknas kunna anställas senare.

Institutionen har insett nödvändigheten av en introduktion till forskarstudier och i detta syfte utarbetat en kort PM. Vidare har man infört en introduktionsdag med möten med samtliga lärare och äldre doktorander. Detta uppskattas mycket och enligt doktoranderna själva bidrar den här introduktionen till att skapa samhörighet inom doktorandgruppen. Doktoranderna har egna rum med datorer och annan utrustning i anslutning till övriga lärarrum inom institutionen.

Utbildningsplanen för forskarutbildningen stipulerar 110 poäng avhandling och 50 poäng kursdel. Kursdelen omfattar en obligatorisk kurs om tio poäng i teori och en 15 poängs problematiserande kronologisk kurs. Man brukar även tillgodoräkna studenten tio poäng från D-kursen. Resterande poäng utgörs av läskurser med anslutning till avhandlingsämnet, bl.a. en översikt över forskningsläget som redovisas skriftligt. Doktoranderna är nöjda med denna kombination av kurser. Tempot inom forskarutbildningen beskriver de för övrigt som högt.

Det finns inom forskarutbildningen en tydlig seminariekultur med regelbundna och protokollförda forskarseminarier som behandlar avhandlings-PM och avhandlingsavsnitt. Dessutom arrangeras seminarier med gästföreläsare som doktoranderna själva kan föreslå. Vi vill också särskilt nämna det obligatoriska slutseminarium som genomförs inför disputationen och som inte är så vanligt. Det tjänar som en generalrepetition och kvalitetssäkring.

Handledningssituationen förefaller oss tillfredsställande med det öppna klimat som råder. Varje doktorand har en biträdande handledare, som han

eller hon själv föreslår. I flera fall kommer denne från ett annat universitet och ibland även från ett annat land.

De individuella studieplanerna beskrivs som viktiga av både handledare och doktorander. De upprättas i början av varje termin men följs inte alltid upp i slutet av terminen. Det hävdades att detta kanske inte är så nödvändigt på grund av miljön och den goda samarbetsandan. Bedömargruppen anser dock att det bör finnas en enkel rutin för uppföljning så att studieplanerna mer påtagligt kan användas som ett stöd för doktoranderna.

Det är ännu svårt att uttala sig om resultatet av forskarutbildningen, eftersom den inrättats så nyligen, men det är tydligt att det har utvecklats en god kultur som dock behöver en större miljö för att utvecklas ytterligare. Förutsättningar finns för detta, dels genom mångvetenskaplig samverkan inom institutionen och det övriga universitetet, dels genom den forskarskola i demokratifrågor som håller på att byggas upp.

Doktoranderna undervisar inom grundutbildningen i den omfattning som deras tid medger. Normalt börjar de med läskurserna på B- och C-nivå och med uppsatshandledning.

Studerandeinflytande och övrigt kvalitetsarbete

Studenternas medverkan i planering och uppföljning förefaller väl tillgodosedd. De är representerade i beredande och beslutande organ. Schemalagda tider finns anslagna för att studenterna i de olika undervisningsgrupperna ska kunna föra fram sina synpunkter till sina representanter. De studenter vi mötte uppgav att även kursutvärderingar och uppföljning av dessa fungerar väl. Doktoranderna är på motsvarande sätt formellt representerade i olika nämnder.

Några större insatser för uppföljning av tidigare historiestudenter görs inte. Det kan i det sammanhanget nämnas att de studenter vi mötte efterlyste information om dels forskarutbildning, dels den arbetsmarknad (förutom skolväsendet) som man kommer att möta som historiker.

Universitetets arbetstidsavtal medger att 20 procent av årsarbetstiden används för kompetensutveckling och att tio procent går till administration, och detta utrymme tycks kunna utnyttjas i stor utsträckning. Institutionsledningen följer årligen upp vad som görs inom ramen för kompetensutvecklingen.

De brister beträffande möjligheter till pedagogisk utbildning som pekades ut i självvärderingen har enligt lärarna åtgärdats senare under året. Men inte alla lärare och doktorander har hunnit delta i den. Bedömargruppen vill betona vikten av pedagogisk utbildning, kanske främst för doktoranderna, för vilka sådan utbildning också kan bli en merit vid senare ansökan till lektorat.

Både lärarkår och doktorandgrupp består av lika många kvinnor som män, något som är ovanligt inom ämnet.

Internationalisering

Ämnet har en lokalhistorisk profil i forskningen, som dock modifierats under senare år. Liksom på andra lärosäten spelar de lokala arkiven en viktig roll för uppsatsskribenter, som ofta väljer ämnen med anknytning till närområdet. Kurserna på grundutbildningen ger emellertid också ett internationellt perspektiv. Det finns rimliga möjligheter för studenterna att studera utomlands, men det är endast en bråkdel av studenterna som utnyttjar dessa möjligheter.

Inom forskarutbildningen finns ett krav på vistelse vid utländskt universitet. Vidare har man inom ämnet engagerat tre biträdande handledare från utländska universitet.

Bedömargruppens rekommendationer

Bedömargruppen finner att ämnet har blivit väl konsoliderat vid Örebro universitet och att både grundutbildning och forskarutbildning tycks fungera bra. Det har hittills funnits en stark inriktning mot socialhistoria. Därför utgör den professur med inriktning på modern politisk historia, som är under tillsättning, en viktig komplettering. Det är även lektoraten med inriktning mot universitetets profilområden. De knappa resurserna för grundutbildningen används väl och intressanta pedagogiska grepp provas.

I det fortsatta arbetet med grund- och forskarutbildning anser vi att ämnet bör vidta ett antal åtgärder:

- Teori- och metodinslagen behöver förstärkas i A-kursen.
- Det är nödvändigt att utveckla en strategi för att rekrytera fler studenter till D-nivån.
- Det internationella studentutbytet behöver utvecklas.
- Forskarutbildningsmiljön inom ämnet behöver förstärkas, med framför allt fler doktorander och ett utökat kursutbud.

Bilaga:
Sammanställning av kvantitativa uppgifter

	Tillsvidare-anställda lärare 2001	Varav tillsvidare-anställda professorer	Disputa-tioner 1998–2001	Antal studenter 2001	Examinerade C-uppsatser 2001	Examinerade D-uppsatser 2001
Blekinge tek-niska högskola	1 kv, 1 m	–	–	56 kv, 37 m	13	3
Göteborgs universitet	1 kv, 7 m	1 kv, 3 m	16	446 kv, 437 m	11	5
Högskolan Dalarna	3 kv, 9 m	–	–	220 kv, 133 m	23	5
Högskolan i Gävle	1 kv, 2 m	–	–	160 kv, 60 m	2	1
Högskolan i Halmstad	2 m	–	–	130 kv, 89 m	–	–
Högskolan i Jönköping	5 m	1 m	–	155 kv, 67 m	9	3
Högskolan Kristianstad	1 kv, 2 m	–	–	105 kv, 76 m	17	6
Högskolan på Gotland	3 m	–	–	90 kv, 52 m[6]	6	–
Karlstads universitet	6 m	–	–	197 kv, 167 m	37	7
Linköpings universitet	1 kv, 9 m	1 kv	–	603 kv, 399 m	37	17
Luleå tekniska universitet	5 m	2 m	–	68 kv, 53 m	20	10
Lunds universitet	2 kv, 7 m	1 kv, 4 m	27	315 kv, 409 m	63	16
Mitthög-skolan	1 kv, 5 m	1 kv	–	111 kv, 169 m	13	1
Mälardalens högskola	1 kv, 2 m	–	–	101 kv, 65 m	17	3
Stockholms universitet	4 kv, 12 m	2 kv, 8 m	19	687 kv, 475 m	93	30
Södertörns högskola	6 kv, 6 m	1 m	–	591 kv, 329 m	23	13
Umeå universitet	3 kv, 7 m	1 kv, 2 m	9	227 kv, 242 m	29	6
Uppsala universitet	4 kv, 7 m	2 m	25	281 kv, 260 m	46	11
Växjö universitet	2 kv, 3 m	2 m	–	334 kv, 263 m	26	6
Örebro universitet	3 kv, 2 m	1 kv	2	256 kv, 222 m	19	2
Totalt	34 kv, 102 m	8 kv, 25 m	98	5133 kv, 4004 m	494	145

[6] Dessutom tillkommer ca 100 distansstudenter.

Bilaga: Svenska avhandlingar i historia 1997–2001

Peter Aronsson • 10 december 2002

Innehållsförteckning

Förord 167

Inledning 169

Doktorsavhandlingar 171
- Sakområden 176
- Epoker 181
- Rummet 183

Slutdiskussion 185

Bilaga1. Doktorsavhandlingar 1997–2001 189

Förord

På uppdrag av Högskoleverket presenteras här en summarisk genomgång av de senaste fem årens avhandlingar i historia. Uppläggningen bygger på en tidigare publicerad studie som, med ett lite vidare syfte, sökte pejla utvecklingen inom historievetenskapen 1990–96.[7]

FD Per-Olof Andersson, Kronobergsarkivet, har med noggrannhet bistått med excerpering, en första sortering och kategorisering av avhandlingarna, samt korrekturläst och givit kloka kommentarer till texten. Ett tack också till FD Cecilia Trenter för viktiga påpekanden och till utredare Staffan Wahlén på Högskoleverket som med skarp blick urskiljt några felaktigt placerade avhandlingar.

---

7 Peter Aronsson, *Historisk forskning på väg – vart? En översikt över avhandlingar och forskningsprojekt vid de historiska universitetsinstitutionerna samt en kritisk granskning av den officiella vetenskapliga debattens form och funktion i Sverige 1990–1996*, 1997 Se även Peter Aronsson, ”En lomhörd dialog? Den historievetenskapliga debatten på 1990-talet”, *Historisk tidskrift* 1998:1 53–76 och Peter Aronsson. ”Svensk historisk forskning på 1990-talet”, *Historisk tidskrift för Finland* 1998:1. Hela nummer 1998:1 innehåller redovisningar av den moderna historiografiska utvecklingen i Norden. Se även Frank Meyer & Jan Eivind Myhre, (eds.), *Nordic historiography in the 20th century*, Oslo 2000; Rolf Torstendahl, (ed.), *An assessment of twentieth-century historiography: professionalism, methodologies, writings*, Stockholm 2000, för aktuella översikter över nordisk historiografisk utveckling.

Inledning

Avhandlingsproduktionen är ett av de centrala resultaten av forskarutbildningen. Det är fortfarande förbluffande svårt för både allmänhet och akademiker att skapa sig en helhetsbild av utgivningen av avhandlingar i historia. Dessbättre har stora förbättringar inträffat på det bibliografiska området, vilket underlättar översikten. Det är dels det fortsatta arbetet med Svensk historisk bibliografi (SHB), dels Historisk tidskrifts (HT) rutin att sedan 1997 lista avhandlingar i historia och ekonomisk historia varje årgång – och på Internet. Trots heroiska insatser från personalen vid SHB har man svårt att hinna med takten i utgivningen, delvis beroende på resursbrist, delvis på den expanderade tematiken i historieskrivningen. Vi kan notera att av de över 3000 poster som registrerats per årgång för de bäst dokumenterade åren på 1990-talet, så utgör ca 900 monografier och mellan 63 och 89 avhandlingar. Av dessa är under senare år, som vi ska se nedan, runt 20 avhandlingar i historia.[8]

En studie av avhandlingarna i historia ger alltså ett högst begränsat svar på frågan om ”vad som hänt” inom *den akademiska historieforskningen*. Som vi ser i jämförelse mellan SHB:s avgränsning av historiska avhandlingar och disciplinens dissertationer så utgör de förra bara en tredjedel till en femtedel av de senare. Det beror förstås på att det är det gamla *historieämnet* och inte systerdiscipliner som ekonomisk historia, idé-, vetenskaps-, konsthistoria eller de många historiska studier som framställs inom etnologi och kulturgeografi eller vid Linköpings tvärvetenskapliga Temautbildning, som behandlas här.

Denna avgränsning i olika systerdiscipliner blir, i takt med utvecklandet av ett gemensamt kulturvetenskapligt fält, i allt högre grad utan vetenskaplig rationalitet. Överraskande nog tycks dock disciplinernas traditionella institutionella ram ohotad och närmast förstärkt under 1990-talet.

Metodiskt är analysens utgångspunkt hårda fakta kring avhandlingarnas disputationsort, årtal, titel, tidsavgränsning och författarens kön. Något svårare är det att göra den rumsliga avgränsningen och än mer så den tematiska. Metoden har utgått från att avhandlingsförfattaren i rubriken syntetiserar sina perspektiv, och detta är utgångspunkten för inplaceringen. Emellanåt har uppgifterna varit för nödtorftiga och då har kunskapen kompletterats, dels genom egen kännedom om verken, dels genom dissertationsuppgifter på fakulteternas hemsidor eller SHB-/Libris-noteringar.

---

[8] Jag har haft tillgång till dessa listor, inklusive den för 2001 som ännu inte publicerats. Tack till redaktionen för tillmötesgåendet och till Johannes Rudberg för fortlöpande rapportering om arbetet med SHB. Se även Johannes Rudberg. ”Svensk historisk bibliografi – en lägesrapport och några nordiska utblickar”, *Historisk tidskrift* 121 2001:3. En liten komplikation har varit att disputationerna för ekonomisk historia och historia blandas i listorna och att vi har fått urskilja dessa i efterhand. Där kan något misstag naturligtvis ha begåtts då tid inte har funnits för att kontrollera varje post vid källan, i fakulteternas handlingar.

Doktorsavhandlingar

Även om antalet avhandlingar är en begränsad del av den historiska bokfloden så är det en mycket stor del av den svenska forskningen som utförs och publiceras som doktorsavhandlingar. Möjligheten att framlägga en licentiatavhandling avskaffades 1969 men återinfördes stegvis vid de humanistiska fakulteterna under 90-talet. Än så länge avläggs endast ett fåtal nya licentiatexamina varje år och attityden till dem pendlar mellan att se dem som en önskvärd examensnivå, ett välmotiverat led i avhandlingsskrivandet, till en reservutgång.[9] Från 2002 är det möjligt för fakulteterna att anta forskarstuderande till licentiatexamen. I vad mån så sker och i vilket förhållande den antagningen kommer att stå till doktorsexamen är idag en öppen fråga. I de nordiska grannländerna har en gradvis anpassning skett till den internationella PhD-nivån. Reservutgången är här snarare uppåt så att en vällyckad och ambitiös PhD-student, exempelvis i Danmark, kan välja att uppgradera sin examination till den gamla och traditionellt högre värderade Dr. Philos med en s.k. disputats.

Doktorandkonferenser, med deltagare också från granndisciplinerna, har avhållits, den första i Växjö 1992 och den andra i Stockholm 1994. Efter det tycks de ha tynat bort och i någon mån ersatts av de väl bevistade Historikerdagarna, den första i Linköping 1999 och den andra i Örebro 2002. En forskarskola i historia startade 2001 under ledning av Lunds universitet med deltagare från Södertörn, Malmö och Växjö. Den tillhör innovationerna under perioden som tillsammans med nyantagningarna vid de nya universiteten, ligger bakom att inte antagningarna sjunkit mer än de gjorde under 90-talets avslutande år.

Under 1990-talet har antagningen till forskarutbildningen på de flesta högskoleorter blivit spärrad för ett ökande antal sökande. Finansieringen för dem som antagits har dessutom försvårats genom att samma summa ska räcka till reguljära löner för doktorander istället för som förr till stipendier. Detta kan ses som en slutgiltig förvandling av i vart fall den institutionella ramen från professor – lärjungerelation till en organiserad utbildning med formella kursplaner och årligt uppdaterad individuell studieplan.

Sammanlagt ca 300 doktorander var registrerade i historia 1994 och ungefär hälften anges aktiva till minst 50 procent. Antalet har sjunkit något över tid och var 1998 269. Efter antagningsreformen 1999 var det höstterminen 2000 245 registrerade som minst 10 procent aktiva. Bakom de samlade talen ligger en relativt stabil nivå för lärosäten som Stockholm och Umeå, medan

---

[9] Fem i Uppsala och tre vardera i Lund och Umeå. Flest var det i Göteborg med hela sju licavhandlingar under tiden 1990–1996. Jag har inte följt upp detta för tiden 1997–2001, men ett intryck är att antalet ökat svagt.

Göteborg, Uppsala och Lund hade runt 50 procent fler inskrivna åren före reformen än året efter. De nya universiteten Örebro och Växjö bidrar positivt till totalsiffrorna med 20 nya doktorander.[10]

Det borde innebära mer än 40 disputationer om året om kursplanens 4 års heltidsarbete gäller. De knappt 20 doktorsexamina som avläggs varje år betyder att framställningstiden är betydligt längre, eller att ett stort antal aldrig blir klara. Det är ett välkänt faktum, av i vart fall statsmakterna betraktat som ett stort problem, att doktorandtiden nästan undantagslöst överskrider de fyra planerade åren. Ett utredningsförslag som möjligen skulle öka genomströmningen genom obligatorisk doktorandtjänst vid antagningen, skulle vid oförändrad ekonomisk ram reducera det totala antalet doktorander till ca 60. Förslaget mötte kompakt kritik, men en politisk vilja med denna inriktning, styrd av det vällovliga syftet att öka genomströmningen och förbättra de antagnas villkor, ledde fram till den nya förordningen 1998.

Vi kan nu se att under tiden ht 1997 till vt 2001 antogs sammanlagt 75 till forskarutbildningen medan 112 examinerades. Det är uppenbart att universitetssystemet bromsat antagningarna för att klara högre finansieringskrav utan motsvarande nya resurser. Den höga examinationen är resultatet av det tidiga 1990-talets antagning. Antagningen var som lägst läsåret 1998/99 med endast 8 nya doktorander i landet. Det följande året är det de nya universiteten som dominerar, men även Stockholms universitet (den dynamiska utvecklingen av historiemiljön vid Södertörn spelar här möjligen in).[11]

1990–96 ventilerades 119 avhandlingar i historia, varav en med två författare.[12] Andelen kvinnliga avhandlingsförfattare har de senaste tjugo åren stigit från 23 till 30 procent. Under den två år kortare tiden 1997–2001 ventileras nästan lika många avhandlingar, nu med 39 procent kvinnliga respondenter.

---

[10] Det totala antalet doktorsexamina inom humanistisk fakultet pendlar under tiden 1971 till 1994 normalt mellan 50 och 60 (min 40 år 1985/86 och max 73 år 1973/74). Detta innebär att historia står för ungefär en tredjedel av alla FD, vilket är högre än vad deras andel av totala antalet aktiva doktorander inom humaniora (1220 år 1971 och 1058 år 1993) ger anledning att förvänta. Se tabell 45D och 25 i *Nyantagna, aktiva och examinerade studerande i forskarutbildning 1971–1994,* Bakgrundsmaterial om universitet och högskolor 1995:5, SCB (1995). I en enkät sammanställd 1994 av Marika Hedin (som vänligen sänt den till förf.) och Mattias Tydén, historiska institutionen, Stockholms universitet, anges antalet aktiva doktorander till 229, men då finns inte Lund med. Av dessa hade 49 finansierade studier, oftast med doktorandtjänst. ”Väntetiden” för att komma dit var ca 3 år! Lägg till 4 års finansiering och den genomsnittliga tiden blir 7 år istället för 4, med viss automatik. I material från SCB anges antalet aktiva forskarstuderande i historia 1995 till 174 män och 82 kvinnor. Se *Registrerade studerande i forskarutbildning höstterminerna 1993–1995,* Bakgrundsmaterial om universitet och högskolor 1996:7, SCB (1996), tabell 22.

[11] Statistiken för åren 1997 till 2001 tillhandahållen av Högskoleverket, Staffan Wahlén, tabellerna 14 och 35H, SCB:s högskoleregister.

[12] Veterligen är det första gången en historiker och en sociolog samarbetar om en avhandling. Det har tidigare förekommit att två historiker samarbetar om en avhandling. Conny Blom, *Doktorsavhandlingarna i historia 1890–1975: en kvantitativ studie*, Lund 1980. För referenser till avhandlingar 1990–1996, se listan i Bilaga 1 i Aronsson 1997 och för 1997–2001 i Bilaga 1 i denna skrift.

Troligen kommer inte andelen kvinnor att öka markant den kommande femårsperioden, då antagningssiffrorna för höstterminen 1997 till vårterminen 2001 visar på ungefär samma fördelning med 42 procent kvinnor.[13]

Tabell 1. Antalet avhandlingar i historia från respektive lärosäte per år, 1970–75,1990–1996 respektive 1997–2001.

	Uppsala	Lund	Stock-holm	Göte-borg	Umeå	Totalt	
1970–75 kvinnor och män	41	17	30	13	0	101	23% kvinnor
1990–1996, Kvinnor	9	7	10	8	2	36	30%
Män (alla=119)	13	27	25	9	9	83	70%
1997–2001, Kvinnor	14	10	8	7	4	43	39%
Män (alla=112)	17	19	13	12	8	69	61%

Källor och anmärkning: Avhandlingar före 1975 från (Blom 1980). Sammanställningen bygger därefter på listor över disputationer från fakulteter och institutioner, vilka sammanställts av redaktionen för Historisk tidskrift för perioden 1997–2001 och av mig själv för perioden 1990–1996. Observera att den första perioden avser sju år och den andra fem år. I siffrorna för Lund och Uppsala ingår för vardera en disputation som genomförts vid Växjö respektive Örebro universitet 2001. Forskarutbildningen började för bägge formellt vid de äldre universiteten. Se vidare bilaga 1.

Det jämförelsematerial över tid som används här för att ge perspektiv på den senaste tidens avhandlingar utgår från en stor undersökning av forskarutbildningens resultat 1890–1975, bl.a. i historia. Det finns en betydande lucka i kunskapen om vad som hänt sedan dess och i diagrammen nedan fylls den genom en ren interpolering från 1970–1975 till 1990–96 respektive 1997–2001.[14]

Den kraftiga volymtillväxten 1970–75 bygger delvis på ett uppdämt examinationsbehov av nya doktorer efter 1969 års reform. Därefter följer troligen en svacka under 1980-talet på grund av stagnerande resurser till universiteten som först på 90-talet åter expanderat. Humanistisk fakultet som helhet, där historia är det ämne som examinerar flest doktorer, antog dock ungefär lika många doktorander 1975 som 1990. Möjligen har en satsning på disputerad

[13] Bakom siffrorna döljer sig ganska stora svängningar. Läsåret 97/98 är kvinnorna 59 procent av de antagna och för resten av perioden bara 32 procent. Det har framförts farhågor om att kraven på externfinansiering av nya doktorander leder till handplockning av studenter, vilket kan förstärka traditionella rekryteringsmönster.

[14] Blom, *Doktorsavhandlingarna i historia 1890–1975. En kvantitativ studie*, och egna sammanställningar från fakulteterna. Det är påfallande att forskarutbildningens förnämsta slutprodukt, avhandlingarna, inte presenteras samlat vare sig vid institutionerna, fakulteterna eller inom professionens officiella organ, Historisk tidsskrift. Flera av universiteten hade påfallande svårigheter att få fram listor över disputationer. En stort antal av avhandlingar med historisk inriktning från Tema vid Linköpings universitet har lämnats utanför denna översikt då det endast är avhandlingar i disciplinen historia som studeras.

forskning från råden under samma period gjort att publiceringen ökat mer än den odisputerade under samma period.[15]

Diagram 1. Antal avhandlingar framlagda för doktorsexamen vid de historiska institutionerna i Sverige. Absoluta tal i genomsnitt per år inom angivna årtal.

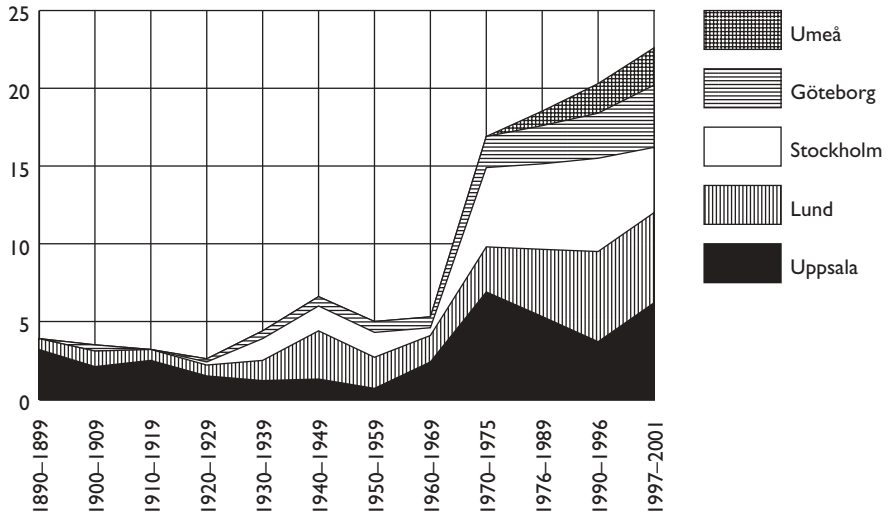

Källor och anmärkningar: Blom 1980, s 5 och Bilaga 1. Observera att åren 1976–89 ej är undersökta utan enbart interpolerade.

Tabell 2. Avhandlingar efter disputationsort. Absoluta tal

	Uppsala	Lund	Stockholm	Göteborg	Umeå	Totalt
1990	3	4	7	2	1	17
1991	2	2	5	1	1	11
1992	8	5	3	1	2	19
1993	1	5	5	3	1	15
1994	3	7	3	3	3	19
1995	2	8	5	2	2	19
1996	3	3	7	5	1	19
1997	4	2	3	3	2	14
1998	6	6	2	6	2	22
1999	4	9	5	1	4	23
2000	5	4	5	5	3	21
2001	12	8	6	5	1	32
Totalt	53	63	56	37	23	232

Källa: se tabell 1.

[15] Den undersökning Jarl Torbacke gjort över historiedoktorerna vid Stockholms universitet visar på en tydlig svacka under 80-talet. På 1970-talet examinerades 46 doktorer mot 21 det kommande decenniet. Upphämtningen under 90-talet till 35 avhandlingar når ändå inte upp till det tidiga 70-talets nivåer. Jarl Torbacke, *Historiedoktorerna vid Stockholms universitet (manuskript)*, 1997. Göran Zetterblom, *Forskarutbildningen under 70- och 80-talet. Reformer och resultat*, Stockholm 1994, s 122.

Ökningstakten av antalet doktorsavhandlingar i historia är troligen inte helt linjär. Antalet avhandlingar ligger ganska stabilt på 40–60 per decennium till 1970. Därefter tyder siffrorna för 1970–75 och 1990-talet på en kraftigt ökad disputationstakt till tre gånger denna siffra. Den senaste femårsperioden har antalet disputationer fortsatt att stiga på samtliga lärosäten, utom Stockholm. Att koppla detta till reformen 1999 där många röster höjdes som varnade för ett minskat antal disputationer kan möjligen göras på ett lite omvänt sätt. Med tanke på genomströmningen måste siffrorna generellt ses som ett uttryck för åtgärder vidtagna, eller inte vidtagna, 4–8 år tidigare. Det är alltså forskarutbildningsstrukturen åren 1988–1997 som borde vara den främsta faktorn bakom den utveckling som redovisas för de senaste fem åren.

Under senare år har villkoren för forskarutbildningen förändrats i flera avseenden. Till att börja med har fakultetsanslagen gradvis urholkats. Vidare har handledarresurserna utsatts för en hårdare press eftersom undervisningsdelen har ökat för många akademiska lärare. Slutligen har den kraftiga antagningsminskning som flera institutioner i realiteten införde inför reformen, parallellt med en rensning av i vart fall formellt mindre aktiva doktorander ur statistiken, resulterat i en brist på såväl kontinuitet som förnyad seminariestimulans. Det är tänkbart att dessa faktorer redan här kan ha givit ett visst genomslag. Troligen kommer effekten av detta dock först under nästa femårsperiod. Vad vi ser nu är dels de avslutande resultaten av ”den gamla ordningen”, ev. förstärkt av handlingar som anteciperade reformen och sökte kontra den befarade minskningen i möjligheter att anta och finansiera doktorander. Vi kan då se att man inte kontrade genom att anta fler ofinansierade doktorander före förordningens ikraftträdande utan istället tog reformen på allvar och bromsade antagningen för att försöka få resurser också till de ”gamla doktoranderna”.[16]

Det står också klart att andelen disputerade kvinnor stigit kraftigt under 1990-talet från 30 procent under förra delen till 39 procent under den senare. Det är troligen denna närvaro i avhandlingsfloran som också ligger bakom en ökande andel direkt kvinnorelaterade ämnesområden och perspektiv i avhandlingsämnena.[17]

Det mest påfallande i det första diagrammet är att Umeå tillkommit med en volym som närmar sig samma nivå som det betydligt äldre lärosätet i Göteborg på 90-talet. Till mitten av 90-talet ser vi också att Lund, från en relativt blygsam nivå, kraftigt expanderar sin andel av avhandlingarna. Uppsalas andel minskar däremot markant från sin överlägsna position på 70-talet. En

---

16 Blom, *Doktorsavhandlingarna i historia 1890–1975: en kvantitativ studie*, s 4; Zetterblom, *Forskarutbildningen under 70- och 80-talet. Reformer och resultat*, s 133ff och egen undersökning.

17 Agneta Ljungh 1999 visar i sin genomgång i hur hög grad det är kvinnor som skriver kvinnohistoria. Referenser till avhandlingar som ingår i undersökningen hänvisar till förteckningen i Bilaga 1.

stor del av avhandlingarna i Uppsala vid denna tid tillkom inom ramen för stora projekt med många deltagare, som Folkrörelseprojektet och Emigrationsprojektet.[18] Även Stockholm såg en mycket stor expansion vid 1970-talets början, till stor del beroende på projektet Sverige under andra världskriget. Här har dock andelen disputationer hållits kvar på en fortsatt hög nivå under 90-talets början.

Mot slutet av 1990-talet återtar Uppsala sin position som en av de största miljöerna jämsides med Lund, medan antalet disputationer minskar något i Stockholm. Göteborg har ökat anmärkningsvärt och har nu lika många disputationer som Stockholm, medan Umeå ligger på drygt halva huvudstadens volym.

Det vore naturligtvis intressant att jämföra dessa volymer med satsade anslag, både fakultetsanslag och externa medel, men tiden medger inte en sådan undersökning här.

Avhandlingarnas ställning i den samlade produktionen av texter med historiska ambitioner är, som tidigare nämnts, i volym näst intill försumbar, men avhandlingarna står troligen ändå för en stor del av den mer omfattande grundforskningen. Det finns behov av att studera hur historikernas förändrade syn på sitt uppdrag, sin professionalitet eller ”kognitiva identitet”, som den kommer till uttryck i viljan att publicera resultatet på en öppen förlagsmarknad, mot- eller samspelar med den fortsatta institutionella dynamiken med sakkunnigomdömen vid såväl projektansökningar som tjänstetillsättningar. De stora, lätt synliga, förändringarna är under 90-talet ett påbjudet genusperspektiv ifrån flera forskningsråd samt ökade krav på, och värdering av, pedagogisk meritering vid tjänstetillsättningar, medan övriga värderingar troligen har en mer traditionell inriktning.

Sakområden

När det gäller en klassificering av sakområden har jag följt Conny Bloms kategorier i görligaste mån för att möjliggöra jämförelse över tid. Det betyder exempelvis att kvinno-, mans- och genushistoria i huvudsak hamnat under socialhistoria, och kulturhistoria under samma rubrik som idé-, opinionshistoria m m. 1997 kunde jag konstatera att förvånansvärt få avhandlingar hade könsrelationer eller -identitet som en i rubriken synlig problemformulering. Så är inte längre fallet för perioden 1997–2001.[19]

---

[18] Under de stora utbildningsprojektens tid 1966–1975 var Uppsala och Stockholm de utan jämförelse mest gynnade historieinstitutionerna. Birgitta Odén, ”Forskarutbildning i välfärdsstat”, i *Konflikt og samarbejde. Festskrift til Carl-Axel Gemzell*, København 1993.

[19] Jag har låtit titeln spela en avgörande roll eftersom den kan antas spegla författarens egen sammanvägda uppfattning om vad det är man vill göra och visa fram. Det kan givetvis skilja sig från vad som faktiskt blir utfört. Klassifikationer av LIBRIS har vid något tillfälle använts, liksom personlig kännedom om innehållet, men inte systematiskt. Se Bilaga 1.

Vi kan notera hur förvaltning (inklusive undervisningsväsendets historia) och biografier, trots ett ökande principiellt intresse, minskar som självständiga forskningsfält betraktade. Intresset för mentalitet och kultur hade ännu vid 90-talets början inte givit ett tydligt utslag i avhandlingarnas titlar.[20] Politisk historia i både nationell och internationell form visar svagt ökande tendens på tidigt 90-tal, för att åter minska något under decenniets slut. De metodiskt inriktade avhandlingarna ökar något, men framför allt kan man se en ökad tendens för vad som kan karaktäriseras som idé- och kulturhistoria. Det är troligt att en ökad aktörs/personorientering kommer att slå igenom framöver. Det beror på att det stora intresset för biografier bör slå igenom på lite sikt, vilket samspelar med doktorandernas vilja och behov av att ta itu med den frånvaro av aktörsperspektiv som det språk- och diskursorienterade genomslaget under 90-talet givit upphov till. Samtidens större fokus på individers plats och roll i det politiska livet (för att inte tala om det kulturella) pekar mot samma tendens, i kontrast till en fokusering på strukturella förhållanden och sociala rörelsers kraft tidigare decennier.

Diagram 2. Avhandlingarnas sakområden. Relativ andel inom angivna årtal.

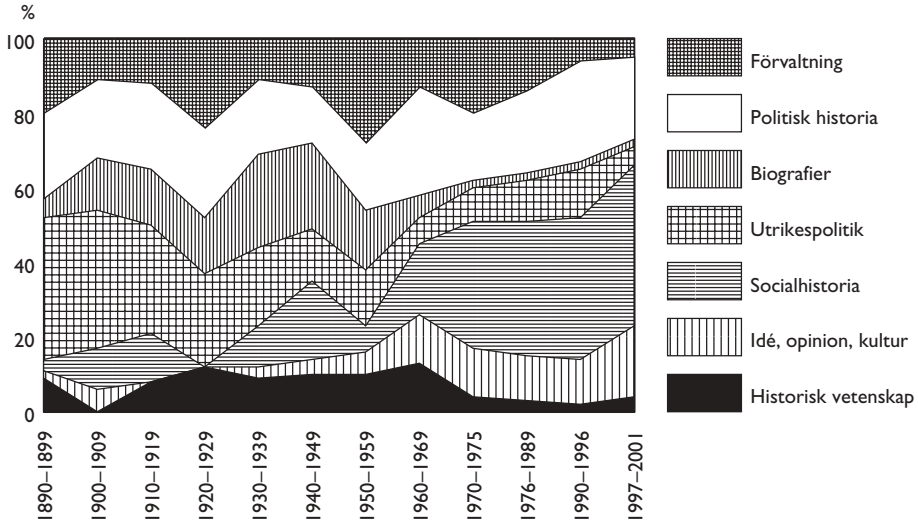

Källor: Blom 1980, s 18 och Bilaga 1.

Det kan kanske överraska att avhandlingar med inriktning på historia som vetenskap genom källstudier eller historiografi minskat drastiskt över tid. När problemorientering drar in i fokus för en bedömning av vetenskaplighet gör den det inte som ett självständigt ämne utan oftast i förbindelse med analys av konkreta samhälleliga sakområden. På ett sätt kan man säga att den självständiga utvecklingen av vad man uppfattade som ämnets inomvetenskapliga grundvalar inte längre gjordes till föremål för avhandlingar i historia

[20] Avhandlingar med inspiration från denna riktning, typiskt för 90-talet med utnyttjande av rättsligt material, saknas inte helt. Se t.ex.Jonas Liliequist 1992, Per Sörlin 1993 och Linda Oja 1999.

efter 1970.[21] Läget ändras under det slutande 90-talet, vilket troligen har att göra med att historieämnets tematiska och vetenskapsteoretiska självförståelse problematiserats på flera sätt. Det är ingen tillfällighet att utvecklingen sker dels i anslutning till Rolf Torstendahls historiografiska och Christer Öhmans historiedidaktiska forskning i Uppsala samt i miljön i Lund där Birgitta Odén på samma sätt inspirerat, dels som ett brett kulturhistoriskt anslag vid Eva Österbergs seminarium och historiedidaktisk forskning med Klas-Göran Karlsson och Hans-Albin Larsson som viktiga inspiratörer. På det viset öppnar sig intresset för tre typer av historiografiska anslag som alla finns representerade:

1. Tidigare fördes en intensiv diskussion om Weibullparadigmets vetenskapsteoretiska och -sociologiska karaktär. Denna har senare förnyats med diskussioner om skilda värdepraktikers förankring i historikernas kognitiva identitet i de nordiska länderna. Senare har nätverksstudier ritat om kartan över hur motsättningarna under 1900-talets första hälft gestaltades och utspelades.[22]
2. Den kanske största institutionella förändringen de senaste decennierna är framväxten av nya centra för kvinno- och genushistoria. Genomslaget för det kvinnohistoriska perspektivet i avhandlingsskrivandet har behandlats av Agneta Ljungh (1999) utifrån en Bourdieuinspirerad frågeställning. Här väntar man fortfarande på viktiga historiografiska arbeten om historiematerialistisk historieskrivning och det efterföljande kulturhistoriska perspektivet.
3. En ny genre kan ses som en vidgning av den historiografiska blicken från den historievetenskapliga disciplinen, respektive historiedidaktiken, till det historiekulturella fältets olika delar eller som helhet. Här är det historiebruket som sådant som tematiseras.[23]

Förändringarna upplevs kanske av forskare och läsare som mer omvälvande än tablån ger uttryck för. Den politiska historien skrivs förvisso fortfarande om riksdagar, men också om lokalpolitik och kvinnor i politiken. Den kvalitativa förnyelsen, som är tydlig redan under 1990-talets första hälft, fortsätter

---

21 De historiografiska reflektionerna som kanske i högre grad åtminstone indirekt diskuterar ämnets optimumnormer behandlas i Hans Hägerdal, *Väst om öst. Kinaforskning och kinasyn under 1800- och 1900-talen*, Lund 1996.

22 Cecilia Trenter, *Granskningens retorik och historisk vetenskap: kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidsskrift, norsk historisk tidsskrift och svensk historisk tidskrift 1965–1990*, Uppsala 1999 och utanför underlaget här Håkan Gunneriusson, *Det historiska fältet: svensk historievetenskap från 1920-tal till 1957*, Uppsala 2002

23 Ulf Zander, *Fornstora dagar, moderna tider: bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*, Lund 2001; Åsa Linderborg, *Socialdemokraterna skriver historia: historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*, Stockholm 2001; Roger Johansson, *Kampen om historien: Ådalen 1931: sociala konflikter, historiemedvetande och historiebruk 1931–2000*, Stockholm 2001; Sture Långström, *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie*, Umeå 1997; Stefan Johansson, *En omskriven historia: svensk historisk roman och novell före 1867*, Uppsala 2000 – jfr temanummer om Historiebruk i Historisk tidskrift 2002:3.

även under slutet av decenniet. Den går inte att avläsa direkt i Bloms kategorisering, men kan ändå infogas i den. Ett illustrativt exempel på detta utgör Nils Edlings avhandling *Det fosterländska hemmet*. Den behandlar i långa stycken på traditionellt sätt hur en politisk fråga hanteras av enskilda, partibildningar och i riksdags- och utskottsarbete och kan därför klassificeras som politisk historia. Nytt är däremot både sättet att se uppkomsten av en politisk fråga i en bred kulturell och kunskapssociologisk kontext, som närmar sig studiet av kultur eller politisk kultur. Också bilderna av det goda hemmet och de könsmässiga bestämningarna av detta ges en roll som är svår att tänka sig före genombrottet både för mentalitets-, begrepps- och könshistoria. Roddy Nilssons avhandling (1999) om tänkandet kring fängelser och straff i en uttalat foucaultsk tradition, kombinerar idéhistorisk, politisk och lokalhistorisk undersökningsmetod. Maija Runcis arbete (1999) om steriliseringspolitik och -praktik är både ett exempel på undersökning av praktisk ”politik” och på det starka mediala genomslag som ett arbete som kommer rätt i tiden kan få, där det leder till politiska debatter som når långt utöver avhandlingsförfattarens kontroll.[24] Under senare år kan inte minst de avhandlingar som behandlas nedan under könsperspektivet ses som typiska för förnyelsen.

Det är ändå påfallande att det stora intresset för kategorier som kultur, språk och kön under 90-talets början inte gav anledning till en mer omfattande omflyttning av sakområden. De får i första skedet ett gradvis inflytande på etablerade forskningsfält som perspektivförskjutningar eller ett nytt kapitel om ”kultur”, ”symboler” och ”kvinnor”. Avhandlingsgenren motsätter sig radikala introduktioner av nya perspektiv och verkar integrativt på forskningsfältet.

En förändring har skett vid tiden kring 2000. Nu finns här ett antal avhandlingar som kan karaktäriseras som kvinno-, mans- och genushistorier – och naturligtvis än fler som är inspirerade av detta perspektiv där andra teman framhålls som övergripande.

Socialhistoria har sett en stark svängning från kvantitativa metoder, demografiska fakta och massfenomen till intensivundersökningar av grupper med kvalitativa data och drag av kollektiv biografi. Denna utveckling var tydlig redan under 90-talets början och kan exemplifieras vid dess slut med det flitigt använda rättshistoriska materialet som belyser frågor om relationer

---

[24] Nils Edling, *Det fosterländska hemmet: egnahemspolitik, småbruk och hemideologi kring sekelskiftet 1900*, Stockholm 1996. För Runcis syn på sin roll i debatten, se hennes kapitel i Peter Aronsson, (red.), *Makten över minnet. Historiekultur i förändring*, Lund 2000. Flera avhandlingar gör under 90-talet bruk av begreppet politisk kultur. T.ex. Peter Aronsson, *Bönder gör politik: det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1850*, Lund 1992, Björn Furuhagen, *Berusade bönder och bråkiga båtsmän. Social kontroll vid sockenstämmor och ting under 1700-talet*, Stockholm 1996. Florén noterar hur mentalitetshistoria huvudsakligen integrerats som en del av socialhistorien, vilket jag tror stämmer, men en rännil har på samma integrationistiska vis nått politiken i form av nytändning för begreppet politisk kultur. Anders Florén. ”Smulor och aktörer. En historia om fransk och svensk mentalitetshistoria”, *Lychnos* 1996.

mellan män och kvinnor. Typiskt för historieämnet är att det tematiseras i relation till institutionella ordningar som domstolar och kyrka, men därigenom kan både synen på institutionerna och deras betydelse och förankring i sociala och kulturella mönster belysas. Fältet karaktäriseras av en debatt kring genusbegreppets förutsättningar och räckvidd. Om en generell skillnad och hierarki mellan könen kan fastslås, hur ska man då värdera de möjligheter och förändringar över tid som kan konstateras i kvinnors faktiska artikulations- och rörelseutrymme?[25]

Förändringen kan emellertid understrykas genom att något mer detaljerat se på hur kvinno- och genushistoria utvecklats till tiden kring 2000. Nu framläggs ett antal avhandlingar som kan karaktäriseras som kvinno-, mans- och genushistoria – och naturligtvis än fler som är inspirerade av detta perspektiv, men där andra teman framhålls som övergripande. Under perioden 1997–2001 kan 11 avhandlingar kategoriseras som kvinnohistoria, 2 som manshistoria och 6 som genushistoria, i den meningen att de uttryckligen nämner relationen mellan män och kvinnor i sina titlar. Alltså har sammanlagt hela 19 av 112 avhandlingar använt sig av könsmarkörer i titeln. Som jämförelse kan nämnas att bara fyra använder sig av klass, varav tre tillsammans med könskategorier. Tre använder begreppet kultur, varav två i kombination med politisk kultur. En avhandling använder sig av begreppet etnisk, som kan förväntas bli en vanligare markör om samma dynamik mellan politiskt-offentligt intresse och avhandlingsskrivande fortsätter som vi sett på det kvinnohistoriska fältet. Flitigt diskuterade begrepp som de Bourdieuinspirerade habitus och fält eller det av Foucault m.fl. använda diskursbegreppet, finns inte alls företrädda som markörer i titlarna.[26]

Vi kan sammanfatta med att endast det könsteoretiska tänkandet mot slutet av 90-talet har haft ett sådant genomslag att vi kan tala om en trend som bryter mot traditionen av deskriptiva, tids- och rumsavgränsande titlar som mer antyder perspektiv än anger teoretisk hemvist. Det kvinnohistoriska forskningsfältet har även begåvats med en tidigare nämnd historiografisk avhandling vilket understryker dess fasta etablering.

Även inom den mer traditionellt inriktade socialhistoriska forskningen, i studier av arbetsliv, är bruket av kulturella verktyg och nätverksbegreppet tydligt under senare år. En förändring av problemställningarna från diskussioner av kollektiva kategorier på hög abstraktionsnivå till själva gruppskapandets personliga och kulturella dimensioner är tydlig i både äldrehistoriska och

---

[25] T.ex. Marie Lindstedt Cronberg 1997, Gudrun Andersson 1998, Gunnela Björk 1999 och Malin Lennartsson 1999.

[26] Titlarna skulle naturligtvis kunna klassificeras även på andra sätt – och därför finns i bilagan alla markeringar uttryckligen redovisade.

mer modernt inriktade avhandlingar. Begreppet nätverk är centralt för fler avhandlingar än de tre som uttryckligen nämner det i titeln.[27]

Press- och opinionshistoria svänger under samma tid från att ofta ha behandlat sakfrågor i pressen till att handla om framväxten av en offentlighet mer än om specifika debatter. Åke Abrahamssons avhandling från 1990 utgör ett gott exempel på omsvängningen som i lika hög grad som de övriga är i takt med internationella tyngdpunktsförskjutningar och perspektivval. På liknande sätt är det i P-O Anderssons (2001) avhandling pressens roll för det lokala offentliga samtalets utformning och villkor som står i fokus.

Epoker

Samtidsorienteringen har ökat markant sedan 1950, men inte i så hög grad på en absolut bekostnad av övriga epoker.[28] Som framgår av diagram 3 är det istället så att ökningen till stor del ligger på den samtida historien medan tidigare epoker håller ställningarna väl i absoluta tal. Medeltidsforskningen står dock för en stadigt fallande andel av forskningen sedan 1940-talet, både i absoluta och relativa tal. Antiken finns knappast som forskningsfält inom disciplinen historia efter första världskriget. Här måste uppmärksammas att det till viss del kan röra sig om en ny disciplinär arbetsdelning där Medeltidsarkeologi och Antikens kultur och samhällsliv tagit över en del av forskningsfältet, medan historia expanderat åt andra samhällsvetenskapliga håll, som etnologi, litteraturvetenskap och sociologi.

En generell iakttagelse är att de äldre epokindelningarna i allt mindre grad respekteras. Samtidigt är överskridandena av blygsam natur. Högst en traditionell epokgräns överskrids i en avhandling och ytterst sällan den mellan medeltid och modern tid eller förindustriellt och industriellt samhälle. De bägge gränserna verkar hålla sina ställningar inom de vetenskapliga arbetena, trots att många historiker rört sig mellan epokerna i sina karriärer och även på vetenskapliga grunder diskuterat t.ex. att många förhållanden gör det befogat att se perioden 1200–1800 som en epok. Den historiska sociologins metoder à la Charles Tilly eller de långa linjernas perspektiv som Eva Österberg praktiserat tycks inte accepteras för avhandlingar i historia. Det finns anledning att tro att en förkortad utbildningstid, med i övrigt konstanta professionella ideal, leder till en mer försiktig tidsavgränsning av arbetena framöver. I motsatta

---

[27] Se t.ex. Irene Andersson 2001, Gunnar Dahl 1998, Mikael Svanberg 1999, Lars Hermansson 2000, Marion Leffler 1999 och doktorandgruppen i Uppsala med Ylva Hasselberg 1998, Leos Müller 1998 och Niklas Stenlås 1998.

[28] Så bör vara fallet även om slutsatsen inte i detalj kan beläggas i diagrammet: samtidshistoria kan rimligen inte definieras som en specifik epok då en lång historiografisk epok studeras. Definierat generöst som de senaste 70 årens historia behövs en rullande definition på huruvida avhandlingsförfattaren sysslar med samtidshistoria eller ej. Grova mått på en ökad samtidsorientering med en dynamisk definition kan dock utläsas. Frånvaron av 1800-talshistoria vid sekelskiftet 1900 och högst 20 procent samtidshistoria vid mitten av 1900-talet har ökat till åtminstone 40 procent vid 1900-talets slut.

riktningen talar en mindre arkivorienterad och mer litteratur- och diskursorienterad forskning som kan både tåla och behöva ett längre tidsintervall för sina frågeställningar. En ny gräns kring 1800-talets mitt, mellan förindustriellt och industriellt samhälle, är å andra sidan på väg att bli minst lika viktig som de tidigare, på politiska grunder satta gränserna. Denna utveckling är än mer markerad för senare års avhandlingar.[29]

Diagram 3. Avhandlingarnas tidsavgränsning. Relativ andel inom angivna årtal.

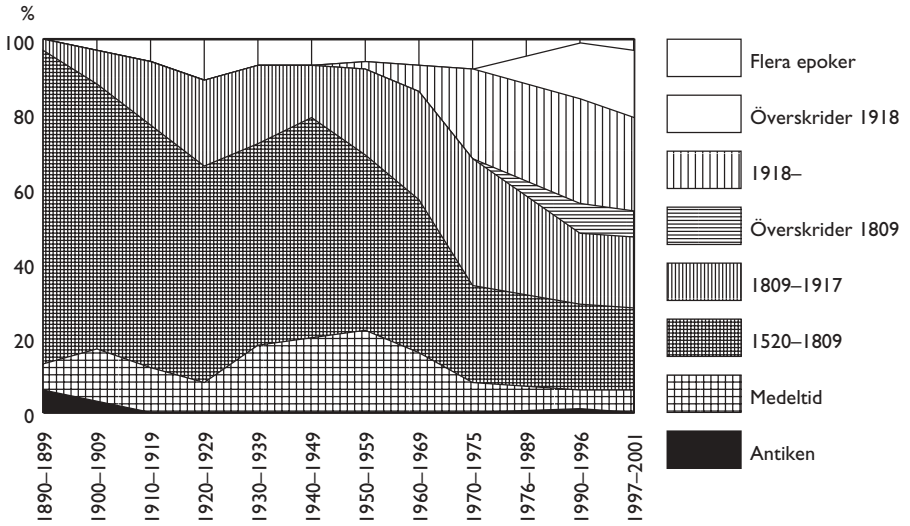

Källor och anmärkningar: Blom 1980, s 15 och Bilaga 1. ”Flera epoker” innehåller för 1990–96 enbart de avhandlingar som sträcker sig över fler än två epoker.

[29] ”Övrigt överskridande” är för 1990–96 ersatt med tre grupper: de som går över 1809 respektive 1917, kvar blir de(n) som går över bägge dessa gränser.

Diagram 4. Avhandlingarnas tidsavgränsning. Absoluta tal inom angivna årtal.

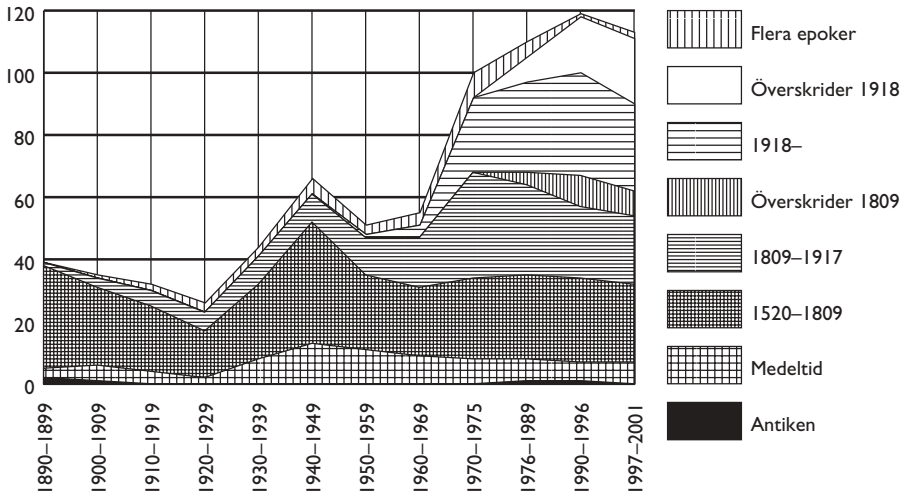

Källor och anmärkningar: Se diagram 3 ovan.

Rummet

När det gäller den rumsliga avgränsningen för avhandlingarna behåller det nationella paradigmet ett starkt grepp. Det gäller även för en stor del av den lokalhistoriska akademiska forskningen som ofta utförs för att belysa en generell, åtminstone vagt ”svensk”, problematik, t.ex. rörande fackföreningsbildande, bergsmän eller kvinnoliv. Möjligen har den uttryckligt nationella tematiken minskat och den mer samhällsvetenskapliga processorienterade och ”rumslösa” ökat. I realiteten har naturligtvis fler än de här klassificerade lokala undersökningarna i realiteten ett mer begränsat undersökningsområde, men anspråket är nationellt och ofta är ”lokalen” oproblematiserad. Intresset för nätverk och mentalitet visar sig i avhandlingar som tematiserar det rumsliga och tidsliga i sig som en betydelsefull del i frågeställningen. Även frågeställningar om regionala skillnader har aktualiserats.[30]

[30] Örjan Simonsson 1999 och Henrik Ågren 1998. Den regionalt komparativa frågeställningen om politiska opinioner finns hos Jan Christensen 1997 och Henrik Olsson 1998. För tiden 1990–96 se t.ex. Britt Liljewall, *Bondevardag och samhällsförändring: studier i och kring västsvenska bondedagböcker från 1800-talet*, Göteborg 1995 och Aronsson, *Bönder gör politik: det lokala självstyret som social arena i tre smålandssocknar, 1680–1850.*

Diagram 5. Avhandlingarnas rumsliga avgränsning. Relativ andel.

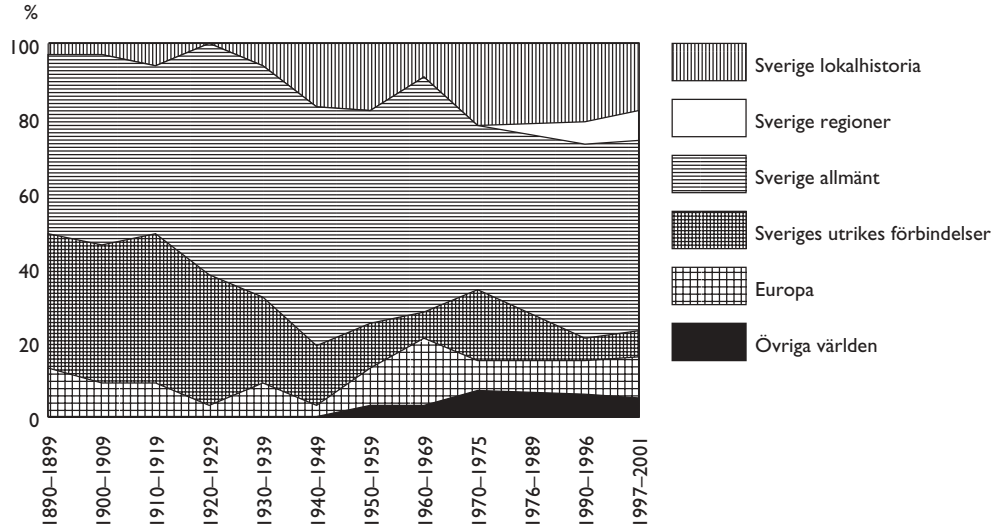

Källor och anmärkningar: Blom 1980, s 27 och bilaga 1.

Lokal och regional historia står fortfarande för en liten del av den akademiska forskningen, vilket tyder på att det fortsatt ses som en mindre forskningsvärd uppgift att studera frågeställningar och förändringsprocesser på denna nivå. Intrycket förstärks ytterligare av att de flesta som anger lokalhistorisk hemvist redan i titeln också anger en tematik av mer generell karaktär.

Det är måhända överraskande att den mot utlandet orienterade forskningsinsatsen faktiskt har minskat ganska kraftigt, mest beroende på ett minskat intresse för de svenska utrikespolitiska relationerna. I en tid där förhållandet till Europa, globaliseringsprocesser på ekonomins, miljöpåverkans och kulturens område påpekas av de flesta, tematiseras nationsöverskridande undersökningar faktiskt i relativt sett mindre grad än tidigare av historikerna.[31] Till viss del kan det ses som en konsekvens av valen av sakområden, men frågan måste ändå ställas om detta är ett uttryck för bristande kontakt med det omgivande samhället – eller om det är en reaktion där en problematiserad svensk identitet ger förstärkt orientering mot det svenska. Att så få avhandlingar (ca 10 procent) som skrivs på engelska pekar på att det framför allt är en inhemsk publik som tilltalas också när ämnet har en icke-svensk inriktning.

En närmast obetydlig trendförskjutning mot internationell historia kan iakttas mot 90-talets slut, följt av en liknande marginell höjning av andelen avhandlingar på främmande språk.[32]

---

[31] Den internationella inriktningen är ofta betydande då det gäller teoretisk inläsning och ibland vad gäller tyska och anglosachsiska forskningslägen. De komparativa reflektionerna är säkert fler i dag än tidigare, men de syftar troligen framför allt till att perspektivera och individualisera – det svenska.

[32] 14 avhandlingar är på engelska, en på tyska och en på spanska 1997–2001.

Slutdiskussion

Det är inte svårt att måla upp en i stort sett ljus situation för historieämnet i 90-talets Sverige: kraftig studerandetillströmning, starkt ökande publikt intresse och populär förlagsverksamhet, fler tjänster på de gamla institutionerna och fler högskolor med historieundervisning upp till magisternivå, fler avhandlingar än på länge med fortsatt stor bredd i ämnesval. Denna utredning ger i huvudsak en bild av hur antagningen av doktorander har utvecklats fram till 1997. Den speglar alltså inte de nya villkor som urholkade grundutbildningsanslag, något minskad tillströmning till grundutbildningarna, krympande fakultetsanslag, ny högskoleförordning – men också nya universitet, och forskarskoleorganiseringen – medfört.

Ungefär 20 avhandlingar publiceras i historia varje år, vilket är en bråkdel av den historiska litteratur om Sverige som registreras av Svensk historisk bibliografi. Förmodligen har aldrig fler avhandlingar i historia ventilerats än år 2001 med 27 disputationer, varav 12 i Uppsala. Antagningarna har dock gått ner och antalet inskrivna doktorander har minskat, mest vid de gamla universiteten. Det kan till viss del bero på att aktiva på låg nivå tagits ur statistiken, men antagningen har under perioden 1997–2001 varit lägre än examinationen, varför de politiska målen om ökad examination inte ser ut att kunna uppnås utan en avsevärd förändring av proportionen examina i förhållande till antagna.

Kontinuitet över lång tid i val av sakområden är påfallande, men inom dessa förskjuts tematiseringen avsevärt. Särskilt bör framhållas det genomslag som den genusorienterade forskningen haft, men också nya begrepp som nätverk och teoretiska strömningar inom kulturteori förändrar den klassiska socialhistorien. Den stora tillväxt som skett inom ämnet har sedan 1970 helt fallit inom det modernhistoriska fältet, medan de äldre epokerna bibehållit sin ställning i absoluta mått mätt. Forskningen om svensk historia dominerar helt fältet. Fakultetsanslagens krympande andel av forskningsfinansieringen och kraven på fullt finansierade doktorander redan vid antagningen har urholkat möjligheterna till långsiktiga forskningsstrategier för disputerade. Nästan all forskning får ske inom ramen för projektfinansiering. De stora forskningsfondernas kapital ökade under 90-talets slut, i takt med aktiemarknadens boom, men har de senaste två åren utvecklats åt andra hållet, med omvänd logik som nu börjar bli märkbar.

Doktorsavhandlingar är kulturellt tunga produkter med stor tröghet i sin utveckling beroende både på framställningstid, utbildningens allt fastare organisering och meriteringssystemets utformning. Den trend som de initierades i är ofta i ett annat skede då de publiceras. En klok lärdom av det kan vara att bara gradvis låta nya perspektiv eller teorier påverka det egna arbetet. Avhandlingsgenren i Sverige förnyas huvudsakligen genom gradvis

Avhandling	Ort	År	Kön	Epok	Sak-område	Rum
Resic, Sanimir, *American warriors in Vietnam: warrior values and the myth of the war experience during the Vietnam war, 1965–1973.*	Lund	1999	m	5	40	USA
Andersson, Lars M, *En jude är en jude är en jude… Representationer av "juden" i svensk skämtpress omkring 1900– 1930*	Lund	2000	m	4,5	20	Sv
Bokholm, Sif, *En kvinnoröst i manssamhället. Agda Montelius 1850–1920*	Lund	2000	k	4	50	Sv
Davies, Mark, *A Perambulating Paradox. British Travel Litterature and the Image of Sweden ca 1760–1865*	Lund	2000	m	3,5	20	Sv-Eng
Hellstenius, Mats, *Krigen som inte blev av. Sveriges fredliga officerskår vid 1800-talets mitt*	Lund	2000	m	4	74	Sv
Andersson, Irene, *Kvinnor mot krig. Aktioner och nätverk för fred 1914–1940*	Lund	2001	k	5	37	Sv
Johansson, Per-Göran, *Gods, kvinnor och stickning. Tidig industriell verksamhet i Höks härad i södra Halland ca 1750–1870*	Lund	2001	m	3,5	36	Svr
Johansson, Roger, *Kampen om historien. Ådalen 1931. Sociala konflikter, historiemedvetande och historiebruk 1931–2000*	Lund	2001	m	5	22	Sv, Svl
Lindberg, Anna, *Experience and Identity. Class, Caste and Gender Among Kerala Cashew Workers 1930–2000*	Lund	2001	k	5	30	Övrigt
Persson, Bodil, *Pestens gåta. Farsoter i det tidiga 1700-talets Skåne*	Lund	2001	k	3	30	Svr
Reuterswärd, Elisabeth, *Ett massmedium för folket. Studier i de allmänna kungörelsernas funktion i 1700-talets samhälle*	Lund	2001	k	3	25	Sv
Zander, Ulf, *Fornstora dagar, moderna tider. Bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte*	Lund	2001	m	4,5	20	Sv
Bergfeldt, Börje, *Den teokratiska statens död: sekularisering och civilisering i 1700-talets Stockholm.*	Stockholm	1997	m	3	21	Svl
Ericsson, Christer, *"Vi är alla delar av samma familj": patronen, makten och folket vid Nyby bruk 1880–1940.*	Stockholm	1997	m	4,5	36	Svl
Hamilton, Ulf, *Teknik på bönders villkor. De tekniska och politiska aktörernas inflytande på den statsreglerande tekniska förändringen i Sverige 1806–1972.*	Stockholm	1997	m	4,5	62	Sv
Kvarnström, Lars, *Män i staten: stationskarlar och brevbärare i statens tjänst, 1897–1937.*	Stockholm	1998	m	4,5	38	Sv
Runcis, Maija, *Steriliseringar i folkhemmet.*	Stockholm	1998	k	5	30	Sv
Berggren, Lena, *Nationell upplysning. Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria.*	Stockholm	1999	k	5	20	Sv
Björk, Gunnela, *Att förhandla sitt medborgarskap. Kvinnor som kollektiva politiska aktörer i Örebro 1900–1950.*	Stockholm	1999	k	4,5	37	Svl
Håkansson, Sigrid, *"... då skall han taga henne till äkta ....". Oäkta födslar, äktenskapsmarknad och giftermålssystem i Östsverige och Västsverige 1750–1850.*	Stockholm	1999	k	3,5	30	Svr

Avhandling	Ort	År	Kön	Epok	Sak-område	Rum
Ljunggren, Jens, *Kroppens bildning. Linggymnastikens manlighetsprojekt 1790–1914*	Stockholm	1999	m	6	38	Sv
Silva, Charles, *Keep Them Strong, Keep Them Friendly. Swedish–American Relations and the Pax Americana.*	Stockholm	1999	m	5	41	Sv-USA
Jacobsson, Eva, *Till eget gagn – till andras nytta. En komparativ studie av allmännyttigt byggande i Stockholm fram till år 1940*	Stockholm	2000	k	5	62	Svl
Nordin, Jonas, *Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*	Stockholm	2000	m	2	60	Sv
Ulander, Pertti, *Det stora filmkriget. Joseph Goebbels kamp mot Hollywood som inslag i nazismens raspolitik*	Stockholm	2000	m	5	26	Väst-europa
Waldemarsson, Ylva, *Kvinnor och klass – en paradoxal skapelseberättelse. LO:s Kvinnoråd och makten att benämna 1898–1967*	Stockholm	2000	k	4,5	37	Sv
Wottle, Martin, *Det lilla ägandet. Korporativ formering och sociala relationer inom Stockholms minuthandel 1720–1810*	Stockholm	2000	m	3	36	Svl
Blomkvist, Pär, *Den goda vägens vänner. Väg- och billobbyn och framväxten av det svenska bilsamhället 1914–1959*	Stockholm	2001	m	5	62	Sv
Forsberg, Linnea, *Stormaktstidens Stockholm tar gestalt. Gaturegleringen i Stockholm 1625–1650*	Stockholm	2001	k	3	70	Svl
Gussarsson, Maria, *En socialdemokratisk Europapolitik. Den svenska socialdemokratins hållning till de brittiska, västtyska och franska broderpartierna och upprättandet av ett västeuropeiskt ekonomiskt samarbete 1955–58*	Stockholm	2001	k	5	63	Sv
Hallenberg, Mats, *Kungen, fogdarna och riket. Lokalförvaltning och statsbyggande under tidig Vasatid*	Stockholm	2001	m	3	70	Sv
Hansen, Lars-Erik, *Jämlikhet och valfrihet. En studie av den svenska invandrarpolitikens framväxt*	Stockholm	2001	m	5	62	Sv
Rydström, Jens, *Sinners and Citizens. Bestiality and Homosexuality in Sweden 1880–1950*	Stockholm	2001	m	4,5	39	Sv
Långström, Sture, *Författarröst och lärobokstradition: en historiedidaktisk studie.*	Umeå	1997	m	5	13	Sv
Sjögren, Mikael, *Fattigvård och folkuppfostran: liberal fattigvårdspolitik 1903–1918.*	Umeå	1997	m	4	62	Sv
Karlsson Sjögren, Åsa, *Kvinnornas rätt i stormaktstidens Sverige.*	Umeå	1998	k	3	37	Sv
Nencioni, Giuseppe, *Aspekter på den italienska fascismen: Texter och tolkningar.*	Umeå	1998	m	5	40	Väst-europa
Högman, Ann-Kristin, *Ageing in a Changing Society. Elderly Men and Women in Urban Sweden, 1830–1970.*	Umeå	1999	k	4,5	39	Sv
Lundberg, Anna, *Care and Coercion. Medical Knowledge, Social Policy and Patients with veneral Disease in Sweden, 1785–1903.*	Umeå	1999	k	3,5	34	Sv
Rönnholm, Tord, *Kunskapens kvinnor. Sekelskiftets studentskor i mötet med den manliga universitetsvärlden.*	Umeå	1999	m	4	37	Sv

Avhandling	Ort	År	Kön	Epok	Sak-område	Rum
Svanberg, Mikael, *Företagsamhet föder framgång. Yrkeskarriärer och sociala nätverk bland företagarna i Sundsvall 1850–1900.*	Umeå	1999	m	4	36	Svl
Eklöf, Motzi, *Läkarens ethos. Studier i den svenska läkarkårens identiteter, intressen och ideal 1890–1960*	Umeå	2000	k	4,5	33	Sv
Lantto, Patrik, *Styvbarn i folkhemmet Sverige. En studie av samernas etnopolitiska mobilisering 1900–1950*	Umeå	2000	m	4,5	62	Svr
Åstrand, Björn, *Tortyr och pinligt förhör. Våld och tvång i äldre svensk rätt*	Umeå	2000	m	3	61	Sv
Elenius, Lars, *Både finsk och svensk. Modernisering, nationalism och språkförändring i Tornedalen 1850–1939*	Umeå	2001	m	4,5	30	Svr
Blanck, Dag, *Becoming Swedish-American: the construction of an ethnic identity in the Augustana Synod 1860–1917.*	Uppsala	1997	m	4	33	USA
Cederlöf, Gunnel, *Bonds lost: subordination, conflict and mobilization in rural south India, c. 1900–1970.*	Uppsala	1997	k	4,5	30	Övr-rigt
Carlbäck-Isotalo, Helene, *Att byta erkännande mot handel: svensk-ryska förhandlingar 1921–1924.*	Uppsala	1997	k	5	41	Sv-Ry
Klingnéus, Sören, *Bönder blir vapensmeder: protoindustriell tillverkning i Närke under 1600- och 1700-talen.*	Uppsala	1997	m	3	36	Svr
Melkersson, Martin, *Staten, ordningen och friheten: en studie av den styrande elitens syn på statens roll mellan stormaktstiden och 1800-talet.*	Uppsala	1997	m	3,5	22	Sv
Andersson, Gudrun, *Tingets kvinnor och män: Genus som norm och strategi under 1600- och 1700-tal.*	Uppsala	1998	k	3	39	Sv
Hasselberg, Ylva, *Den sociala ekonomin: Familjen Clason och Furudals bruk, 1804–1856.*	Uppsala	1998	k	4	36	Svl
Müller, Leos, *The Merchant House of Stockholm, c. 1640–1800: A Comparative Study of Early-Modern Entrepreneurial Behaviour.*	Uppsala	1998	m	3	36	Svl
Reinholdsson, Peter, *Uppror eller resningar? Samhällsorganisation och konflikt i senmedeltidens Sverige.*	Uppsala	1998	m	2	34	Sv
Stenlås, Niklas, *Den inre kretsen: Den svenska ekonomiska elitens inflytande över partipolitik och opinionsbildning, 1940–1949.*	Uppsala	1998	m	5	63	Sv
Ågren, Henrik, *Tidigmodern tid: Den sociala tidens roll i fyra lokalsamhällen 1650–1730.*	Uppsala	1998	m	3	20	Svl
Lennersand, Marie, *Rättvisans och allmogens beskyddare. Den absoluta staten, kommissionerna och tjänstemännen, ca 1680–1730.*	Uppsala	1999	k	3	60	Sv
Oja, Linda, *Varken Gud eller natur. Synen på magi i 1600- och 1700-talets Sverige.*	Uppsala	1999	k	3	21	Sv
Simonsson, Örjan, *Den lokala scenen. Torstuna härad som lokalsamhälle under 1600-talet.*	Uppsala	1999	m	3	30	Sv
Trenter, Cecilia, *Granskningens retorik och historisk vetenskap. Kognitiv identitet i recensioner i dansk historisk tidskrift, norsk historisk tidskrift och svensk historisk tidskrift 1965–1990.*	Uppsala	1999	k	5	12	No

Avhandling	Ort	År	Kön	Epok	Sak-område	Rum
Båtefalk, Lars, *Staten, samhället och superiet. Samhällsorganisatoriska principer och organisatorisk praktik kring dryckenskapsproblemet och nykterhetssträvandena i stat, borgerlig offentlighet och associationsväsende ca 1770–1900*	Uppsala	2000	m	6	62	Sv
Johansson, Stefan, *En omskriven historia. svensk historisk roman och novell före 1867*	Uppsala	2000	m	4	13	Sv
Linde, Martin, *Statsmakt och bondemotstånd. Allmoge och överhet under stora nordiska kriget*	Uppsala	2000	m	3	64	Sv
Ottosson, Sten, *Den (o)moraliska neutraliteten. Tre politikers och tre tidningars moraliska värdering av svensk utrikespolitik 1945–1952*	Uppsala	2000	m	5	62	Sv
Björkman, Jenny, *Vård för samhällets bästa: Debatten om tvångsvård i svensk lagstiftning 1850–1970*	Uppsala	2001	k	4,5	22	Sv
Edquist, Samuel, *Nyktra svenskar. Godtemplarrörelsen och den nationella identiteten 1879–1918*	Uppsala	2001	m	4	62	Sv
Eng, Torbjörn, *Det svenska väldet. Ett konglomerat av uttrycksformer och begrepp från Vasa till Bernadotte.*	Uppsala	2001	m	3,5	20	Sv
Geschwind, Lars, *Stökiga studenter. Social kontroll och identifikation vid universiteten i Uppsala, Dorpat och Åbo under 1600-talet*	Uppsala	2001	m	3	33	Väst-europa
Höjer, Henrik, *Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800–1870*	Uppsala	2001	m	4	20	Sv
Linderborg, Åsa, *Socialdemokraterna skriver historia. Historieskrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000*	Uppsala	2001	k	4,5	22	Sv
Milton, Lena, *Folkhemmets barnmorskor. Den svenska barnmorskekårens professionalisering under mellan- och efterkrigstid*	Uppsala	2001	k	5	33	Sv
Nergård, Maj-Britt, *Mellan krona och marknad. Utländska och svenska entreprenörer inom svensk järnhantering från ca 1580–1700*	Uppsala	2001	k	3	36	Sv
Neunsinger, Silke, *Die Arbeit der Frauen – die Krise der Männer. Die Erbwerb-ständigkeit verheirateter Frauen in Deutschland und Schweden 1919–1939*	Uppsala	2001	k	5	39	Sv-Ty
Sennefelt, Karin, *Den politiska sjukan. Dalaupproret 1743 och frihetstidens politiska kultur*	Uppsala	2001	k	3	66	Svr
Thoré, Anders, *Akademibondens plikt, universitetets rätt. Feodala produktionsförhållanden vid Uppsala universitets gods 1650–1790*	Uppsala	2001	m	3	36	Svl
Andersson, Per-Olof, *Den kalejdoskopiska offentligheten. Lokal press, värdemönster och det offentliga samtalets villkor 1880–1910*	Lund (Växjö)	2001	m	4	27	Svl
Engwall, Kristina, *”Asociala och imbecilla”. Kvinnorna på Västra Mark 1931–1967*	Uppsala (Örebro)	2001	k	5	37	Svl

Källor: Listor över disputationer från Historisk tidskrift, dessa i sin tur från institutionerna och fakulteterna i landet via redaktionsrådets ledamöter. Se också www.historisktidskrift.nu. Ytterligare uppgifter vid behov hämtade från svensk historisk bibliografi, SHB, Libris och respektive avhandling.

Anmärkningar

Epoker

1: antiken
2: medeltid
3: 1520–1809
3,5: över 1809-gränsen
4: 1809–1917
4,5: över 1917-gränsen
5: samtid
6: överskrider flera epokgränser

Sakområden

10. Historisk vetenskap och historiska hjälpvetenskaper
11. Källstudier för ett visst ämne
12. Historiografi
13. Studier av en viss källa eller källgrupp
14. Arkivvetenskap, diplomatik
15. Numismatik

20. Idé- och opinionshistoria, allmänt [även kulturhistoria]
21. Rättslig, religiös, filosofisk
22. Politisk
23. Strategisk och taktisk teori
24. Ekonomisk
25. Opinionshistoria
26. Propagandahistoria
27. Pressens institutioner, tidningar

30. Socialhistoria, allmänt, den sociala strukturen
33. Sociala grupper
34. Sociala företeelser, massfenomen
35. Bebyggelsehistoria
36. Ekonomisk historia
[37. Kvinnohistoria]
[38. Manshistoria]
[39. Genushistoria]

40. Utrikespolitisk historia i allmänhet
41. Sveriges förbindelser med andra länder
42. Krigshändelser
[43. Annan utrikes historia]

50. Biografier
51. Regenter
52. Politiker
53. Övriga
54. Släkter

60. Politisk historia, allmänt
61. Statsrätt, privilegier, lagstiftning, tryckfrihet
62. Politiska frågor, reformer, ärenden, gruppers åsikter om dem
63. Politiska maktgrupper, partier, fackföreningar
64. Relationer mellan maktgrupper
65. Riksdagar
66. Politiska händelseförlopp och kriser

70. Förvaltning och finanser
71. Krigsfinansiering, anläggningar för militärt ändamål
72. Reduktionen och därmed sammanhängande frågor, förmyndarräfsten
73. Den ekonomiska politiken
74. Förvaltningen i allmänhet, kyrkan, undervisningsväsendet, försvarets organisation

Rum

Sv: Sverige
Svl: Sverige lokal
Svr: Sverige regional
No: Norden
Eng: England
Ry: Ryssland
Ty: Tyskland

Referens

Conny Blom, *Doktorsavhandlingarna i historia 1890–1975 : en kvantitativ studie*, Lund 1980

Högskoleverkets rapportserie 2003:12 R
www.hsv.se